ISSN 1680-9785

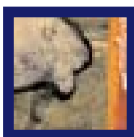

NL

RAAD VAN
DE EUROPESE UNIE

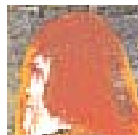
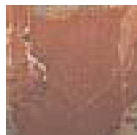
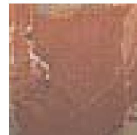
SECRETARIAAT-GENERAAL

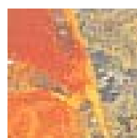
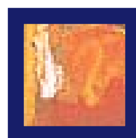
EU
Jaarlijks verslag over de mensenrechten

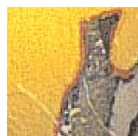

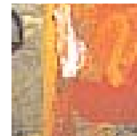
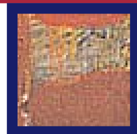

2003

EU

Jaarlijks verslag over de mensenrechten 2003

Door de Raad op 13 oktober 2003 aangenomen jaarlijks verslag van de EU over de mensenrechten.

Voor nadere informatie wordt u verzocht contact op te nemen met de afdeling Pers, Communicatie, Protocol op het volgende adres:

Secretariaat-generaal van de Raad
Wetstraat 175
B-1048 Brussel

Fax: +32(0)2 285 53 32
E-mail: public.info@consilium.eu.int
Internet: http://ue.eu.int

Bibliografische data bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, 2003

ISBN 92-824-3016-2
ISSN 1680-9785

Printed in Belgium

VOORWOORD

Het is mij een groot genoegen het vijfde jaarverslag over de mensenrechten van de Europese Unie in te leiden. Bij het verschijnen van dit verslag wens ik nogmaals uitdrukking te geven aan ons diepe verdriet over het overlijden van de heer Sergio Vieira de Mello, de Hoge Commissaris voor Mensenrechten van de Verenigde Naties, die op 19 augustus 2003 in Bagdad werd gedood tijdens zijn werk voor de eerbiediging van de mensenrechten. De heer Vieira de Mello heeft zijn leven gegeven aan de mensenrechten, ten dienste van eenieders belang, in moeilijke omstandigheden en met grote opofferingsgezindheid. Wij zijn ervan overtuigd dat een voortdurende en standvastige inzet voor de eerbiediging en de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden overal ter wereld de beste manier is om de nalatenschap van de heer Vieira de Mello in ere te houden.

Het jaarverslag, waaraan alle vijftien lidstaten hebben meegewerkt, met ondersteuning van de Commissie en het Raadssecretariaat, beoogt te laten zien hoe de beginselen van democratie, vrijheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de fundamentele vrijheden tot uitdrukking komen in de het interne en externe mensenrechtenbeleid, de standpunten en de optredens van de EU. In dat verband bevat het verslag van dit jaar een vollediger en meer uitgewerkt gedeelte over mensenrechten binnen de Unie zelf, en geeft het daarnaast een algemeen overzicht van het gehele scala van instrumenten dat de EU ter beschikking staat om de mensenrechten te bevorderen in zijn externe betrekkingen. Bovendien bevat het een evaluatie van de vooruitgang die er bij de verwezenlijking van de prioritaire doelstellingen is geboekt.

Het jaarverslag maakt deel uit van het algemene streven naar een grotere transparantie en een intensievere dialoog met de hele civiele samenleving. De EU stelt zich derhalve ten doel haar burgers meer te betrekken bij de bescherming en de bevordering van de mensenrechten, en een bredere discussie over haar mensenrechtenagenda te voeren. Dit verslag dient daarom niet alleen als bron van informatie, maar vormt ook een uitgangspunt voor gedachtevorming over de manier waarop het mensenrechtenbeleid van de EU consequenter en doeltreffender kan worden gemaakt.

Eerbiediging van de mensenrechten mag nooit als vanzelfsprekend worden beschouwd. Het debat over de mensenrechtenagenda van de EU draagt noodzakelijk een evolutief karakter en het verslag laat zien dat er nog veel werk moet worden verzet. Ik hoop dat u samen met mij zult willen voortbouwen op de in het verslag gedocumenteerde resultaten, teneinde de EU dichter bij zijn hoofddoel te brengen: de bescherming van de mensenrechten in de hele wereld op een hoger niveau brengen.

Franco Frattini
minister van Buitenlandse Zaken van Italië
voorzitter van de Raad van de Europese Unie

1. INLEIDING

Het fundament en wezenskenmerk van de Europese Unie is dat zij is gegrondvest op de beginselen van democratie, vrijheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten en fundamentele vrijheden. Naleving van deze beginselen en algemene waarden is de eerste voorwaarde, de grondslag voor vrede, stabiliteit en voorspoed in een samenleving. De EU is er vast van overtuigd dat dit voor de internationale gemeenschap een rechtmatig voorwerp van zorg en een belangrijke verantwoordelijkheid is.

Met dit verslag worden twee doelstellingen beoogd. Ten eerste wordt getoond hoe de EU deze waarden vertaalt in praktijkgericht beleid en in concrete stellingnamen ten aanzien van de mensenrechten. Ten tweede dienen de feitelijke gegevens die in het verslag zijn opgenomen als grondslag om het mensenrechtenbeleid van de EU te evalueren en te bepalen op welke terreinen het kan worden verbeterd.

Dit is het vijfde jaarverslag over de mensenrechten en betreft de periode van 1 juli 2002 tot en met 30 juni 2003. De conclusies van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen (RAZEB) van 10 december 2002 over mensenrechten en democratisering in derde landen dienen in dit verband als analysekader voor zowel het interne als het externe mensenrechtenbeleid en de uitvoering daarvan.

Gedurende de verslagperiode hebben zich op het gebied van de mensenrechten enkele positieve ontwikkelingen voorgedaan, zoals de inwerkingtreding van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof (ICC) en de daaropvolgende stappen om het ICC volledig operationeel te maken, de aanneming van het Facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering en de inwerkingtreding van Protocol nr. 13 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens inzake de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de positieve ontwikkelingen die de EU actief heeft helpen bewerkstelligen. In de volgende hoofdstukken worden er nog meer voorbeelden toegelicht.

Inmiddels bleef de bevordering van de mensenrechten echter een moeilijke zaak, zowel op het terrein als op institutioneel niveau. Internationaal stond de crisis in Irak en het Midden-Oosten centraal, alsook gewapende conflicten en grootschalig geweld in een groot aantal landen. Ook bleef de situatie van de mensenrechten in verscheidene landen de EU grote zorgen baren. De 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens (CHR) gaf nog steeds een kloof tussen noord en zuid te zien, hoewel de sfeer minder vijandig was dan in vorige jaren.

Ondanks haar actieve rol op het gebied van de mensenrechten slaagt de EU er niet altijd in dergelijke negatieve ontwikkelingen tegen te gaan. Dat betekent dat de EU zich moet blijven inspannen om haar mensenrechtenbeleid te verbeteren teneinde haar hoofddoel te kunnen verwezenlijken: de bescherming van de mensenrechten in de hele wereld op een hoger niveau brengen. Dat vergt ten eerste gelijktijdige aandacht voor de interne en de externe dimensie van het mensenrechtenbeleid van de EU. En ten tweede is het daarvoor van belang te komen tot een subtiele multidimensionale aanpak voor internationaal optreden waarin alle instrumenten die de EU ter beschikking staan, zoals demarches, politieke druk, dialoog met de betrokken landen, technische bijstand, landenresoluties en, waar noodzakelijk, sancties, in aanmerking worden genomen. De volgende hoofdstukken verschaffen de nodige achtergrondinformatie over zowel de mensenrechten binnen de EU als het optreden op het internationale toneel voor een breed opgezette discussie over al deze aspecten van het mensenrechtenbeleid van de EU.

2. HET BELEID VAN DE EU OP HET GEBIED VAN DE MENSENRECHTEN

2.1 Rechtsgrondslagen

De Europese Unie is een gemeenschap met gedeelde waarden, die gegrondvest is op de beginselen van vrijheid, democratie, eerbiediging van de mensenrechten en fundamentele vrijheden, en de rechtsstaat. De Europese Unie streeft naar eerbiediging en bevordering van de universele rechten van de mens zoals neergelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens uit 1948 en, in vervolg daarop, in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten uit 1966. Behalve op deze en andere mensenrechteninstrumenten van de VN baseert de EU haar beleid en standpunten ten aanzien van de mensenrechten tevens op regionale mensenrechteninstrumenten zoals het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden uit 1950. De Europese Unie onderschrijft de beginselen van universaliteit, onderlinge afhankelijkheid en ondeelbaarheid van alle mensenrechten en democratische vrijheden, die in deze internationale rechtsinstrumenten zijn vastgelegd - zoals in 1993 tijdens de Wereldconferentie over de mensenrechten in Wenen opnieuw is bevestigd.

Niet alleen liggen de beginselen van bescherming en bevordering van de mensenrechten ten grondslag aan de EU, zij maken ook deel uit van de communautaire wetgeving. Zij zijn uitdrukkelijk als algemene Europese doelstellingen opgenomen en vastgelegd in het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), dat in november 1993 in werking is getreden. Dat betekent dat de mensenrechten voor de EU in haar interne en externe beleid een heel wat grotere prioriteit zijn geworden.

Wat het interne EU-beleid betreft, wordt in artikel 2 VEU bepaald dat de Europese Unie zich *"versterking van de bescherming van de rechten en de belangen van de onderdanen van de lidstaten van de Unie"* en *"handhaving en ontwikkeling van de Unie als een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid"* ten doel stelt. Bovendien, zo wordt in artikel 6, lid 2, gesteld, *"eerbiedigt [de Unie] de grondrechten, zoals die worden gewaarborgd door het [...] Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en zoals zij uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten voortvloeien, als algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht"*. Wanneer het optreden van de EU-instellingen in het geding is, past het Hof van Justitie dit laatste artikel toe, voorzover dat onder zijn bevoegdheid valt. Voorts is bij artikel 7 VEU een mechanisme ingesteld voor het opleggen van een sanctie in de vorm van een schorsing van in het VEU neergelegde rechten, wegens ernstige en voortdurende schending van de mensenrechten door lidstaten van de Europese Unie. Dat mechanisme is verder aangescherpt bij het Verdrag van Nice van december 2000.

Ter zake van het externe EU-beleid wordt in artikel 11 VEU gesteld dat *"ontwikkeling en versterking van de democratie en de rechtsstaat, alsmede eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden"* behoren tot de doelstellingen van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU. In artikel 177 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap is bepaald dat het beleid van de Gemeenschap op het gebied van ontwikkelingssamenwerking ook moet bijdragen tot de verwezenlijking van deze doelstellingen.

Ook het Handvest van de grondrechten van de EU dient in dit verband te worden genoemd. Het Handvest is in december 2000 afgekondigd door de instellingen van de EU - de Raad, de Commissie en het Europees Parlement - en is bedoeld om deze rechten zichtbaarder te maken binnen een EU-instrument, en aldus de fundamentele rechten te versterken in het licht van maatschappelijke veranderingen, sociale vooruitgang en technologische ontwikkeling.

Het Handvest wordt verder besproken in punt 3.2. Daar wordt ook een overzicht gegeven van de recentste ontwikkelingen in het kader van de Conventie, die haar werkzaamheden in juni 2003 heeft afgerond.

2.2 De hoofdrolspelers

Het belang dat door de Europese Unie wordt toegekend aan de bevordering en bescherming van de mensenrechten en fundamentele vrijheden kan worden afgelezen aan het feit dat de meeste organen en instellingen van de EU met mensenrechtenkwesties te maken hebben. De Europese Raad, de Raad en de Commissie zijn de hoofdrolspelers wat betreft beleidsvorming, besluitvorming en uitvoering. Daarom zijn het de mensenrechtenactiviteiten van deze instellingen die in dit verslag de meeste aandacht krijgen. Maar ook het Europees Parlement, het Hof van Justitie en de Ombudsman spelen een belangrijke rol bij de bevordering en bescherming van de mensenrechten, zowel binnen de EU als daarbuiten.

Bescherming en bevordering van de mensenrechten binnen de lidstaten van de Unie is in de eerste plaats een zaak van de lidstaten zelf, waarbij zij hun eigen rechtsbestel en internationale verplichtingen in acht moeten nemen. De lidstaten zijn partij bij een aantal internationale instrumenten van zowel wettelijk bindend als politiek karakter, en zijn derhalve verplicht om aan een aantal internationale organisaties, zoals de Raad van Europa, de OVSE en de VN, verantwoording af te leggen voor hun optreden op het gebied van de mensenrechten. Er zijn evenwel bepaalde specifieke mensenrechtenkwesties die zich in de EU voordoen, zoals discriminatie, racisme en xenofobie, waarvan sommige aspecten onder de bevoegdheid van de Europese Gemeenschap vallen. Meer informatie daarover in hoofdstuk 3.

De respectieve rollen van de EU-instellingen om de mensenrechten in de externe betrekkingen van de EU te beschermen en te bevorderen variëren naar gelang van de drie "pijlers" van de EU, de Europese Gemeenschap, het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB) en Justitie en Binnenlandse Zaken (JBZ). De Commissie, het Europees Parlement en het Hof van Justitie spelen een grotere rol wanneer het gaat om communautaire aangelegenheden. De eerste verantwoordelijkheid voor het EU-beleid inzake GBVB en JBZ berust bij de lidstaten. De Commissie en het Europees Parlement worden echter volledig bij het EU-optreden betrokken.

De Europese Raad
De Europese Raad bestaat uit de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten en de voorzitter van de Europese Commissie. De leden van de Europese Raad worden vergezeld door de ministers van Buitenlandse Zaken en het lid van de Europese Commissie dat verantwoordelijk is voor externe betrekkingen. De tijdens de bijeenkomsten van de Europese Raad genomen besluiten zijn een drijvende kracht achter de vaststelling van de algemene politieke richtsnoeren van de Europese Unie.

De Raad van de Europese Unie
De Raad van de Europese Unie bestaat uit de vertegenwoordigers van alle lidstaten op ministerieel niveau. De mensenrechtenvraagstukken die zich in het kader van het GBVB of het handels- of ontwikkelingsbeleid van de Europese Gemeenschap in de externe betrekkingen van de EU voordoen, worden door de ministers van Buitenlandse Zaken behandeld in de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen. De ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken zijn in de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken bevoegd voor de behandeling van de mensenrechtenvraagstukken in verband met derde landen die zich op hun bevoegdheidsgebied voordoen.

Op grond van het Verdrag betreffende de Europese Unie moet de Raad de nodige besluiten nemen voor het bepalen en uitvoeren van het GBVB. Daartoe stelt hij de in hoofdstuk 4 bedoelde gemeenschappelijke standpunten, gemeenschappelijke optredens en besluiten vast.

Met de inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam in mei 1999 zijn diverse gebieden van samenwerking op het gebied van justitie en binnenlandse zaken overgeheveld naar de eerste pijler, waarin de Commissie een belangrijker rol te spelen heeft, hoewel de regels voor de besluitvorming op het gebied van justitie en binnenlandse zaken in de eerste pijler enigszins anders blijven. De overgehevelde gebieden van samenwerking betreffen visa, asiel, immigratie en justitiële samenwerking in burgerlijke zaken. De bepalingen op het gebied van politiële samenwerking en justitiële samenwerking in strafzaken blijven tot de derde pijler behoren, waarin de Raad van Ministers op initiatief van een lidstaat of de Commissie gemeenschappelijke standpunten, kaderbesluiten, besluiten of overeenkomsten kan vaststellen.

De werkzaamheden van de Raad worden voorbereid door het Comité van permanente vertegenwoordigers (COREPER), dat bestaat uit de permanente vertegenwoordigers van de lidstaten in Brussel en andere plaatsvervangers. Dit Comité ziet ook toe op en coördineert de werkzaamheden van de comités en de groepen, die bestaan uit ambtenaren van de lidstaten en die de door het COREPER en de Raad te bespreken kwesties voorbereiden.

Het Politiek en Veiligheidscomité (PVC) volgt de internationale situatie in de gebieden die vallen onder het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid en draagt bij tot de beleidsbepaling, onder meer op het gebied van de mensenrechten, door op verzoek van de Raad of op eigen initiatief adviezen aan de Raad uit te brengen. Het ziet ook toe op de uitvoering van het overeengekomen beleid, onverminderd de verantwoordelijkheid van het voorzitterschap en de Commissie. Voorts speelt het PVC in crisissituaties een centrale rol bij het bepalen van de reactie van de Unie.

Op het niveau van de werkgroepen in de Raad is de belangrijkste instantie die verantwoordelijk is voor de behandeling van mensenrechtenvraagstukken in het kader van de externe betrekkingen van de EU, de Groep rechten van de mens (COHOM). Deze groep bestaat in de regel uit de hoofden van de afdelingen mensenrechten van de ministeries van Buitenlandse Zaken van de lidstaten, alsmede uit een vertegenwoordiger van de Commissie. De geografische werkgroepen van de Raad zijn evenwel verantwoordelijk voor specifieke gevallen van schending van de mensenrechten die zich voordoen in de respectieve regio's waarvoor zij bevoegd zijn, en de OESO-werkgroep is bevoegd voor zowel het mensenrechtenbeleid als de zaken in OESO-verband. Ook zijn er enkele werkgroepen die de werkzaamheden van de Raad Justitie en Binnenlandse Zaken waarin mensenrechtenvraagstukken kunnen worden besproken, voorbereiden, zoals de werkgroepen asiel, migratie en justitiële samenwerking in strafzaken.

De Commissie

Uit hoofde van het Verdrag betreffende de Europese Unie wordt de Commissie ten volle betrokken bij de GBVB-werkzaamheden, en dat geldt ook voor de bevordering van de mensenrechten, een van de hoofddoelstellingen dat beleid. De Commissie neemt bijgevolg deel aan de beraadslagingen van de EU over mensenrechtenaangelegenheden in de COHOM en levert een bijdrage tot de formulering van de standpunten van de EU in internationale fora voor mensenrechten, zoals de mensenrechtencommissie van de VN.

Indien de behandelde onderwerpen elementen bevatten die verband houden met communautaire aangelegenheden heeft de Commissie een bijzonder belangrijke rol te spelen. Voorts kan zij vraagstukken in verband met het GBVB voorleggen aan de Raad en ter zake voorstellen doen aan de Raad. De Commissie maakt ook deel uit van de trojka, die de EU extern vertegenwoordigt, bijvoorbeeld voor het ondernemen van een mensenrechtendialoog en -demarches ten aanzien van derde landen, en beheert de steun voor mensenrechtenprojecten uit hoofde van de EU-begroting (zie punt 4.1).

Het Europees Parlement

Het Europees Parlement is een belangrijke deelnemer aan het proces van het formuleren en uitvoeren van het EU-mensenrechtenbeleid. Al jaren houdt het Europees Parlement de mensenrechten hoog op de agenda van de EU. Dit is grotendeels te danken aan het grote belang dat het Europees Parlement en een groot aantal individuele parlementariërs van oudsher hechten aan mensenrechtenvraagstukken. De bevoegdheden van het Parlement zijn stapsgewijs uitgebreid, met name na de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht en het Verdrag van Amsterdam.

Het Europees Parlement vervult een belangrijke rol in het proces van het opstellen van verdragen met derde landen, omdat het zijn goedkeuring moet hechten aan de meeste internationale overeenkomsten. Het onderneemt mensenrechtenmissies naar landen buiten de EU, produceert verslagen over specifieke mensenrechtensituaties en thematische kwesties en stuurt op geregelde tijdstippen een delegatie naar de vergaderingen van de VN-Commissie voor de rechten van de mens in Genève. Daarnaast neemt het Parlement ook resoluties aan, doet het verklaringen uitgaan en stelt het vragen aan de Raad en de Commissie op het gebied van de mensenrechten. Voorts publiceert het Europees Parlement een jaarverslag over de mensenrechten in de wereld en het mensenrechtenbeleid van de Europese Unie [1].

Elk jaar verleent het Parlement aan een persoon of een organisatie de Sacharovprijs voor vrijheid van meningsuiting. In 2002 is de prijs toegekend aan de heer Oswaldo Payà, initiatiefnemer van het "Varelaproject" voor zijn werk om in Cuba een alternatieve, niet-gewelddadige democratische beweging in het leven te roepen. Het Varelaproject beoogt een referendum over vrije verkiezingen, vrijheid van meningsuiting, vrijheid voor politieke gevangenen en vrije markteconomie, en heeft al steun gekregen van meer dan 100 organisaties in Cuba en tienduizenden individuele handtekeningen.

Het Hof van Justitie

Het Hof van Justitie is de rechtsprekende instelling van de EU en verzekert als zodanig de eerbiediging van het Gemeenschapsrecht bij de toepassing van de Verdragen. Gemeenschapsrecht is rechtstreeks toepasbaar in alle lidstaten. Het Hof staat er borg voor dat het Gemeenschapsrecht in heel de EU op dezelfde wijze wordt geïnterpreteerd en toegepast. Lidstaten, EU-instellingen en individuele personen kunnen aangelegenheden met betrekking tot het Gemeenschapsrecht bij het Hof aanhangig maken.

---

1 Het jaarverslag van het Europees Parlement over de mensenrechten in de wereld in 2002 en het mensenrechtenbeleid van de Europese Unie kan worden geraadpleegd op: http://www.europarl.eu.int/.

Sedert het Hof in 1952 is ingesteld, hebben er circa 9000 zaken gediend. Om de stijgende werkdruk het hoofd te kunnen bieden en zaken sneller te kunnen afhandelen, is er in 1989 door de Raad een Gerecht van eerste aanleg ingesteld. Het Gerecht is bevoegd kennis te nemen van rechtstreekse vorderingen, met inbegrip van zaken die door individuele personen aanhangig worden gemaakt, en die ook betrekking kunnen hebben op de rechten van de mens. De jurisprudentie van het Hof is geleidelijk tot stand gekomen; waar nodig wordt verwezen naar de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten en naar internationale verdragen inzake de bescherming van de mensenrechten waaraan lidstaten hun medewerking hebben verleend of die zij hebben ondertekend en geratificeerd. Het Hof heeft aan het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden een bijzondere betekenis toegekend als referentiepunt. De jurisprudentie van het Hof, die bindend is, bevestigt dat, waar het om het Gemeenschapsrecht gaat, de verplichting om de fundamentele rechten te eerbiedigen zowel voor de EU-instellingen als voor de lidstaten geldt.

Hoewel het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap oorspronkelijk geen specifieke bepalingen betreffende de mensenrechten bevatte, heeft het Hof van Justitie steeds gesteld dat de grondrechten integraal onderdeel uitmaken van de communautaire rechtsorde, en er zodoende voor gezorgd dat bij de rechtsbedeling ten volle met de mensenrechten rekening wordt gehouden. De jurisprudentie van het Hof vindt nu zijn weerslag in artikel 6 VEU, waarin wordt bepaald dat de Unie gegrondvest is op de beginselen van vrijheid, democratie, eerbiediging van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en van de rechtsstaat [1].

De Europese ombudsman

De Europese ombudsman heeft als voornaamste taak gevallen te onderzoeken van vermeend wanbeheer in het optreden van de communautaire instellingen of organen, met uitzondering van het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg bij de uitoefening van hun gerechtelijke taak. Zulke gevallen worden doorgaans ter kennis van de Ombudsman gebracht door Europese burgers die klachten indienen. De Ombudsman is bovendien bevoegd op eigen initiatief een onderzoek in te stellen. Een aantal van deze klachten en onderzoeken houden verband met mensenrechtenkwesties, in het bijzonder vrijheid van meningsuiting en non-discriminatie. De Ombudsman brengt een jaarverslag uit, waarin ook de inspanningen ten behoeve van de mensenrechten van de instellingen van de Europese Unie aan de orde komen. Het meest recente jaarverslag van de Europese Ombudsman dateert van februari 2003 [2].

2.3 Beginselen en prioriteiten

Op basis van de hierboven geschetste rechtsgrondslagen en bevoegdheden stelt de Raad de beginselen en de prioriteiten van het EU-mensenrechtenbeleid vast. In zijn conclusies van 10 december 2002 over mensenrechten en democratisering in derde landen heeft de Raad zijn gehechtheid herhaald aan:

- samenhang en consistentie tussen het optreden van de Gemeenschap en het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) alsook het ontwikkelingsbeleid, door middel van nauwe samenwerking en coördinatie tussen zijn bevoegde organen en met de Commissie;
- integratie van de mensenrechten en de democratisering in het beleid en de activiteiten van de EU;
- openheid van het mensenrechten- en democratiseringsbeleid van de EU door middel van een versterkte dialoog met het Europees Parlement en de civiele samenleving;

---

1 Meer informatie over het Hof van Justitie en het Gerecht van eerste aanleg is te vinden op www.curia.eu.int/en/index.htm.

2 Het volledige verslag kan worden geraadpleegd op: http://www.europarl.eu.int/ombudsman/home/en/default.htm.

- regelmatig aanwijzen en evalueren van prioritaire activiteiten bij de uitvoering van zijn mensenrechten- en democratiseringsbeleid [1].

Deze doelstellingen zijn voor het eerst neergelegd in de Raadsconclusies over mensenrechten en democratisering van 25 juni 2001 [2] en zijn gebaseerd op de mededeling van de Commissie van 8 mei 2001 over de rol van de Europese Unie bij de bevordering van de mensenrechten en de democratisering in derde landen. In de onderstaande punten zal eerst de nodige achtergrondinformatie worden gegeven over integratie en openheid; in de slotopmerkingen zal, op basis van een overzicht van de mensenrechten in de EU en het optreden op het internationale toneel in hoofdstukken 3 en 4, worden ingegaan op de follow-up van alle vier prioriteiten.

2.4 Integratie van de mensenrechten

Met integratie van de mensenrechten wordt bedoeld dat de mensenrechten worden geïntegreerd in alle aspecten van de beleidsvorming en -uitvoering van de EU, waaronder externe hulp. Dit proces, dat een kernprioriteit van het EU-mensenrechtenbeleid is, kent verschillende aspecten.

- **Dialoog met derde landen**

Politieke dialoog is een waardevol instrument voor de uitvoering van het GBVB. De EU heeft zich ertoe verbonden mensenrechtenkwesties in alle bijeenkomsten met derde landen op alle niveaus aan de orde te stellen [3]. In dat verband zijn er ook specifieke mensenrechtendialogen met bepaalde landen, waaronder een nieuwe dialoog met Iran (zie punt 4.1.3). De politieke dialoog wordt ondersteund door middel van de EG-programma's voor externe hulp inzake mensenrechten en behoorlijk bestuur (zie punt 4.1.6).

- **Handel en samenwerking**

De overeenkomsten tussen de Gemeenschap en derde landen, waaronder de handels- en samenwerkingsovereenkomsten, bevatten een clausule die bepaalt dat de eerbiediging van de mensenrechten een "essentieel element" van de overeenkomst is. Dergelijke clausules hebben tot doel de dialoog over de mensenrechten te bevorderen en bieden tezelfdertijd de mogelijkheid repressieve maatregelen te treffen wanneer de mensenrechten worden geschonden. De Overeenkomst van Cotonou met 77 landen uit Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan is op 1 april 2003 in werking getreden en bevat de recentste versie van de clausule. Iets nieuws dat in 2003 is ingevoerd: de oprichting van een subgroep bestuur en mensenrechten in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met Bangladesh, de eerste maal dat in dat verband een dergelijk mechanisme was ingesteld. De groep biedt functionarissen van de EU en Bangladesh de gelegenheid grondig van gedachten te wisselen over mensenrechtenkwesties. De groep is voor het eerst bijeengekomen op 19 mei 2003 in Dhaka (Bangladesh) (voor meer informatie over de mensenrechtenclausules, zie punt 4.1.5).

Eveneens in verband met handel is de toekenning van bijkomende preferenties of de intrekking van preferenties als gevolg van problemen met de mensenrechten een element van het stelsel van algemene preferenties. De grondslag voor de tijdelijke intrekking van algemene preferenties is in 2001 uitgebreid tot ernstige schending van alle sleutelovereenkomsten van de IAB.

---

1 Doc. 15138/02; zie ook: http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/gac.htm. Zie ook doc. 6429/03, voortgangsverslag over het externe optreden van de EU.

2 Doc. 9547/01.

3 Richtsnoeren van de EU van 13 december 2001 voor de dialoog betreffende mensenrechten.

- **Buitenlandse hulp**

In de EU-begroting is voorzien in specifieke financiering voor mensenrechtenprojecten met NGO's en internationale organisaties via het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten (EIDHR) (zie punt 4.1.6). Ook via bilaterale en regionale hulp worden echter omvangrijke financiële middelen ter beschikking gesteld voor mensenrechtenprojecten.

Andere recente ontwikkelingen inzake integratie

De wil van de Commissie om de mensenrechten in andere beleidsterreinen te integreren, wordt weerspiegeld in de mededeling van de Commissie van 21 mei 2003 *"Een nieuwe impuls voor EU-maatregelen inzake mensenrechten en democratisering met mediterrane partners"* [1], waarin een verdergaande aanpak van de integratie van de mensenrechtendimensie geëxploreerd wordt. Om de dialoog te verbeteren en de instrumenten ter bevordering van de democratisering en de bevordering en bescherming van de mensenrechten optimaal te gebruiken, worden er in de mededeling tien gebieden aangegeven die voor verbetering vatbaar zijn, zoals de uitwerking van nationale en regionale actieprogramma's op het gebied van de mensenrechten, meer praktische zorg voor de mensenrechten in de politieke dialoog en meer aandacht voor mensenrechten- en democratiseringsvraagstukken in de landenstrategiedocumenten en de nationale indicatieve programma's.

Opleiding op het gebied van de mensenrechten

Het is van belang dat het personeel in alle sectoren goed op de hoogte is van de mensenrechtenproblematiek. In de mededeling van de Commissie van 8 mei 2001 over mensenrechten en democratisering is beklemtoond dat de opleiding van het personeel van de Commissie hoogst noodzakelijk is om mensenrechten en democratisering in alle beleidstakken en programma's van de EU te integreren. De Commissie is begonnen met het organiseren van cursussen van 3 onderscheiden opleidingsniveaus:

- basisopleiding mensenrechten voor personeel van het DG Buitenlandse Betrekkingen, waaronder een introductiecursus van een dag voor groepen van 20 deelnemers (er zijn al twee cursussen gehouden, op 13 maart en 13 mei 2003);

- voortgezette opleiding mensenrechten voor personeel van de delegaties (voor of na uitzending) en voor desk-officers voor geografische gebieden (de eerste cursus is gehouden op 11 en 12 juli 2003 en telde 25 deelnemers);

- gespecialiseerde opleiding in de voornaamste mensenrechtenthema's voor personeel dat op wezenlijke terreinen deskundig moet zijn, in mei gestart met cursussen over inheemse volken en de rechten van vluchtelingen; vóór het einde van het jaar volgen er nog cursussen.

Opleiding van delegatiepersoneel is bijzonder belangrijk wegens het doorlopende programma van deconcentratie van het beheer van de bijstandsprogramma's van de Commissie naar de delegaties overal ter wereld. Het is de bedoeling de macroprojecten op het gebied van de mensenrechten in de tweede helft van 2004 te deconcentreren. Het programma voor de deconcentratie van het beheer van de microprojecten is in april 2003 goedgekeurd. De planning van de microprojecten wordt uitgebreid tot alle 31 delegaties in de landen die in het kader van het EIDHR als "concentratielanden" gelden (zie punt 4.1) en de deconcentratie van het beheer naar 23 delegaties is gepland voor eind 2003.

---

[1] COM(2003) 294. Dit document kan geraadpleegd worden op het volgende internetadres: http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/.

Naast de mensenrechtenopleiding zijn er nog geregelde bijeenkomsten van de interdepartementale werkgroep mensenrechten van de Commissie, die bestaat uit vertegenwoordigers van een groot aantal directoraten-generaal, waaronder DG Buitenlandse Betrekkingen, DG Handel, DG Ontwikkeling en DG Justitie en Binnenlandse Zaken; doel is gegevens en beste praktijken op het gebied van de mensenrechten uit te wisselen.

Bij het secretariaat-generaal van de Raad komt ook een groep mensenrechten bijeen, die bestaat uit ambtenaren mensenrechten in de externe betrekkingen, met name die met verantwoordelijkheid voor een bepaald geografisch gebied.

- **Evaluatie**

De Raad evalueert jaarlijks de vooruitgang in de uitvoering van de maatregelen ter bevordering van de integratie van de mensenrechten, zulks op basis van een voortgangsverslag van de Groep rechten van de mens (COHOM). De eerste evaluatie zal in het najaar van 2003 plaatsvinden.

2.5 Transparantie en dialoog met de civiele samenleving

Dit verslag maakt deel uit van het algemene streven naar een intensievere dialoog met het Europees Parlement en de civiele samenleving. Initiatieven om de transparantie van de EU-acties op het gebied van mensenrechten en democratie te vergroten zijn onder meer voorlichtingsvergaderingen, gedachtewisselingen en informele bijeenkomsten tussen het voorzitterschap, leden van het Europees Parlement en NGO's, bijvoorbeeld met betrekking tot de Commissie voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties.

Tijdens de rapportageperiode hebben de leden van COHOM verscheidene malen met vertegenwoordigers van de voornaamste NGO's vergaderd om de voorbereiding van de 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens (CHR) te bespreken. Het Griekse voorzitterschap zette de onder het Deense voorzitterschap ingevoerde praktijk voort en hield met de voornaamste NGO's voor- en nabesprekingen over de COHOM-vergaderingen. In juni 2003 hebben de leden van COHOM tevens een aantal facetten van het EU-mensenrechtenbeleid besproken met de heer Bob van den Bos, lid van de Commissie buitenlandse zaken van het Europees Parlement en rapporteur van het EP-jaarverslag. Voorts hebben de Raad en de Commissie getracht om via hun respectieve websites de toegang tot informatie over de totstandkoming en uitvoering van het mensenrechtenbeleid te verruimen.

Als verder bewijs van haar verbintenis om de betrekkingen met de civiele samenleving te ontwikkelen en te versterken, is ernaar gestreefd om het EU-discussieforum over de mensenrechten - een belangrijk discussieforum voor vertegenwoordigers van NGO's, Europese instellingen, regeringen en academici - doeltreffender en informatiever te maken. Het Deense voorzitterschap en de Europese Commissie hebben samen een mensenrechtenforum georganiseerd op 20 en 21 december 2002 in Kopenhagen. Het Forum handelde over de volgende vier specifieke onderwerpen:

1. Mensenrechtenclausules en -maatregelen in samenwerkingsovereenkomsten met derde landen;
2. Richtsnoeren van de EU betreffende doodstraf en foltering: evaluatie en toekomstperspectieven;
3. Transparantie in het mensenrechtenbeleid van de EU;
4. Samenwerking met derde landen: beleid ten aanzien van de politieke instrumenten en de programma's voor externe hulp.

Het Forum werd bijgewoond door meer dan 150 deelnemers van de Europese Commissie, het Europees Parlement, de EU-lidstaten, de civiele samenleving, nationale mensenrechteninstellingen, internationale organisaties en academici. Daarnaast werd deelgenomen door vertegenwoordigers van geassocieerde landen en door een aantal vertegenwoordigers van derde landen. Het Forum heeft een ruime waaier van specifieke aanbevelingen opgeleverd die het beleid en de programma's van de EU verder mede zullen helpen bepalen. [1]

Inmiddels zijn de NGO's, behalve dat zij een belangrijke rol spelen in de beleidsbepaling, ook essentiële partners voor de uitvoering van het beleid in het kader van de EU-programma's voor externe hulp, zoals het EIDHR [2]. Ook worden door de grote NGO's de bijeenkomsten van de contactgroep mensenrechten in het Europees Parlement bijeengeroepen, waarin hooggeplaatste sprekers van de EU-instellingen, de lidstaten en de NGO's mensenrechtenkwesties aan de orde stellen.

3. MENSENRECHTEN BINNEN DE EUROPESE UNIE

3.1 Thema's die van bijzonder belang zijn

In dit punt worden specifieke mensenrechtenkwesties die zich binnen de Europese Unie voordoen beschreven en passeren de desbetreffende communautaire wetsbepalingen en de verschillende uitvoeringsactiviteiten, waaronder de financiering van specifieke voorlichtings- en bijstandsprogramma's, de revue. In dat verband moge erop gewezen worden dat de Europese Commissie in september 2002 een netwerk van deskundigen op het gebied van de grondrechten heeft opgericht dat ten doel heeft de informatie over en de analyse van de situatie in elk van de EU-lidstaten te verbeteren. Het Europees Parlement had de oprichting van dit netwerk zowel in zijn verslag over de situatie van de grondrechten in de EU in 2000 (2000/2231 (INI) als in zijn resolutie van 5 juli 2001 aanbevolen. Het netwerk heeft tot taak verslag uit te brengen over de situatie van de grondrechten in de EU, en bijstand te verlenen bij de ontwikkeling van het EU-beleid terzake.

---

[1] Het volledige verslag kan worden geraadpleegd op: http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/.

[2] De Europese Commissie heeft in juli 2003 in Brussel een seminar in de trant van een forum georganiseerd om de toekomstige strategische koers en programmering van het EIDHR te bespreken. De aanbevelingen van het Forum zullen in aanmerking worden genomen bij de programmering van dit initiatief voor en na 2004. Hier is ook ingegaan op de kernproblemen van de deelname van de civiele samenleving aan de beleidsbepaling en de beste manier om ervoor te zorgen dat in alle aspecten van de externe betrekkingen/hulp naar behoren rekening wordt gehouden met de mensenrechtenproblematiek (zie http://www.europa.eu.int/comm/commissioners/patten/speeches/index.htm voor een toespraak van Commissaris Patten). Naast vertegenwoordigers van in de EU gevestigde NGO's waren ook tussen tien en twintig mensenrechtenexperts uit de civiele samenleving uit alle delen van de wereld uitgenodigd, die waardevolle informatie uit de eerste hand verschaften over aangelegenheden waarvan zij vinden dat de EU ze in het kader van haar mensenrechtenbeleid en -initiatieven zou moeten aansnijden.

Het netwerk is overeengekomen drie instrumenten voor zijn taak te gebruiken: een in maart voor te leggen jaarverslag over de situatie van de grondrechten in de Europese Unie; thematische commentaren over specifieke onderwerpen en een verslag over de uitvoering van bepaalde rechten, vrijheden of beginselen van het Handvest van de grondrechten. In het eerste jaarverslag van het netwerk aan de Commissie van maart 2003 [1] wordt de uitvoering van de afzonderlijke artikelen van het Handvest van de grondrechten - inclusief vraagstukken die verband houden met veel van de thema's van dit eerste deel van het jaarverslag - aan een analyse onderworpen, en wordt een overzicht gegeven van recente ontwikkelingen in de EU-lidstaten. In maart 2003 werd ook de laatste hand gelegd aan het eerste thematische commentaar over het *"evenwicht tussen vrijheid en veiligheid in het antwoord van de EU en haar lidstaten op de gevaren van terrorisme"*. Benadrukt moet worden dat deze verslagen niet noodzakelijk de opvattingen van de Commissie of de lidstaten weerspiegelen, maar wel een nuttig middel zijn om bij te dragen aan de ontwikkeling van EU-beleid op dit gebied.

3.1.1 Mensenrechten en terrorisme

In de nasleep van de terroristische aanslagen van 11 september heeft de Europese Raad, tijdens zijn buitengewone zitting van 21 september 2001, het terrorisme bovenaan de agenda geplaatst en het *"Actieplan ter bestrijding van het terrorisme"* goedgekeurd. Voor het eerst heeft de EU een gecoördineerde, samenhangende en pijleroverschrijdende aanpak van al haar beleid en maatregelen ter bestrijding van terrorisme ontwikkeld.

De Europese Raad heeft verklaard dat het "terrorisme [...] een [...] uitdaging voor de wereld en voor Europa [is]" en dat "de strijd tegen het terrorisme meer dan ooit een prioritaire doelstelling van de Europese Unie zal zijn". Maar - zo zette de Europese Raad zijn betoog voort - het vaste voornemen terrorisme te bestrijden zal hand in hand gaan met "de eerbiediging van de fundamentele vrijheden die de grondslag van onze beschaving vormen".

Sedertdien heeft de EU haar goedkeuring gehecht aan een kaderbesluit inzake terrorismebestrijding, een gemeenschappelijke EU-lijst van terroristen en een kaderbesluit betreffende het Europees aanhoudingsbevel en de procedures van overlevering tussen de lidstaten. Het kaderbesluit inzake terrorismebestrijding (13 juni 2002) geeft voor het eerst een gemeenschappelijke definitie op het niveau van de EU van het begrip "terroristisch misdrijf" en van de voor deze misdrijven verantwoordelijke personen en organisaties, met het oog op een gemeenschappelijke minimale harmonisatie van het ter zake geldende strafrecht van de lidstaten.

In de preambule staat het volgende:
(1) "De Europese Unie is gegrondvest op de universele waarden menselijke waardigheid, vrijheid, gelijkheid en solidariteit, eerbiediging van de rechten van de mens en van de fundamentele vrijheden; zij berust op het beginsel van de democratie en het beginsel van de rechtsstaat, welke beginselen de lidstaten gemeen hebben.
(2) Terrorisme is een van de ernstigste schendingen van [...] deze beginselen. In de Verklaring van La Gomera die de Raad tijdens zijn informele zitting van 14 oktober 1995 heeft aangenomen, veroordeelt hij het terrorisme als een gevaar voor de democratie, de vrije uitoefening van de mensenrechten en de economische en sociale ontwikkeling."

---

[1] Het commentaar is te vinden op: http://europa.eu.int/ comm/ justice_home/ fsj/rights/ network / obs_thematique_en.pdf.)

Eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden bij de aanneming en uitvoering van het beleid en de maatregelen inzake terrorismebestrijding blijft niettemin een basisbeginsel van alle communautaire acties:

- geen enkel besluit van de Europese Unie kan iets veranderen aan de verplichting tot eerbiediging van de grondrechten en de fundamentele rechtsbeginselen, zoals neergelegd in artikel 6 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (artikel 1, lid 2, kaderbesluit terrorismebestrijding; artikel 1, lid 3, kaderbesluit Europees aanhoudingsbevel);
- de EU erkent ten volle het bestaan van een lijst van rechten en vrijheden waarvan in geen enkele omstandigheid kan worden afgeweken: recht op leven, het verbod van onderwerping aan foltering of wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of straf; vrijheid van denken, meningsuiting, geweten en godsdienst; stakingsrecht; vrijheid van vergadering en vereniging; recht niet schuldig te worden bevonden voor feiten die niet strafbaar waren op het tijdstip waarop zij werden gepleegd, recht op oprichting of lidmaatschap van een vakvereniging;
- de besluiten van de EU-instanties kunnen door de rechter worden getoetst, zowel op het niveau van de EU als op nationaal niveau. het kaderbesluit betreffende het Europese aanhoudingsbevel, zoals in punt 12 van de preambule is gesteld, kan niet beletten dat een lidstaat zijn grondwettelijke bepalingen betreffende het recht op een eerlijke rechtsgang toepast;
- in het kaderbesluit inzake terrorismebestrijding wordt bijzondere aandacht geschonken aan de slachtoffers van terroristische misdrijven en de noodzaak van specifieke maatregelen om hen te beschermen en bij te staan;
- niemand mag worden verwijderd, uitgezet of uitgeleverd aan een staat waarin ernstig gevaar bestaat voor onderwerping aan de doodstraf, folteringen of andere onmenselijke of vernederende behandeling of straf;
- de bescherming van persoonsgegevens zal ten volle geëerbiedigd worden, conform het Verdrag van de Raad van Europa van 28 januari 1981 tot bescherming van personen met betrekking tot de geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens.

3.1.2 Racisme en vreemdelingenhaat

De Europese Unie zet zich krachtdadig in voor de bestrijding van alle vormen van racisme, rassendiscriminatie en vreemdelingenhaat. Artikel 13 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en artikel 29 van het Verdrag betreffende de Europese Unie verwijzen specifiek naar de bestrijding van racisme en discriminatie, en het Handvest van de grondrechten van de EU bevestigt het verbod van discriminatie op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuigingen, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele geaardheid.

Na de goedkeuring van het Verdrag van Amsterdam, dat de Europese Gemeenschap nieuwe bevoegdheden heeft verleend om discriminatie te bestrijden, is een reeks maatregelen ter bestrijding van discriminatie ten uitvoer gebracht, waaronder twee richtlijnen en een communautair actieprogramma (2001-2006).

Ten eerste de richtlijn gelijke behandeling ongeacht ras (2000/43/EG), die discriminatie op grond van ras en etnische afstamming verbiedt op het gebied van werkgelegenheid, onderwijs, sociale zekerheid en gezondheidszorg, toegang tot goederen, diensten en huisvesting; zij bevat definities van directe en indirecte discriminatie, intimidatie en represailles, geeft slachtoffers van discriminatie het recht via een gerechtelijke of administratieve procedure een klacht in te dienen, die leidt tot passende straffen voor diegenen die discrimineren en legt de bewijslast bij de verweerder in burgerlijke en administratieve zaken; zij voorziet in de vestiging, in iedere lidstaat, van een organisatie voor de bevordering van gelijke behandeling (onder meer door onafhankelijke rapporten en aanbevelingen op te stellen) en in onafhankelijke bijstand aan slachtoffers van rassendiscriminatie. Voorts wordt in de richtlijn erkend dat de uitvoeringsbepalingen gelijkheid tussen mannen en vrouwen moeten bevorderen, aangezien vrouwen dikwijls het slachtoffer zijn van meervoudige discriminatie. De termijn voor de omzetting van deze richtlijn in nationale wetgeving is verstreken op 19 juli 2003.

Ten tweede, de richtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep (2000/78/EG), die uitvoering geeft aan het beginsel van gelijke behandeling op het gebied van werkgelegenheid en opleiding, ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd en seksuele geaardheid. Zij moet vóór 2 december 2003 in nationale wetgeving worden omgezet. Ook de landen die lid willen worden van de EU moeten beide richtlijnen vóór hun toetreding in nationale wetgeving omzetten.

Ten derde wordt het wetgevingskader van de EU ondersteund door het communautair actieprogramma ter bestrijding van discriminatie (2001-2006, met een begroting van 100 miljoen euro), dat gericht is op verbetering van het inzicht in discriminatievraagstukken, ontwikkeling van het vermogen om discriminatie doeltreffend aan te pakken en bevordering van de waarden die aan de strijd tegen discriminatie ten grondslag liggen. Uit hoofde van dit programma wordt steun verleend aan een aantal initiatieven die rechtstreeks van invloed zijn op de strijd tegen racisme en vreemdelingenhaat.

Het programma steunt momenteel een aantal studies en activiteiten waarbij gegevens verzameld worden over discriminatiegerelateerde aangelegenheden - o.m. een studie over nationale instanties voor de bevordering van gelijkheid en de bestrijding van discriminatie, en een andere studie over antidiscriminatiewetgeving in de kandidaat-lidstaten - alsook transnationale projecten die een groot aantal actoren verenigen die actief zijn in de strijd tegen discriminatie. Het programma ondersteunt 27 transnationale partnerschappen voor de uitwisseling van ervaringen en goede praktijken in de strijd tegen discriminatie, alsook de exploitatiekosten van vier Europese overkoepelende netwerken van niet-gouvernementele organisaties die aan discriminatie blootgestelde personen vertegenwoordigen en hun belangen verdedigen (waaronder het Europees netwerk tegen racisme) en vijf kleinere Europese organisaties.

De Commissie heeft op 16 juni 2002 een informatiecampagne (met een nieuwe website) gelanceerd met de slogan "Vóór diversiteit. Tegen discriminatie" om het grote publiek bewust te maken van de discriminatieproblematiek en informatie te verstrekken over de nieuwe EU-regels inzake discriminatiebestrijding, die in 2003 van kracht worden. Andere bewustmakingsactiviteiten zijn onder meer een Europese conferentie in Kopenhagen in november 2002.

Het Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat (EUMC), in Wenen gevestigd, biedt extra steun. Het aldaar verrichte onderzoek is van essentieel belang voor een goed inzicht in de racismeproblematiek en voor het bepalen van beleid en praktijken om gelijkheid te bevorderen en discriminatie te bestrijden.

Het EUMC en de Europese Commissie hebben eind 2002 en begin 2003 een aantal rondetafel-conferenties over antisemitisme en islamofobie georganiseerd.

Ten vierde heeft de Europese Commissie in november 2001 een voorstel aangenomen voor een kaderbesluit betreffende de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat, dat de onderlinge aanpassing in de EU van de strafwetgeving voor racistische en xenofobe strafbare feiten, alsook een nauwere gerechtelijke samenwerking tussen de lidstaten tot doel heeft. Deze tekst ligt in het verlengde van het gemeenschappelijk optreden ter bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat, dat op 15 juli 1996 door de Raad van Ministers is aangenomen op basis van artikel K3 van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Uit hoofde van dit instrument is de lidstaten verzocht een aantal in de tekst opgesomde racistische en xenofobe gedragingen als strafbare feiten aan te merken of, zo niet, in afwachting van de aanneming van de nodige bepalingen voor deze gedragingen af te wijken van het beginsel van dubbele strafbaarheid.

Ten slotte wordt de strijd tegen racisme ook met andere EU-beleidsinitiatieven en -programma's voortgezet. De programma's op het gebied van onderwijs, opleiding en jeugd hebben tot doel intercultureel leren en tolerantie te bevorderen door jongeren met verschillende achtergronden samen te brengen.

In de recente mededeling van de Commissie van 3 juni 2003 over immigratie, integratie en werkgelegenheid wordt gewezen op de noodzaak racisme en discriminatie te voorkomen als onderdeel van een holistische aanpak van integratie.

Voorts schenkt de EU in haar algemene aanpak van criminaliteit bijzondere aandacht aan de bescherming van en de hulpverlening aan slachtoffers van misdrijven, waaronder racistische. De Raad heeft op 15 maart 2001 een kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure aangenomen en de Commissie heeft op 16 oktober 2002 een voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven aangenomen. Met het programma AGIS (2003-2007) zorgt de Commissie voor cofinanciering van acties op het gebied van politiële en justitiële samenwerking in strafzaken, die onder meer racisme, vreemdelingenhaat en slachtofferhulp betreffen.

3.1.3 Asiel en migratie

De twaalf maanden vanaf juli 2002 zijn gekenmerkt gebleven door een intensieve activiteit op het gebied van asiel en immigratie. De Europese Raad van Sevilla had termijnen vastgesteld om overeenstemming te bereiken over een aantal wetgevende instrumenten op dat gebied. Hoewel enige vooruitgang te constateren is, moet de Raad nog overeenstemming bereiken over een aantal sleutelinstrumenten, zoals vermeld in het door de Commissie gepubliceerde scorebord van de vorderingen op het gebied van de totstandbrenging van een ruimte van "vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid" in de Europese Unie [1] (versie van mei 2003).

De Commissie is in haar met name op VEG-artikel 63 gebaseerde voorstellen en acties op dit terrein bijzondere aandacht blijven schenken aan de humanitaire aspecten en aan de onverkorte eerbiediging van de op de mensenrechten gebaseerde beginselen die zijn vastgelegd in het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, en andere internationale normen.

De conventie over de toekomst van Europa heeft in juni 2003 de tekst van een ontwerp-Grondwet aangenomen met ambitieuze bepalingen op het gebied van het asiel- en migratiebeleid.

Samenwerking met derde landen van oorsprong en doorreis
Samenwerking met derde landen op het gebied van migratie heeft tijdens de verslagperiode veel aandacht gekregen.

- De Raad heeft op 18 november 2002 conclusies aangenomen waarin wordt opgeroepen tot geïntensiveerde samenwerking met landen waarmee reeds wordt samengewerkt op een wijze die de grondslag kan vormen voor verdere uitbouw: Albanië, China, de Federale Republiek Joegoslavië, Marokko, Rusland, Tunesië en Oekraïne. De Raad acht het ook essentieel om met Libië tot samenwerking te komen en vindt het belangrijk de samenwerking met kandidaat-lidstaat Turkije verder te intensiveren. De Commissie zal positief reageren op het verzoek van de Raad om verslag uit te brengen over de voortgang van dit intensiveringsproces.

- De Commissie heeft op 3 december 2002 een mededeling ingediend over de integratie van migratievraagstukken in de betrekkingen van de Europese Unie met derde landen. Daarin beschrijft de Commissie de alomvattende inspanningen die nodig zijn om het migratieprobleem op EU-niveau op een samenhangende en efficiënte manier aan te pakken, met gebruikmaking van alle passende instrumenten waarover de EU op het gebied van de externe betrekkingen beschikt.

---

[1] COM(2003) 291 def. van 22.5.2003.

- De Raad heeft op 19 mei 2003 conclusies aangenomen over het verband tussen migratie en ontwikkeling, een van de onderwerpen die specifiek worden behandeld in de mededeling van de Commissie van 3 december. De Raad heeft een aantal sleutelbeginselen gepresenteerd waarop actie op deze gebieden moet steunen en heeft een aantal concrete terreinen afgebakend waarop migratiegerelateerde bijstand voor derde landen moet worden gericht. De Commissie werd verzocht om vóór eind 2004 nader uitgewerkte voorstellen in te dienen over onderwerpen zoals overmakingen als ontwikkelingsbron, de regulering van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt door middel van tijdelijke verblijfs-/werkvergunningen en betere integratie van legale migranten die in de EU wonen en werken.

- Instelling van een gemeenschappelijk Europees asielstelsel

Tijdens de verslagperiode heeft de Raad volgende instrumenten aangenomen:

- een richtlijn tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers in de lidstaten [1] (januari 2003);
- een verordening tot vaststelling van de criteria en instrumenten om te bepalen welke lidstaat verantwoordelijk is voor de behandeling van een asielverzoek; dat instrument komt in de plaats van de Overeenkomst van Dublin [2] (februari 2003).

De Raad zet de bespreking van de volgende teksten voort:

- een richtlijn van de Raad betreffende minimumnormen voor asielprocedures, op basis van een gewijzigd voorstel dat de Commissie in juni 2002 heeft aangenomen;
- een richtlijn voor minimumnormen voor de erkenning van onderdanen van derde landen als vluchtelingen en/of als personen die anderszins internationale bescherming behoeven, waarvoor de internationale mensenrechten en maatstaven een toetssteen vormen.

De Raad heeft beklemtoond dat de onderhandelingen over de resterende asielwetgeving vóór eind 2003 moeten worden afgerond.

In alle voorstellen en instrumenten inzake asiel is er bijzondere aandacht besteed aan kinderen en genderkwesties.

De Commissie heeft in maart 2003 haar tweede verslag over het gemeenschappelijk asielbeleid gepubliceerd [3], waarin de klemtoon ligt op het verband tussen het gemeenschappelijk Europees asielstelsel en de, door het uitvoerend comité van de UNHCR in oktober 2002 aangenomen, multilaterale beschermingsagenda. Het vaststellen van EU-normen op het gebied van asiel is namelijk nauw verbonden met het werk van de UNHCR en de agenda voor bescherming. Overeenkomstig de verklaring (nr. 17) ad artikel 63 (ex artikel 73 K) van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voert de EU voor kwesties die verband houden met het asielbeleid overleg met de UNHCR.

---

1 PB L 31 van 6.2.2003.
2 PB L 50 van 25.2.2003.
3 COM(2003) 152 van 26.3.2003.

Het verslag over het gemeenschappelijk asielbeleid werd op verzoek van de Europese Raad van het voorjaar gevolgd door een mededeling van 3 juni 2003 [1] over de noodzaak van een nieuwe benadering om de asielstelsels te moderniseren en toegankelijker, rechtvaardiger en beter beheerd te maken, met eerbiediging van de verplichtingen en maatstaven op het gebied van de mensenrechten. Tijdens de Europese Raad van Thessaloniki werd de Commissie verzocht alle parameters te onderzoeken om te zorgen voor een beter gereguleerde en beheerde inreis in de EU van personen die internationale bescherming behoeven, en methoden en middelen te onderzoeken om de beschermingscapaciteit van de regio's van oorsprong op te voeren.

Eerlijke behandeling van derdelanders

Op het gebied van legale immigratie heeft de Raad respectievelijk in februari 2003 en juni 2003 overeenstemming bereikt over:

- een richtlijn inzake het recht op gezinshereniging,
- een richtlijn betreffende de status van langdurig ingezetenen die onderdanen van derde landen zijn.

In de Raad worden de besprekingen voortgezet over het richtlijnvoorstel betreffende de voorwaarden inzake toegang en verblijf van onderdanen van derde landen met het oog op arbeid in loondienst en economische activiteiten als zelfstandige [2].

De Commissie heeft in oktober 2002 een richtlijnvoorstel aangenomen betreffende toegang en verblijf van onderdanen van derde landen met het oog op studie, beroepsopleiding of vrijwilligers-werk [3] en zal vóór eind 2003 een voorstel indienen betreffende toelating en verblijf van onderzoekers uit derde landen.

De Commissie heeft in haar mededeling van juni 2003 over immigratie, integratie en werkgelegen-heid [4] een aantal richtsnoeren en prioritaire acties voorgesteld, waarin discriminatiebestrijding een belangrijke rol speelt. Op basis daarvan heeft de Europese Raad van Thessaloniki conclusies aangenomen waarin gesteld is dat integratiebeleid begrepen dient te worden als een ononderbroken tweerichtingsproces dat gebaseerd is op wederzijdse rechten en bijbehorende plichten van, enerzijds, wettelijk ingezetenen die staatsburgers zijn van een derde land, en het gastland anderzijds. In reactie op de demografische en economische uitdagingen benadrukte de Europese Raad ook dat moet worden gezocht naar legale middelen voor derdelanders om naar de Unie te migreren, met inachtneming van de opvangcapaciteit van de lidstaten, binnen het kader van een versterkte samenwerking met de landen van oorsprong die voor beide partijen voordelig zal blijken te zijn.

Beheer van de migratiestromen

De Raad heeft in 2002 drie opeenvolgende actieprogramma 's aangenomen, telkens op basis van mededelingen van de Commissie (terugkeer van illegaal verblijvende personen, illegale immigratie en geïntegreerd beheer van de buitengrenzen). Deze vormen samen een alomvattende en samen-hangende reeks maatregelen.

---

[1] COM(2003) 315 van 3.6.2003.
[2] COM(2003) 386 van 11.7.2001.
[3] COM(2002) 548 van 7.10.2002.
[4] COM(2003) 336 van 3.6.2003.

In haar mededeling van 3 juni 2003 betreffende de ontwikkeling van een gemeenschappelijk beleid inzake illegale immigratie, mensensmokkel en mensenhandel, buitengrenzen en de terugkeer van illegaal verblijvende personen [1], die zij met het oog op de voorbereiding van de Europese Raad van Thessaloniki gepresenteerd heeft, beklemtoont de Commissie het belang van de consistentie van het zich steeds wijzigende beleid en legt zij met de opstelling van een jaarverslag de basis van een evaluatieproces.

In zijn conclusies heeft de Europese Raad van Thessaloniki erop gewezen dat het belang van JBZ-beleidsinitiatieven ook moet worden weerspiegeld in een verruiming van bestaande financiële middelen en moet worden vertaald in een aanzienlijker solidariteitsverplichting.

3.1.4 Personen die deel uitmaken van minderheden

De bescherming van personen die deel uitmaken van minderheden wordt geregeld in de non-discriminatieclausule in artikel 13 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (zie ook punt 3.1.2). Het EU-Handvest van de grondrechten bevat eveneens een non-discriminatieclausule (artikel 21), alsmede een verplichting voor de Unie om de culturele, godsdienstige en taalkundige verscheidenheid te eerbiedigen (artikel 22).

Ondanks het bestaan van deze bepalingen is er bezorgdheid geuit over de bescherming in de EU van personen die tot minderheden behoren. Als voorbeeld kunnen de recente rapporten van de Commissaris voor de Mensenrechten van de Raad van Europa worden vermeld, die daarin problemen aan de orde stelt in verband met de Roma in de EU en in de toetredende landen. De situatie van de Roma is er dikwijls een van discriminatie en sociale uitsluiting. Een ander voorbeeld zijn de problemen in verband met anti-islamitische reacties in de EU na 11 september 2001, die aan de orde zijn gesteld door het Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat. Voorts was Europa geschokt en bedroefd door een aantal antisemitische incidenten die zich in 2002 in de EU heeft voorgedaan. De EU heeft deze incidenten met klem veroordeeld en een aantal maatregelen genomen om de joodse gemeenschap te beschermen en de oorzaken aan te pakken.

De bescherming van de rechten van de personen die deel uitmaken van etnische, godsdienstige, culturele en taalkundige minderheden in Europa blijft dus een uitdaging voor de EU. De EU is zich ervan bewust, zeker door de ervaring in haar lidstaten, dat er geen gemakkelijke antwoorden of simplistische oplossingen kunnen bestaan. Vrouwen die tot minderheden behoren, zijn dikwijls het slachtoffer van meervoudige discriminatie. De voornaamste problemen van nationale minderheden zijn onder meer participatie, taal en onderwijs. Mensen die tot minderheden behoren moeten meer kansen krijgen om deel te nemen aan het economische leven en moeten hun sociale rechten, waaronder gelijke toegang tot huisvesting en gezondheidszorg, volledig kunnen genieten.

In de in 1993 opgestelde criteria van Kopenhagen voor landen die lid wensen te worden van de EU, staat bescherming van minderheden centraal. In dat verband worden uit het PHARE-programma projecten gefinancierd die erop gericht zijn de situatie van de Roma en andere minderheden in de Midden- en Oost-Europese kandidaat-lidstaten te verbeteren. De jarenlange ervaring met de uitvoering van de criteria van Kopenhagen is voor de groter wordende Unie een waardevolle troef bij haar inspanningen voor de bescherming van de mensenrechten van minderheidsgroepen.

[1] COM(2003) 323 van 3.6.2003.

3.1.5 Mensenhandel

Op grond van artikel 5, lid 3, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie heeft mensenhandel, als obstakel voor de volledige eerbiediging van de mensenrechten, tijdens de verslagperiode de voortdurende aandacht van de instellingen van de EU gekregen. Er is met name *nieuwe EU-wetgeving* aangenomen en in werking getreden om de verbintenis van de EU te schragen haar inspanningen te intensiveren om deze afschuwelijke praktijk te voorkomen, te bestraffen en uit te roeien. De *Verklaring van Brussel* betreffende de preventie en bestrijding van mensenhandel was een andere stimulans voor een intensieve gedachtewisseling op diverse niveaus.

De Raad heeft op 19 juni 2002 het *kaderbesluit inzake bestrijding van mensenhandel* [1] aangenomen. Het besluit voorziet in een gemeenschappelijke definitie van mensenhandel op het niveau van de EU. Het verplicht de lidstaten de handelingen die onder de definitie vallen, strafbaar te stellen en te bestraffen met doeltreffende, evenredige en afschrikkende strafrechtelijke sancties. Indien het strafbaar feit in bepaalde omstandigheden is gepleegd, mag de maximumstraf niet minder bedragen dan acht jaar. De lidstaten moeten het nodige doen om vóór augustus 2004 aan het kaderbesluit te voldoen.

Voorts heeft de Raad op 15 oktober 2002 politieke overeenstemming bereikt over het *ontwerp-kaderbesluit ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie*. Het besluit zal worden aangenomen zodra een aantal lidstaten hun parlementaire voorbehouden heeft ingetrokken. Het kaderbesluit zal dan voorzien in gemeenschappelijke definities van de betrokken misdrijven en - in geval van verzwarende omstandigheden - in strafrechtelijke sancties waarvan het maximum niet minder mag bedragen dan tussen vijf en tien jaar gevangenisstraf.

Van 18 tot en met 20 september 2002 heeft de *Europese Conferentie betreffende de preventie en bestrijding van mensenhandel – een mondiale uitdaging voor de 21e eeuw* plaatsgevonden in Brussel. Aan de conferentie werd deelgenomen door deelnemers uit de EU-lidstaten, de kandidaat-lidstaten, buurlanden zoals Rusland, Oekraïne, de NOS, alsmede de VS, Canada, China, internationale organisaties, intergouvernementele organisaties, niet-gouvernementele organisaties en de instellingen van de Europese Unie. De conferentie, die voor de eerste maal door de Europese Commissie werd georganiseerd uit hoofde van het programma STOP II, werd ditmaal georganiseerd door de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM), in nauwe samenwerking met het Europees Parlement en de Europese Commissie.

De *Verklaring van Brussel* is het uiteindelijke resultaat van de conferentie. Met deze verklaring wordt beoogd de Europese en internationale samenwerking, concrete maatregelen, normen, beste praktijken en mechanismen om mensenhandel te voorkomen en te bestrijden, verder te ontwikkelen; de verklaring heeft de brede steun van de deelnemers gekregen.

[1] PB L 203 van 1.8.2003, blz. 1.

De Raad (Werkgelegenheid, Sociaal Beleid, Volksgezondheid en Consumentenzaken) van de Europese Unie heeft op 8 oktober 2002 nota genomen van het document. Voorts heeft de Commissie de verklaring op werkgroepniveau voorgelegd aan de JBZ-vertegenwoordigers van de lidstaten en heeft de *Raad (Justitie, Binnenlandse Zaken en Civiele Bescherming)* op 8 mei 2003 *conclusies over de verklaring van Brussel* aangenomen [1]. De in het document geschetste algemene benadering van de preventie en de bestrijding van mensenhandel werd positief onthaald. De Raad is ook overeengekomen passende voorstellen voor de uitvoering van de verklaring te onderzoeken. De lidstaten wordt met aandrang verzocht een aantal punten als politieke prioriteiten te beschouwen.

De Commissie heeft op 25 maart 2003 besloten om, zoals in de Verklaring van Brussel was aanbevolen, een adviesgroep op te richten, namelijk de *Deskundigengroep mensenhandel* [2]. De groep zal bestaan uit twintig onafhankelijke deskundigen en de Commissie bijstaan om verdere concrete voorstellen te doen op Europees niveau. De groep zal de Commissie met name een verslag voorleggen op basis van de aanbevelingen van de Verklaring van Brussel. Inmiddels heeft de Commissie al verzoeken om lidmaatschap gekregen van de lidstaten, de kandidaat-lidstaten en organisaties die actief zijn op het gebied van de strijd tegen mensenhandel; zij zal binnenkort de leden benoemen.

De Verklaring van Brussel was ook het voornaamste discussiestuk tijdens de workshops over mensenhandel in het kader van het *EU-Forum voor de Preventie van Georganiseerde Criminaliteit*. Een eerste workshop waarin dieper werd ingegaan op de verklaring, heeft plaatsgevonden op 15 november 2002. Een andere is gepland op 30 juni 2003 en zal betrekking hebben op de samenwerking tussen wetshandhavingsdiensten en NGO's, aangezien dat onderwerp aan bod komt in een aantal aanbevelingen in de verklaring.

In 2002 voorzag het *programma STOP II* [3] in financiële steun voor 16 projecten voor de bestrijding van mensenhandel en/of seksuele uitbuiting. Meer dan 1,7 miljoen euro werd uitgetrokken voor vier projecten betreffende mensenhandel, zeven projecten betreffende seksuele uitbuiting van kinderen en vijf projecten die betrekking hadden op beide terreinen.

Het programma STOP II is eind 2002 afgelopen, maar de Raad heeft op 22 juli 2002 *het kader-programma betreffende politiële en justitiële samenwerking in strafzaken (AGIS)* [4] aangenomen. Het programma AGIS loopt van 1 januari 2003 tot en met 31 december 2007, en voor het programma is 65 miljoen euro voor uitgetrokken; het vervangt het programma STOP en de overige uit hoofde van de vroegere titel VI VEU gecreëerde financieringsprogramma's voor Justitie en Binnenlandse Zaken.

---

1 PB C 137 van 12.6.2003, blz. 1.
2 PB L 79 van 26.3.2003, blz. 25.
3 Besluit van de Raad van 28 juni 2001 tot vaststelling van een tweede fase van het programma voor stimulering, uitwisselingen, opleiding en samenwerking voor personen die verantwoordelijk zijn voor acties tegen mensenhandel en seksuele uitbuiting van kinderen (STOP II), PB L 186 van 7.7.2001, blz. 7.
4 PB L 203 van 1.8.2002, blz. 5.

Met betrekking tot derde landen is mensenhandel een permanent agendapunt geworden voor vergaderingen op diverse niveaus. De programma's TACIS en CARDS worden gebruikt voor de financiering van projecten voor de bestrijding van de mensenhandel in Oost- en Zuidoost-Europa. Voorts is er een actieprogramma ter bestrijding van mensenhandel opgesteld in het kader van de dialoog EU-Afrika. Tot slot houden de Raad en de Commissie permanent contact met internationale organisaties zoals de VN, de Raad van Europa en de OVSE om de lopende activiteiten met het oog op de bestrijding van mensenhandel te coördineren.

3.1.6 Rechten van het kind

De rechten van het kind bevorderen en beschermen is een belangrijk onderdeel van het mensenrechtenbeleid van de EU. Het toenemende belang van dit probleem wordt geïllustreerd door het feit dat de bescherming van rechten van het kind in het ontwerp-verdrag tot vaststelling van een grondwet voor Europa, die in juni 2003 aan de Europese Raad is voorgelegd, voor het eerst als specifieke doelstelling van de Europese Unie wordt genoemd.

De permanente intergouvernementele groep "het Europa van het kind", die bestaat uit ministers en hoge ambtenaren die in de lidstaten verantwoordelijk zijn voor beleid met betrekking tot kinderen, komt bijeen om strategieën, opvattingen en beste praktijken inzake problemen in verband met kinderen uit te wisselen in het kader van de beleidsinitiatieven van de EU en het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind. De groep zal zich beijveren voor het creëren en integreren van een beleid inzake kinderen en van de rechten van het kind in alle beleidstakken van de Unie.

Als follow-up van de bijzondere VN-zitting over kinderen van mei 2002 heeft de Europese Commissie een nieuwe subwerkgroep kinderrechten opgericht; deze werkgroep zal in de Commissie fungeren als forum voor de uitwisseling van informatie en beste praktijken op het gebied van de kinderrechten. In de loop van het laatste jaar heeft de werkgroep geluisterd naar toespraken van de speciale vertegenwoordiger van de VN voor kinderen en gewapende conflicten, de heer Olara Otunnu, alsook van vertegenwoordigers van UNICEF en Save the Children, die handelden over de wijze waarop de Commissie de kinderrechten denkt te integreren in het beleid en de buitenlandse hulp.

Tijdens de verslagperiode hebben zich op wetgevingsgebied twee ontwikkelingen voorgedaan die van belang zijn voor de kinderrechten: het kaderbesluit inzake bestrijding van mensenhandel en het ontwerp-kaderbesluit ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie. Beide besluiten worden meer in detail beschreven in punt 3.1.5.

3.1.7 De mensenrechten van vrouwen

De EU zet zich in voor de bevordering van de volledige eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen. De EU-lidstaten en de Commissie verlenen krachtige steun aan het beginsel van gelijkheid van mannen en vrouwen (gendergelijkheid) en zijn doordrongen van de noodzaak van integratie van het genderbeleid in alle beleidstakken en acties van de Europese Unie.

Tot de desbetreffende bepalingen in EU-instrumenten behoren: artikel 2 van het EG-Verdrag, dat van de bevordering van de gelijkheid van mannen en vrouwen een specifiek doel van de EG maakt; artikel 3, dat van de Gemeenschap verlangt dat ze in een breed scala van activiteiten de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen opheft en de gelijkheid tussen mannen en vrouwen bevordert; artikel 13, dat de grondslag verschaft voor wetgeving ter bestrijding van discriminatie, onder meer op grond van geslacht; en artikel 23, eerste alinea, van het Handvest van de grondrechten, waarin wordt gesteld dat de gelijkheid van mannen en vrouwen moet worden gewaarborgd op alle gebieden, met inbegrip van werkgelegenheid, beroep en beloning.

De communautaire strategie inzake de gelijkheid van mannen en vrouwen (2001-2005) schept een alomvattend kader ter bevordering van gendergelijkheid door middel van een groot aantal acties op vijf werkterreinen: economisch leven, gelijke deelname en vertegenwoordiging, sociale rechten, maatschappelijk leven en rolpatronen en stereotypen [1].

Daarnaast legt de Europese Commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's een jaarlijks verslag voor over gelijke kansen voor vrouwen en mannen, waarin de voornaamste ontwikkelingen inzake genderlijkheid op het niveau van de lidstaten en de EU uitvoerig worden belicht. Het zevende jaarlijkse verslag werd uitgebracht op 5 maart 2003 [2]. In het verslag wordt ook gekeken naar de inspanningen inzake gendergelijkheid in een uitgebreide EU door middel van de Europese werkgelegenheidsstrategie en de structuurfondsen, en naar ontwikkelingen in de wetgeving en op specifieke beleidsgebieden.

De ontwikkelingen in de in punt 3.1.5 vermelde inspanningen van de EU om mensenhandel te bestrijden, waren van bijzonder belang voor de volledige eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen. Zo diende bijvoorbeeld het kaderbesluit van 19 juli 2002 tot verruiming van de definitie van mensenhandel overeenkomstig het Protocol inzake de voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het VN-Verdrag tegen grensoverschrijdende misdaad. Bovendien werd in de Raadsconclusies over de verklaring van Brussel een bijzonder belang gesteld in de ontwikkeling van ondersteunende maatregelen om de slachtoffers van mensenhandel, in het bijzonder vrouwen en kinderen, te beschermen.

3.1.8 Mensenrechten en economisch leven

De EU streeft ernaar om in haar handelsbetrekkingen en in het economisch leven de eerbiediging van de mensenrechten te bevorderen. Veel overeenkomsten die de Gemeenschap heeft gesloten - waaronder handels- en samenwerkingsovereenkomsten - bevatten een mensenrechtenclausule die de eerbiediging van mensenrechten tot "essentieel element" van de overeenkomst maakt (zie punt 4.1 voor verdere details).

Sociale verantwoordelijkheid van bedrijven

De Commissie heeft op 2 juli 2002 een mededeling aangenomen over de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven (CSR, corporate social responsibility): een bijdrage van het bedrijfsleven aan duurzame ontwikkeling (COM(2002) 347 def.). Deze mededeling ligt in het verlengde van het Groenboek - de bevordering van een Europees kader voor de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven van juni 2001 (COM(2001) 366). Zij is een belangrijke stap naar een op EU-niveau gecoördineerde benadering van de ontwikkeling van bevordering van CSR en is bedoeld om te functioneren naast de bestaande initiatieven die door een aantal instanties en door de bedrijven zelf zijn ontwikkeld.

---

[1] De volledige tekst is te vinden op: http://europa.eu.int/ comm/employment_social/ equ_opp/strategy_en.html.
[2] De volledige tekst is te vinden op: http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/report_en.html.

Het hoofdstuk over de integratie van CSR in alle beleidsmaatregelen van de EU bevat een paragraaf over de buitenlandse betrekkingen, waarin verwezen wordt naar het mensenrechtenbeleid van de EU en de bijzondere bijdragen die de EU tot het bevorderen van CSR kan leveren door middel van de unieke waaier van instrumenten en overeenkomsten waarover zij op internationaal niveau beschikt.

Een van de voornaamste vernieuwingen in de in de mededeling geschetste strategie is de oprichting van een nieuw EU-belanghebbendenforum inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Dit forum, dat op 16 oktober 2002 is gelanceerd en door de Commissie wordt voorgezeten, brengt belangrijke Europese organisaties van werkgevers, bedrijfsnetwerken, vakbonden en NGO's samen. Doel ervan is door de uitwisseling van ervaring en goede praktijken innovatie, convergentie en transparantie in de bestaande MVO-praktijken en instrumenten te bevorderen. Het forum zal vóór de zomer van 2004 verslag aan de Commissie uitbrengen over haar werkzaamheden.

Er zijn thematische rondetafelbesprekingen georganiseerd om het werkprogramma van het forum uit te voeren. Een van deze ronde tafels handelt over de internationale/ontwikkelingsdimensie van MVO, onder meer de rol van multinationale ondernemingen bij het bevorderen van de eerbiediging van mensenrechten, inclusief de sociale en economische rechten, de fundamentele arbeidsnormen, behoorlijk bestuur en milieubescherming.

OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen

De EU is zich blijven beijveren om de OESO-richtsnoeren voor multinationale ondernemingen ingang te doen vinden. De richtsnoeren zijn een alomvattend en gerespecteerd instrument op het gebied van de verantwoordelijkheid van ondernemingen, dat vrijwillige principes en normen bevat voor verantwoord optreden van bedrijven op gebieden als de mensenrechten, fundamentele arbeidsnormen en corruptiebestrijding. De richtsnoeren hebben een wereldwijde draagwijdte, aangezien zij door de regeringen van de 37 landen die ze hebben onderschreven [1], worden aanbevolen aan multinationale ondernemingen, waar ook ter wereld zij hun activiteit uitoefenen.

De Commissie heeft van haar kant tot de bewustwording van en het debat over de OESO-richtsnoeren bijgedragen in een hele reeks activiteiten, onder meer via het MVO-belanghebbendenforum, alsmede in de buitenlandse handel en samenwerkingsovereenkomsten met derde landen, zoals de associatieovereenkomst EU-Chili, die op 18 november 2002 is ondertekend. De Commissie organiseert nog steeds conferenties en workshops om MVO en de richtsnoeren te ondersteunen en verleent haar steun voor een reeks seminars die in 2003 in de ontwikkelingslanden worden gehouden; deze seminars werden door het adviescomité van de vakverenigingen van de OESO georganiseerd om de betrokkenen beter bewust te maken van de richtsnoeren.

---

[1] De landen die de richtsnoeren hebben onderschreven, zijn de 30 OESO-leden en Argentinië, Brazilië, Chili, Estland, Israël, Litouwen en Slovenië. De toetreding van Letland is bijna rond en een aanvraag van Singapore is momenteel in beraad.

Gedragscode van de Europese Unie betreffende wapenuitvoer

Wat betreft de wapenuitvoer heeft de EU in haar in juni 1998 door de Raad van Ministers aangenomen Gedragscode van de Europese Unie betreffende wapenuitvoer speciaal de nadruk gelegd op de eerbiediging van de mensenrechten. Bij de beoordeling van de aanvragen voor exportvergunningen wordt door de lidstaten van de EU de mensenrechtensituatie in de landen van bestemming meegewogen. De lidstaten hebben toegezegd geen uitvoervergunning te verlenen wanneer er een risico bestaat dat deze wapens in de landen van bestemming worden ingezet bij binnenlandse onderdrukking. Bijzondere waakzaamheid wordt betracht jegens landen waar de Verenigde Naties, de Raad van Europa of de Europese Unie ernstige schendingen van de mensenrechten hebben gemeld. De lidstaten moedigen de andere wapenuitvoerende landen ertoe aan om, naast andere beginselen van de Gedragscode, de beginselen die verband houden met de mensenrechten te onderschrijven. Daartoe is tijdens de top van Nice een EU-VS-Verklaring inzake de verantwoordelijkheid van de staten en de transparantie op het gebied van wapenuitvoer aangenomen, volgens welke de EU en de VS onder meer op dit gebied zullen samenwerken. Met de landen die om toetreding tot de Europese Unie hebben verzocht, is de dialoog over de controle op de wapenuitvoer aanzienlijk verdiept.

Voorstel van de Europese Commissie om beperkingen te stellen aan de handel in uitrusting die gebruikt kan worden voor marteling en de uitvoering van de doodstraf

De Raad van ministers heeft de Commissie in 2002 verzocht een voorstel op te stellen inzake de controle op de uitvoer van goederen die niet op de nationale militaire lijsten of op de gemeenschappelijke lijst van producten voor tweeërlei gebruik staan, maar die toch zeer relevant zijn vanuit mensenrechtenoogpunt. Er is een ontwerp-verordening van de Raad opgesteld om de in- en uitvoer van categorieën instrumenten die gebruikt zouden kunnen worden voor foltering en de uitvoering van de doodstraf, te verbieden of in te perken. Daarmee wordt gevolg gegeven aan een resolutie die het Europees Parlement daarover heeft aangenomen op 3 oktober 2001, alsook aan de resoluties van de Commissie voor de rechten van de mens van de VN (CHR) van 2001, 2002 en 2003 betreffende foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen. In deze VN-resoluties werden de VN-lidstaten opgeroepen het nodige te doen om de uitvoer van foltertuig te voorkomen en te verbieden.

Conflictdiamanten: uitvoering van de Kimberleyprocescertificering

De Raad heeft op 20 december 2002 Verordening (EG) nr. 2368/2002 aangenomen, die uitvoering van de Kimberleyprocescertificering door de Europese Gemeenschap regelt. Het "Kimberley-proces" is een multilateraal initiatief waarin de regeringen, de diamantindustrie en NGO's de krachten bundelen om de handel in conflictdiamanten, die geleid heeft tot ontelbare doden en ernstige schendingen van de mensenrechten in een aantal Afrikaanse landen, uit te bannen. De certificeringsregeling, die vanaf het begin van 2003 bestaat, moet voorkomen dat conflictdiamanten worden verhandeld, door te eisen dat zendingen diamant vergezeld gaan van speciale certificaten, door alle handel in ruwe diamant met landen die niet aan de certificeringsregeling deelnemen, uit te bannen en door van de deelnemende landen te eisen dat zij bepaalde minimumnormen voor de diamantproductie en de -handel naleven.

3.2 Handvest van de grondrechten en Conventie

Met de afkondiging ervan in december 2000 tijdens de Europese Raad van Nice heeft het Handvest van de grondrechten een belangrijke plaats verworven. Het is een referentiedocument waarin de burgers van de Unie en van de kandidaat-lidstaten kennis kunnen nemen van hun rechten en van de grondbeginselen waarop de Unie is gebouwd. Al vormt het Handvest geen dwingend recht, de burgers verwijzen er steeds vaker naar in de brieven, klaagschriften of petities die zij tot de instellingen van de Unie richten.

In procedures voor de rechtsprekende organen van de Unie doen ook de juristen steeds vaker een beroep op het Handvest; de advocaten-generaal bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen verwijzen er zeer geregeld naar in hun conclusies, al benadrukken zij daarbij wel steeds het feit dat het Handvest geen dwingend juridisch karakter bezit.

Onlangs heeft het Gerecht van eerste aanleg, voor het eerst sinds zijn oprichting, twee arresten gewezen (respectievelijk op 30 januari 2002 en 3 maart 2002), waarin uitdrukkelijk aan het Handvest wordt gerefereerd.

De Commissie vindt overigens dat uit de afkondiging van het Handvest concrete consequenties moeten worden getrokken en wenst de eerbiediging van de daarin vervatte rechten tot richtsnoer van haar handelen te maken. In verband hiermee wordt elk voorstel tot wet- of regelgeving dat door de Commissie wordt aangenomen inmiddels getoetst op verenigbaarheid met het Handvest, hetgeen blijkt uit de opneming van een standaardoverweging die het verband legt met de fundamentele rechten.

Het Handvest bevestigt de bestaande rechten waarop de Unie is gegrondvest, en die zij overeenkomstig artikel 6 VEU gehouden is te eerbiedigen. Het Handvest bevat verschillende categorieën van rechten:

- rechten en vrijheden en procedurele waarborgen, zoals die voortvloeien uit het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van de lidstaten; rechten die alleen gelden voor burgers van de Unie;

- rechten die alleen gelden voor burgers van de Unie; deze rechten staan met name in het tweede deel van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (VEG) met als titel: "Het burgerschap van de Unie";

- economische, sociale en culturele rechten, die overeenstemmen met de bepalingen van het arbeidsrecht, en met die van het sociale recht;

- "moderne" rechten, die een antwoord beogen te geven op de uitdagingen van de huidige en toekomstige ontwikkelingen van de informatietechnologie of de technologie met betrekking tot genetische manipulatie.

In het ontwerp voor een Europese grondwet dat zij in juni 2003 aan de Europese Raad vanThessaloniki heeft voorgelegd, heeft de Conventie over de toekomst van Europa voorgesteld het Handvest volledig in de toekomstige Europese grondwet te integreren - het Handvest zou deel II van de grondwet worden - waardoor het dwingende rechtskracht zou krijgen. De Conventie heeft een aantal technische aanpassingen en nadere preciseringen omtrent de draagwijdte van de door het handvest (punten 51 en 52) verleende rechten voorgesteld, die inhoudelijk geen afbreuk doen aan deze rechten. Thans is het aan de Intergouvernementele Conferentie, die in het najaar van 2003 bijeenkomt om deze keuze te bevestigen in de uiteindelijke tekst van het nieuwe Constitutionele Verdrag.

4. ACTIES INZAKE DE MENSENRECHTEN IN INTERNATIONAAL VERBAND

4.1 Instrumenten en initiatieven van de EU in haar betrekkingen met derde landen

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste wettelijke instrumenten beschreven waarover de EU beschikt om de eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden te ontwikkelen en te consolideren. Er worden voorbeelden gegeven van EU-initiatieven uit de verslagperiode die de bezorgdheid van de EU over de mensenrechten illustreren en de geboekte vooruitgang beschrijven. Eerst worden de belangrijkste wettelijke instrumenten van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) besproken. Vervolgens wordt het EG-beleid met betrekking tot buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking geschetst.

4.1.1 Gemeenschappelijke strategieën, gemeenschappelijke optredens en gemeenschappelijke standpunten

Gemeenschappelijke strategieën, gemeenschappelijke optredens en gemeenschappelijke standpunten zijn de voornaamste instrumenten van het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) van de EU (artikelen 13, 14 en 15 van het Verdrag betreffende de Europese Unie). Vaak staan de mensenrechten en democratisering centraal, of bevatten zij substantiële mensenrechtenparagrafen. Naast deze wetgevingsinstrumenten heeft de EU thans tevens diverse regionale overeenkomsten gesloten die bepalend zijn voor haar betrekkingen met specifieke regio's; ook in dit kader worden de mensenrechten en de democratisering bevorderd.

De EU hecht groot belang aan contacten en politieke dialoog met derde landen en regio's. Zij heeft op 13 december 2001 richtsnoeren inzake de mensenrechtendialoog aangenomen, waarin zij zich ertoe verbindt ervoor te zorgen dat de mensenrechten, de democratie en de rechtsstaat aan bod komen bij alle ontmoetingen met derde landen en die de voorwaarden bepalen voor het aanknopen en voeren van specifieke mensenrechtendialogen, zoals met Iran [1]. De EU pleegt tevens regelmatig overleg met landen met een soortgelijke aanpak van mensenrechtenkwesties [2].

Gemeenschappelijke strategieën

Gemeenschappelijke strategieën zijn bedoeld om doelstellingen te bepalen en om de doeltreffendheid van de EU-maatregelen te vergroten door de algemene samenhang van het beleid van de Unie te versterken. Zij worden door de Europese Raad (staatshoofden en regeringsleiders) aangenomen en door de Unie uitgevoerd op gebieden waar de lidstaten aanzienlijke belangen gemeen hebben.

Op GBVB-gebied kon de politieke dialoog met Rusland op alle niveaus verder worden versterkt dankzij toepassing van de in juni 1999 aangenomen desbetreffende gemeenschappelijke strategie. In deze dialoog zijn alle vraagstukken van gemeenschappelijk belang aan de orde gekomen, ook Tsjetsjenië. Bij de uitvoering van de gemeenschappelijke strategie gedurende de verslagperiode zijn het Deense en het Griekse voorzitterschap er steeds van uitgegaan dat de betrekkingen tussen de EU en de Russische federatie gebaseerd moeten zijn op een aantal gedeelde waarden, en wel in de eerste plaats eerbied voor de rechtsstaat en verdediging van democratie en de mensenrechten. De EU heeft hiertoe de beschikbare methoden van politieke dialoog en financiële middelen ingezet. Zij heeft de situatie van de media in Rusland nauwlettend gevolgd en het belang onderstreept van pluralisme en onafhankelijkheid van berichtgeving in de federale, regionale en lokale media.

---

[1] Zie de paragraaf over de dialoog EU-China en de paragraaf over de dialoog EU-Iran.

[2] Zie ook de paragraaf in verband met de mensenrechtendialogen van de EU met gelijkgestemde landen.

Een van de hoofddoelstellingen van de gemeenschappelijke strategie voor Oekraïne, vastgesteld in december 1999, was de consolidering van de democratie, de rechtsstaat en behoorlijk bestuur. De uitvoering van de strategie in de jaren 2002-2003 werd gekenmerkt door een voortzetting van de samenwerking en de dialoog tussen de EU en Oekraïne op alle omschreven gebieden. Ieder voorzitterschap presenteert een werkplan ter uitvoering van de gemeenschappelijke strategie, waarvan de resultaten ten minste een keer per jaar worden voorgelegd aan de Europese Raad. Persvrijheid is een van de voornaamste prioriteiten geweest in de verslagperiode, en dit heeft ertoe geleid dat de EU verschillende initiatieven heeft genomen naar aanleiding van de verslechtering van de situatie van de media en de dood van een aantal journalisten. Op de op 4 juli 2002 gehouden EU-Oekraïne-top werd overeengekomen dat versterking van de bestendigheid van de instellingen die borg staan voor de democratie en de rechtsstaat, van vitaal belang is voor de ontwikkeling van Oekraïne en voor een hechtere band met de EU.

In het kader van de uitvoering van de in juni 2000 vastgestelde gemeenschappelijke strategie voor het Middellandse-Zeegebied is de EU zich blijven beijveren voor een meer gestructureerde dialoog op het gebied van mensenrechten, democratie, de rechtsstaat en goed bestuur. [1] In juni 2003 nam de Raad het verslag van het voorzitterschap over de uitvoering van de strategie aan. In mei 2003 liet de Commissie een mededeling over een nieuwe impuls voor EU-maatregelen inzake mensenrechten en democratisering met mediterrane partners verschijnen (doc. 9696/03), waarmee verscheidene Raadsgroepen zich bijzonder ingenomen toonden; naar hun oordeel is dit een voorbeeldig document, gelet op de doelstelling van de Raad om het EU-mensenrechtenbeleid consistenter te maken en te integreren in ander beleid. De mededeling is bedoeld om de consistentie en de samenhang van het mensenrechtenbeleid in het Middellandse-Zeegebied te vergroten, en daartoe wordt een aantal concrete aanbevelingen gedaan met betrekking tot bijvoorbeeld het gebruik van politieke dialoog, actieplannen en technische bijstand. De Commissie overweegt soortgelijke voorstellen te doen met betrekking tot andere gebieden.

Gemeenschappelijke optredens

Gemeenschappelijke optredens hebben betrekking op specifieke situaties waarin een operationeel optreden van de Unie nodig wordt geacht. Tijdens de verslagperiode heeft de EU een groot aantal voor de mensenrechten relevante gemeenschappelijke optredens vastgesteld.

Op 1 januari 2003 ging de politiemissie van de Europese Unie (EUPM) van start. Deze missie is de eerste operatie in het kader van het Europees veiligheids- en defensiebeleid (EVDB). De EU-politiemissie treedt in de voetsporen van de Internationale Politiemacht van de VN in Bosnië en Herzegovina [2].

In aansluiting op de vaststelling van het gemeenschappelijk optreden betreffende een EU-bijdrage tot de oplossing van het conflict in Zuid-Ossetië in oktober 2001 heeft de EU bijgedragen tot het creëren van voorwaarden voor Georgië en Zuid-Ossetië om heuse politieke vooruitgang te boeken in de richting van een duurzame en vreedzame oplossing van de geschillen tussen de twee landen. [3] De actieve deelname van de EU aan deskundigengroepen en de financiële bijdrage aan de OVSE-missie naar Georgië hebben een stimulerend effect op het vredesproces.

---

[1] PB L 183 van 22.7.2000, blz. 5.
[2] Presse 422, P 202/02 van 31 december 2002.
[3] PB L 286 van 30.10.2001, blz. 4.

In december 2002 - en opnieuw in juni 2003 - nam de Raad de verlenging aan van de mandaten van de vijf speciale vertegenwoordigers van de EU (SVEU), te weten voor Afghanistan, het vredesproces in het Midden-Oosten, het gebied van de Grote Meren in Afrika, het stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa en de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië. [1] Deze verlenging volgde op een algehele toetsing, die resulteerde in een verbetering van het SVEU-instrument, in die zin dat hierdoor de beleidsdoelstellingen en de mandaten van de SVEU, alsook de rol van en de coördinatie tussen alle relevante EU-actoren, gestroomlijnd en verduidelijkt werden. Deze mandaten werden in juni 2003 opnieuw verlengd; bovendien werd bij die gelegenheid ook een SVEU voor Zuid-Kaukasus benoemd. [2]

Op 5 juni 2003 stelde de Raad het gemeenschappelijk optreden inzake de militaire operatie van de Europese Unie in de Democratische Republiek Congo vast (doc. 9955/1/03 REV 1). De door de EU geleide militaire operatie (codenaam Artemis) zal worden uitgevoerd overeenkomstig het mandaat van resolutie 1484 van 30 mei 2003 van de VN-Veiligheidsraad . Hierin wordt toestemming verleend voor de inzet, tot 1 september 2003, van een tijdelijke multinationale noodstrijdmacht in Bunia (Democratische Republiek Congo), en wel in nauwe coördinatie met de VN-missie aldaar (MONUC). Dat moet onder meer bijdragen tot stabilisering van de veiligheidssituatie en verbetering van de humanitaire omstandigheden in Bunia.

Gemeenschappelijke standpunten

In gemeenschappelijke standpunten wordt de aanpak van de Unie bepaald ten aanzien van een specifieke aangelegenheid van algemeen belang van geografische of thematische aard. De lidstaten dienen ervoor te zorgen dat hun nationale beleid overeenstemt met gemeenschappelijke standpunten. In de verslagperiode heeft de EU de volgende gemeenschappelijke standpunten in verband met de mensenrechten vastgesteld:

Westelijke Balkan: Op 16 april 2003 stelde de Raad een gemeenschappelijk standpunt ter ondersteuning van de daadwerkelijke uitvoering van het mandaat van het Internationaal Oorlogstribunaal voor het voormalige Joegoslavië vast. De ondersteuning bestaat uit de instelling van een reisverbod voor individuen die betrokken zijn bij pogingen van personen om zich te onttrekken aan berechting voor gepleegde misdaden. [3] Het gemeenschappelijk standpunt verlangt van de lidstaten dat zij de nodige maatregelen nemen om de binnenkomst op of de doorreis via hun grondgebied te beletten van personen (die genoemd worden in de bijlage van het gemeenschappelijk standpunt) die voortvluchtige personen helpen zich te onttrekken aan de berechting voor misdaden waarvoor het ICTY hen in staat van beschuldiging heeft gesteld of die anderszins handelen op een wijze die het ICTY zou kunnen beletten zijn mandaat daadwerkelijk uit te voeren. De lijst van personen waarop het reisverbod van toepassing is, werd op 1 juli 2003 aangevuld met nieuwe namen. [4]

---

[1] PB L 334 van 11.12.2002, blz. 3-11, PB L 150 van 18.6. 2003, blz. 70-74.
[2] PB L 169 van 8.7.2003, blz. 74.
[3] PB L 101 van 23.4.2003, blz. 22.
[4] PB L 162 van 1.7.2003, blz. 77.

Birma/Myanmar: in oktober concludeerde de Raad dat er onvoldoende vooruitgang was geboekt in de situatie van de mensenrechten in Birma en dat derhalve het gemeenschappelijke standpunt van 1996 met zes maanden zou worden verlengd. Ook werd als uitvloeisel van wijzigingen in het Birmese bewind de lijst van personen die aan beperkende maatregelen onderworpen zijn, gewijzigd. [1] In april 2003 oordeelde de Raad dat de politieke situatie in het land verder verslechterd was. Bij gebreke aan wezenlijke vooruitgang in de maanden nadien achtte de Raad uitbreiding en aanscherping van de maatregelen tegen het militaire bewind, tegen hen die het meest profiteren van het wanbestuur en hen die actief het nationale verzoeningsproces, de eerbiediging van de mensenrechten en van de democratie dwarsbomen, noodzakelijk. Het bereik van het visumverbod en de bevriezing van tegoeden werd dan ook uitgebreid, terwijl het wapenembargo in die zin werd gewijzigd, dat ook technische opleiding en bijstand verboden werden. [2] Uitrusting voor humanitaire hulp werd echter van dit verbod uitgezonderd. Deze maatregelen werden opgeschort tot 29 oktober 2003. Na de gewelddadige aanslag op Aung San Suu Kyi en haar aanhangers op 30 mei 2003, de daaropvolgende detentie van Aung San Suu Kyi en andere vooraanstaande functionarissen van de Nationale Liga voor Democratie en de sluiting van de NLD-kantoren nam de Raad het besluit de opgeschorte maatregelen onmiddellijk uit te voeren. [3].

Afrika: Momenteel worden toetsingen verricht van het gemeenschappelijk standpunt inzake mensenrechten, democratische beginselen, rechtsstaat en behoorlijk bestuur in Afrika [4] en van het in mei 2001 vastgestelde gemeenschappelijk standpunt over de preventie, beheersing en oplossing van conflicten in Afrika [5].

Rwanda: De EU stelde naar aanleiding van de ontwikkelingen in Rwanda in oktober 2002 een nieuw gemeenschappelijk standpunt vast waarin zij zich verbindt tot het voeren van een constructieve en kritische politieke dialoog met de regering van Rwanda, met als doelstellingen en prioriteiten herstel van de volkerenmoord, bevordering van nationale verzoening, de bescherming en bevordering van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, alsmede de overgang naar de democratie. [6]

Somalië: Op 10 december 2002 stelde de Raad een gemeenschappelijk standpunt vast betreffende beperkende maatregelen tegen Somalië, ter uitvoering van resolutie 1425 (2002) van de VN-Veiligheidsraad waarbij het wapenembargo wordt uitgebreid met een verbod op de rechtstreekse en onrechtstreekse verstrekking aan Somalië van technisch advies en financiële of andere bijstand, alsmede opleiding in verband met militaire activiteiten. [7] Eerder, in oktober 2002, had de EU met voldoening gereageerd op het vredes- en verzoeningsproces dat in Eldoret (Kenia) van start was gegaan, alsook op de verklaring inzake het staken der vijandelijkheden.

Sierra Leone: Op 19 december 2002 stelde de Unie opnieuw een gemeenschappelijk standpunt vast betreffende een verbod op de invoer van ruwe diamant uit Sierra Leone om recht te doen aan de werkingssfeer van resolutie 1306 (2000) van de VN-Veiligheidsraad. [8]

Zimbabwe: De EU heeft geconstateerd dat de situatie in Zimbabwe, waar ernstige schendingen van de mensenrechten en van de vrijheid van meningsuiting, van vereniging en van vreedzame bijeenkomst plaatsvinden, verder verslechtert, en zij heeft daarom het gemeenschappelijk standpunt betreffende beperkende maatregelen tegen Zimbabwe gewijzigd en uitgebreid. [9] De gerichte maatregelen zijn niet bedoeld om de gewone burgers van Zimbabwe of de buurlanden van Zimbabwe te treffen, en de EU blijft gecommitteerd aan het verstrekken van humanitaire steun aan het Zimbabwaanse volk.

---

[1] PB L 285 van 23.10.2002, blz. 7.
[2] PB L 106 van 29.4.2003, blz. 36.
[3] PB L 154 van 21.6.2003, blz. 116.
[4] PB L 158 van 2.6.1998, blz. 1.
[5] PB L 132 van 15.5.2001, blz. 3.
[6] PB L 285 van 23.10.2002, blz. 3.
[7] PB L 334 van 11.12.2002, blz. 1.
[8] PB L 348 van 21.12.2002.
[9] PB L 46 van 20.2.2003, blz. 30.

Democratische Republiek Congo (DRC): In mei 2003 stelde de Unie een gemeenschappelijk standpunt vast betreffende steun van de Europese Unie voor de uitvoering van de staakt-het-vuren-overeenkomst van Lusaka en de verschillende vredesakkoorden (zowel binnenlandse als internationale) die in 2002 en op 6 maart 2003 tot stand zijn gekomen, alsmede voor de relevante resoluties van de VN-Veiligheidsraad en voor het algehele vredesproces dat in de DRC op gang is gebracht [1]. Nadien heeft de EU ook het hierboven reeds genoemde gemeenschappelijk optreden betreffende de door de EU geleide militaire operatie in Congo vastgesteld.

Nigeria: In mei 2002 trok de Unie haar gemeenschappelijke standpunt van mei 2001 in. Zij stelde een nieuw standpunt vast, dat ten doel heeft de wederzijds voordelige betrekkingen tussen de EU en Nigeria op alle gebieden van gemeenschappelijk belang te versterken. In het nieuwe gemeenschappelijke standpunt, dat jaarlijks moet worden herzien, wordt bepaald dat nauwere betrekkingen tussen de EU en Nigeria gebaseerd zijn op gelijkheid, dialoog en gedeelde waarden van eerbiediging van de mensenrechten, democratische beginselen, rechtsstaat en behoorlijk bestuur, en dat deze verwezenlijkt moeten worden door middel van een constructieve politieke dialoog en doeltreffende ontwikkelingssamenwerking. Dit gemeenschappelijk standpunt is niet herzien in de verslagperiode.

Liberia: De Raad wijzigde zijn gemeenschappelijk standpunt met het oog op de uitvoering van resolutie 1478 (2003) van de Veiligheidsraad waarbij de maatregelen tegen Liberia worden gewijzigd en uitgebreid. Deze maatregelen hebben betrekking op reisbeperkingen ten aanzien van bepaalde personen en alle rechtstreekse of onrechtstreekse invoer in de Gemeenschap van rond hout, houtproducten en diamanten van oorsprong uit Liberia. [2]

Angola: De Raad besloot in december 2002 zijn gemeenschappelijke standpunten opnieuw te bezien; dit gebeurde in reactie op de aanneming door de VN van resolutie 1448 (2002) waarbij de sancties tegen Angola werden ingetrokken; resolutie 1439 (2002), waarbij de bij resolutie 1127 (1997) ingestelde reisbeperkingen werden ingetrokken, en op de door de Angolese regering en de UNITA getroffen maatregelen ter volledige uitvoering van de "Acordos de Paz", het Lusaka-protocol, het memorandum van overeenstemming van 4 april 2002, de relevante resoluties van de VN-Veiligheidsraad, de op 19 december door de Angolese regering afgelegde verklaring inzake het vredesproces en de voltooiing van de werkzaamheden van de gezamenlijke commissie [3].

Cuba: Het gemeenschappelijk standpunt van de EU inzake Cuba werd bij de twaalfde toetsing in december 2002 gehandhaafd, aangezien op Cuba geen significante wijzigingen in de situatie van de mensenrechten hadden plaatsgevonden. De EU kwam overeen tot december 2003 niet opnieuw te toetsen. Naar aanleiding van het betreurenswaardige optreden van de Cubaanse autoriteiten sinds maart 2003 besloot de EU echter de bilaterale regeringsbezoeken op hoog niveau te beperken, de omvang van de deelname van de lidstaten aan culturele evenementen terug te schroeven, Cubaanse dissidenten uit te nodigen voor het bijwonen van vieringen van nationale feestdagen en een buitengewone nieuwe toetsing van het gemeenschappelijk standpunt te verrichten. Het gemeenschappelijk standpunt werd in juni voor de dertiende maal ongewijzigd gehandhaafd. De EU heeft een demarche bij de Cubaanse regering ondernomen om op te roepen tot de vrijlating van politieke gevangenen en te eisen dat de omstandigheden in de gevangenissen in overeenstemming worden gebracht met de internationale normen. De EU heeft nogmaals betuigd hoezeer zij hecht aan een constructieve dialoog, maar de Cubaanse regering heeft deze toenadering van de hand gewezen.

---

[1] PB L 115 van 9.5.2003, blz. 87.
[2] PB L 124 van 20.5.2003, blz. 49.
[3] PB L 348 van 21.12.2002, blz. 1.

Internationaal Strafhof: Het statuut van Rome van het Internationale Strafhof is op 1 juli 2002 in werking getreden en het Strafhof is nu volledig operationeel. Alle EU-lidstaten hebben inmiddels het statuut ondertekend. In een reactie op de inspanningen van de Verenigde Staten om bilaterale immuniteitsverdragen te sluiten, heeft de Raad in zijn conclusies van 30 september 2003 betreffende het Internationaal Strafhof een reeks beginselen uitgewerkt die moeten dienen als richtsnoeren voor de lidstaten wanneer zij zich beraden over de noodzaak en de reikwijdte van mogelijke overeenkomsten of regelingen die tot stand komen in reactie op voorstellen betreffende de voorwaarden om personen aan het Strafhof over te leveren. Naar aanleiding hiervan wijzigde de Unie in juni 2003 haar gemeenschappelijke standpunt van juni 2001 om maatregelen op te nemen met het oog op de doeltreffende werking van het Hof, en ervoor te zorgen dat het Hof universele steun geniet door een zo breed mogelijke deelname aan het statuut te stimuleren [1]. Dat betekent ook dat de standpunten van de EU ten aanzien van bilaterale immuniteitsverdragen onder de aandacht van derde landen moeten worden gebracht.

4.1.2 Demarches en verklaringen

Demarches op mensenrechtengebied bij de autoriteiten van derde landen en verklaringen voor de pers zijn eveneens belangrijke instrumenten van het extern beleid van de EU. Ook in de conclusies van Raadszittingen kunnen aangelegenheden betreffende de mensenrechten aan de orde worden gesteld. De demarches worden gewoonlijk ondernomen door de "Trojka" of door het voorzitterschap, soms op vertrouwelijke wijze. Voorts kan de EU openbare verklaringen afleggen om een regering of andere partijen op te roepen de mensenrechten te eerbiedigen, dan wel om positieve ontwikkelingen te verwelkomen. De verklaringen worden gelijktijdig bekendgemaakt in Brussel en in de hoofdstad van het land dat het voorzitterschap van de EU waarneemt.

Demarches en verklaringen worden op ruime schaal gebruikt om uiting te geven aan bezorgdheid over de mensenrechten. De voornaamste onderwerpen zijn illegale detentie, onvrijwillige verdwijningen, de doodstraf, foltering, vluchtelingen en asielzoekers, vrije verkiezingen, buitengerechtelijke executies, de vrijheid van meningsuiting en vereniging en het recht op een eerlijk proces. Demarches en verklaringen kunnen evenwel ook in positieve zin worden gebruikt. Demarches worden bijvoorbeeld aangewend om derde landen aan te sporen hun steun te verlenen aan een bepaald initiatief ter bevordering van de mensenrechten, zoals de bekrachtiging van een internationaal verdrag dat verband houdt met de mensenrechten. Verklaringen kunnen worden afgelegd om een bepaald initiatief toe te juichen of aan te moedigen.

Tijdens de verslagperiode zijn demarches met betrekking tot de mensenrechten ondernomen bij onder andere Afghanistan, Algerije, Angola, Armenië, Bangladesh, Barbados, Belarus, Belize, Benin, Botswana, Burkina Faso, Birma, Burundi, Cambodja, Kameroen, Tsjaad, China, Ivoorkust, Cuba, de Democratische Republiek Congo, Djibouti, Oost-Timor, Egypte, El Salvador, Ethiopië, Equatoriaal Guinea, Gabon, Ghana, Georgië, Guatemala, Guinee-Bissau, Haïti, Honduras, India, Indonesië, Iran, Israël, Japan, Jordanië, Kenia, Koeweit, Laos, Libië, Maleisië, Mauretanië, Moldavië, Mozambique, Namibië, Nepal, Nigeria, de Palestijnse Autoriteit, Pakistan, de Filipijnen, de Russische Federatie, Rwanda, São Tomé en Príncipe, Senegal, de Seychellen, Sierra Leone, Singapore, Zuid-Korea, Sri Lanka, Soedan, Swaziland, Syrië, Tadzjikistan, Thailand, Togo, Tunesië, Oekraïne, Uganda, de Verenigde Staten van Amerika, Oezbekistan, Vietnam, Zambia en Zimbabwe.

---

[1] Zie het punt betreffende het Internationale Strafhof.

In dezelfde periode legde de Unie verklaringen gerelateerd aan de mensenrechten af met betrekking tot onder meer de volgende landen: Afghanistan, Angola, Argentinië, Armenië, Azerbeidzjan, Bahrein, Bangladesh, Belarus, Bolivia, Brazilië, Birma, Burundi, Kameroen, de Centraal-Afrikaanse Republiek, China, Colombia, de Democratische Republiek Congo, Ivoorkust, Kroatië, Cuba, Oost-Timor, Egypte, Equatoriaal Guinea, de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, de Federale Republiek Joegoslavië, Georgië, Guatemala, Guinee-Bissau, Haïti, India, Indonesië, Israël, Jamaica, Kazachstan, Liberia, Madagascar, Maleisië, Moldavië, Marokko, Nepal, Nigeria, de Palestijnse Autoriteit, Katar, de Russische Federatie, Sierra Leone, Somalië, Sri Lanka, Soedan, Syrië, Togo, Turkije, Turkmenistan, Venezuela, Jemen en Zimbabwe.

4.1.3 Mensenrechtendialogen

Dialoog EU-China

De in 1996 gestarte gestructureerde dialoog EU-China vormt het instrument dat de EU bij voorkeur gebruikt om verbetering te brengen in de mensenrechtensituatie in China. De dialoog is een communicatiemiddel waarmee de EU haar bezorgdheid over misstanden tot uiting kan brengen en informatie over ontwikkelingen op het terrein der mensenrechten in China kan verkrijgen. Met behulp van de dialoog kan eveneens duidelijk worden gemaakt welke geledingen van het Chinese bewind het verst voortgeschreden zijn op het gebied van mensenrechtennormen, en wat de beste praktijken van de EU zijn. Tot slot wordt de dialoog aangewend om tastbare samenwerkings-projecten in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten en andere projecten in kaart te brengen. De dialoog wordt twee keer per jaar gehouden en aangevuld door studiebijeenkomsten inzake mensenrechten, waarin academische deskundigen, non-gouverne-mentele organisaties en andere vertegenwoordigers van de EU en China samenkomen. De EU evalueert op gezette tijden de resultaten van de dialoog om te bepalen in hoeverre de verwachtingen zijn waargemaakt. In aanvulling op deze dialogen stelt de EU mensenrechtenaangelegenheden ook aan de orde tijdens bilaterale topontmoetingen en ministeriële en deskundigenbijeenkomsten met China. Openbare verklaringen waarin de bezorgdheid van de EU wordt geuit, onder andere tijdens de op gezette tijden gehouden zittingen van de Commissie voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties, en demarches naar aanleiding van specifieke punten van bezorgdheid, vormen andere middelen waarmee de EU-standpunten kunnen worden geuit.

Op 13-15 november 2002 vonden te Beijing en op 5-6 maart 2003 te Athene dialoogbijeenkomsten op hoog ambtelijk niveau plaats. Op 17-18 oktober 2003 hielden beide partijen te Kopenhagen een studiebijeenkomst over mensenrechten. Een aantal bijeenkomsten, zoals het seminar dat in het voorjaar had moeten plaatsvinden, werd afgelast wegens het uitbreken van de SARS-epidemie.

De dialoog in november 2002 bood de gelegenheid voor een openhartige gedachtewisseling over een groot aantal kwesties waarover de EU bezorgd is, zoals de Chinese samenwerking met VN-mechanismen, de vrijheid van vereniging, de vrijheid van meningsuiting en religie, de preventie van foltering, de doodstraf, administratieve detentie, de behandeling van vluchtelingen, de rechten van etnische minderheden, met name in Tibet en Xinjiang, en tot slot een aantal individuele gevallen. Het voorzitterschap van de EU heeft van de Chinezen gedaan gekregen dat zij een schriftelijke uitnodiging aan de speciale VN-rapporteur voor onderwijs hebben gericht. De Chinese autoriteiten verstrekten eveneens schriftelijke informatie over individuele gevallen die door de EU aan de orde werden gesteld. Op het initiatief van de EU werd de dialoog gevolgd door een bezoek aan de provincie Jiangxi, waar de EU het *EU-China-project dorpsbestuur* steunt; dit bezoek bood de EU de gelegenheid om andermaal haar streven naar bevordering van de democratie op basisniveau te uiten.

De in maart te Athene gehouden dialoog werd gekenmerkt door een bijzonder openhartige en inhoudelijke gedachtewisseling. Wat Tibet betreft, was er een onverminderde openheid voor dialoog met de Dalai Lama. China herhaalde de uitnodiging aan de heer Vieira de Mello en andere speciale VN-rapporteurs. De EU spoorde China aan zo spoedig mogelijk data voor deze bezoeken vast te leggen. De Chinese autoriteiten nodigden EU-deskundigen uit, hen bij te staan bij het opstellen van het eerste Chinese verslag over de uitvoering van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten. Zij toonden zich ingenomen met de bereidheid van de Europese Commissie om een nieuw samenwerkingsproject inzake de preventie van folterpraktijken op te zetten. Ook verstrekten zij gegevens over individuele gevallen die door de EU aan de orde werden gesteld. Beide partners besloten een in Beijing te vestigen follow-up-mechanisme in te stellen om tussen de formele dialoogronden de ontwikkelingen op het gebied van de mensenrechten en individuele gevallen te monitoren.

Een en ander verhinderde evenwel niet dat de EU haar teleurstelling uitte over de geringe vooruitgang op kernpunten zoals de doodstraf, administratieve detentie, vakbonden, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging, vrijheid van godsdienst en geloof, en Noord-Koreaanse vluchtelingen. Ook herhaalde de EU haar scherpe veroordeling van de terechtstelling van de Tibetaanse monnik Lobsang Dhondrup. De EU liet er geen misverstand over bestaan dat de manier waarop het proces tegen Lobsang Dhondrup en Tenzin Deleg Rinpoche was verlopen, door haar beschouwd werd als een inbreuk op het vertrouwen dat door de dialoog tussen beide partijen gegroeid was.

Tijdens de op 17-18 oktober 2003 gehouden studiebijeenkomst inzake de mensenrechten werd een gedachtewisseling gehouden over de preventie van foltering en de rol van nationale mensenrechten-instellingen. De bijeenkomst werd gevolgd door bezoeken aan Deense instellingen die op dit terrein werkzaam zijn en die verslag deden van hun ervaringen met externe samenwerking op de twee themagebieden waar de studiebijeenkomst over ging. Voorts werd tijdens de studiebijeenkomst van gedachten gewisseld over de mogelijkheid van specifieke samenwerking tussen de EU en China.

In de conclusies van de Raad Algemene Zaken van 18 maart 2003 werd opnieuw opgemerkt dat de dialoog alleen een aanvaardbare optie vormt indien er voldoende werkelijke vooruitgang wordt geboekt. De Raad noemde een aantal punten van ernstige bezorgdheid in dit opzicht en bepaalde zijn strategie voor het geval dat tijdens de 59ste vergadering van de VN-Commissie voor de rechten van de mens een ontwerp-resolutie over China zal worden ingediend.

Het EU-voorzitterschap uitte in zijn ten overstaan van de VN-Commissie voor de rechten van de mens afgelegde verklaring onomwonden zijn bezorgdheid over de mensenrechtensituatie in China, onder meer met betrekking tot het wijdverbreide gebruik van de doodstraf, de aanhoudende "*strike hard*"-campagne, de ontneming van religieuze en culturele rechten in Tibet en Xinjiang en het veelvuldige gebruik van foltering en willekeurige detentie. Tegelijkertijd constateerde de EU dat er ook een aantal positieve ontwikkelingen zijn, zoals een voortgezette betrokkenheid van China bij de internationale gemeenschap op verscheidene terreinen, een zekere vooruitgang in de naleving van de beginselen van de rechtsstaat, de vrijlating van een aantal Tibetaanse politieke gevangenen en de bereidheid tot samenwerking met mensenrechtenmechanismen van de VN.

Dialoog EU-Iran
In oktober 2002 besloot de EU een gestructureerde dialoog over de mensenrechten met Iran aan te gaan. Dit zou de eerste gestructureerde dialoog worden sinds de aanneming van de EU-richtsnoeren inzake mensenrechtendialogen in december 2001. Deze dialoog werd op dat moment geacht de meeste kans te bieden om de bevordering en de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden in Iran concreet te verbeteren. De EU had in juni 2002 laten weten dat het met Iran onderhandelingen zou starten over een handels- en samenwerkingsovereenkomst, die vergezeld zou gaan van een politieke overeenkomst. Er werd duidelijk gemaakt dat een intensivering van de economische en handelsbetrekkingen tussen de EU en Iran hand in hand zou moeten gaan met een navenante vooruitgang in alle andere aspecten van de betrekkingen met Iran. De EU verwachtte in het bijzonder positieve ontwikkelingen op vier gebieden waarover zij bezorgd is, te weten mensenrechten, non-proliferatie, terrorisme en het vredesproces in het Midden-Oosten. De feitelijke mensenrechtensituatie in Iran is dan ook een van de factoren die bepalend zullen zijn voor de toekomstige ontwikkeling in de betrekkingen tussen beide partijen.

De mensenrechtendialoog met Iran is gebaseerd op een aantal beginselen waarover de partijen overeenstemming hebben bereikt: het aangaan van de dialoog staat geheel en onvoorwaardelijk los van de mogelijke indiening van een resolutie in de vergadering van de Commissie sociale, humanitaire en culturele onderwerpen van de Algemene Vergadering van de VN of in de vergadering van de VN-Commissie voor de rechten van de mens, alle aangelegenheden betreffende de mensenrechten zijn bespreekbaar, iedere gesprekspartner kan op elk moment besluiten de dialoog te staken, en de dialoog is gebaseerd op realistische en tastbare criteria ter evaluatie van de vooruitgang. Deze criteria hebben betrekking op alle punten waarover de EU bezorgd is, waaronder ondertekening, bekrachtiging en uitvoering door Iran van internationale mensenrechteninstrumenten, de Iraanse samenwerking met internationale mensenrechtenprocedures en -mechanismen, openheid, toegankelijkheid en transparantie, de bestrijding van discriminatie, en verbeteringen in het gevangenisstelsel, burgerrechten en politieke rechten, persvrijheid en vrijheid van meningsuiting, terugdringing van willekeurige detenties en onvrijwillige verdwijningen, een moratorium op steniging en op de doodstraf voor minderjarigen, en non-discriminatie van vrouwen.

De dialoog bestaat uit rondetafelbijeenkomsten waaraan zowel van Europese als van Iraanse zijde academici, deskundigen en vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld deelnemen, waaronder vertegenwoordigers van een aantal belangrijke non-gouvernementele organisaties die hun zetel in Europa hebben, en van de Islamitische Commissie voor de mensenrechten. Ook vertegenwoordigers van de Iraanse regering, de Iraanse rechterlijke macht en het Iraans parlement nemen deel aan de ronde tafel. Deze bijeenkomsten worden onmiddellijk gevolgd door een beperkt toegankelijke vergadering van ambtenaren afkomstig uit de EU-Trojka en de Iraanse regering en rechterlijke macht. Per jaar zijn er twee zittingen.

De eerste zitting vond in december 2002 te Teheran plaats. Ter sprake kwamen de bestrijding van foltering en van discriminatie. De tweede dialoog werd in maart 2003 in Brussel gehouden, waar de eerlijke procesgang en de rechtsstaat op de agenda stonden. Beide zittingen werden gekenmerkt door een open en constructieve sfeer. In de beperkt toegankelijke bijeenkomsten van hoge ambtenaren kwamen alle mensenrechtenkwesties waarover de EU bezorgd is systematisch aan de orde, en wel onder verwijzing naar de eerder genoemde EU-criteria.

In hun eerste evaluatie van de EU-Iran-dialoog tijdens de op 18 maart 2003 gehouden zitting van de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen toonden de ministers van Buitenlandse Zaken zich ingenomen met de toezegging van de Iraanse regering om de naleving van de mensenrechten kracht bij te zetten en zich in te zetten voor de rechtsstaat. De Raad bleef echter ernstig verontrust over aanhoudende ernstige schendingen van de mensrechten, waaronder de beperkingen van de vrijheid van mening en meningsuiting, de tenuitvoerlegging van doodstraffen (onder meer in het openbaar) waarbij kennelijk de hand wordt gelicht met internationaal erkende waarborgen, het gebruik van foltering en andere vormen van wrede, onmenselijke of onterende bestraffing, alsook discriminatie, in rechte en in de praktijk, van vrouwen en meisjes en van leden van etnische minderheids-groeperingen. Een verdere hervorming van de rechtsbedeling in Iran werd dringend noodzakelijk geacht.

De Raad reageerde daarentegen positief op de doorlopende uitnodiging van de Iraanse regering aan de speciale thematische procedures van de VN-Commissie voor rechten van de mens, nadat Iran eerder jarenlang ieder bezoek van de speciale rapporteur voor Iran geweigerd had. Een andere positieve ontwikkeling was volgens de Raad de samenwerking die de Werkgroep van de Verenigde Naties inzake willekeurige detentie tijdens haar bezoek in februari 2003 had ondervonden. Andere positieve stappen zijn het besluit om het openbaar ministerie nieuw leven in te blazen, een scheiding aan te brengen tussen burgerlijke en straftribunalen, het de facto moratorium op de oplegging van de doodstraf door steniging, alsook de pogingen die worden ondernomen om wetgeving aan te nemen ter bekrachtiging van de belangrijkste VN-mensenrechtenverdragen die nog steeds niet bekrachtigd zijn door Iran.

Over het geheel genomen oordeelden de ministers tijdens deze eerste evaluatie in maart 2003 dat de mensenrechtendialoog met Iran één van de wegen is die de EU kan bewandelen om verbeteringen teweeg te brengen in de mensenrechten in dit land, maar dat deze optie alleen aanvaardbaar is indien voldoende vooruitgang wordt bereikt en deze ook duidelijk in het land zelf te zien is. De EU sprak andermaal uit dat het aangaan van deze dialoog los staat van de mogelijke indiening van een resolutie in de relevante mensenrechtenfora van de VN, maar besloot in maart 2003 tijdens de in april 2003 te houden 59ste vergadering van de VN-Commissie voor de rechten van de mens geen resolutie betreffende de mensenrechten in Iran in te dienen. Wel werd de gebruikelijke verklaring in de mensenrechtencommissie, onder agendapunt 9, gebruikt om de ernstige verontrusting van de EU over de situatie in Iran tot uiting te brengen, al werden daarbij enkele tekenen van vooruitgang niet onvermeld gelaten.

Afgezien van de mensenrechtendialoog, vormen de mensenrechten ook een van de vier onder-werpen die tweemaal per jaar op hoog ambtelijk niveau besproken worden in het kader van de politieke dialoog met Iran. Tot besluit bedient de EU zich, net zoals dat het geval is bij alle overige derde landen, tevens van openbare verklaringen en demarches betreffende specifieke onderwerpen en aangelegenheden om haar verontrusting over mensenrechtenaangelegenheden in Iran tot uiting te brengen.

4.1.4 Mensenrechtenoverleg met de VS, Canada, Japan en geassocieerde landen

Overleg EU-VS

De gebruikelijke tweejaarlijkse Trojka-deskundigenbijeenkomsten met de VS die voorafgaan aan de vergaderingen van de VN-Commissie voor de rechten van de mens en de Commissie sociale, humanitaire en culturele onderwerpen van de Algemene Vergadering van de VN zijn voor het eerst, in oktober en december 2002 en in februari 2003, uitgebreid met informeel overleg met de VS over de mensenrechten, dat bedoeld was om specifieke taalmoeilijkheden in in beide gremia ingediende resoluties te bespreken.

Deze bijeenkomsten boden de gelegenheid om verdere mogelijkheden voor samenwerking bij mensenrechtenkwesties in multilaterale fora te verkennen en kwesties te bespreken waarbij de EU en de VS een verschillende aanpak voorstaan, bijvoorbeeld de doodstraf en het Verdrag inzake de rechten van het kind. De voortgezette nauwe samenwerking inzake mensenrechtenkwesties heeft onder meer geleid tot gezamenlijke indiening door de EU en de VS van een resolutie betreffende Turkmenistan tijdens de 59ste vergadering van de VN-Commissie voor de rechten van de mens in april 2003.

Overleg EU-Canada

De EU en Canada hebben hun nauwe samenwerking inzake de mensenrechten voortgezet in de vorm van besprekingen over strategie, initiatieven en samenwerking in de context van de VN-Commissie voor de rechten van de mens en de Commissie sociale, humanitaire en culturele onderwerpen van de Algemene Vergadering van de VN. Ook de tweejaarlijkse Trojka-deskundigen-bijeenkomsten boden de gelegenheid om dialogen die door Canada en de EU afzonderlijk met derde landen worden gevoerd, te bespreken, alsmede de gerichte benadering van belangrijke mensen-rechtenevenementen aan de orde te stellen, zoals de uitwerking van een internationaal verdrag inzake het onverkorte genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden door personen met een handicap.

Overleg EU-geassocieerde landen

De EU bleef haar optreden inzake mensenrechten en haar aanpak in multilaterale fora nauw coördineren met de geassocieerde landen. Met de ondertekening van het toetredingsverdrag op 16 april 2003 door de Tsjechische Republiek, Estland, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië en Slowakije zal deze coördinatie in fora zoals de VN-Commissie voor de rechten van de mens en de Commissie sociale, humanitaire en culturele onderwerpen van de Algemene Vergadering van de VN sterker worden naarmate de toetreding van deze landen tot de EU dichterbij komt. Ook de toetredende landen nemen nu deel aan de COHOM-vergaderingen.

4.1.5 Mensenrechtenbepalingen in samenwerkingsovereenkomsten met derde landen

Sinds het begin van de negentiger jaren is in EG-overeenkomsten met derde landen, waaronder handels- en samenwerkingsovereenkomsten en associatieovereenkomsten zoals de Europa-overeenkomsten, Mediterrane overeenkomsten en de Overeenkomst van Cotonou (voorheen de Overeenkomst van Lomé), stelselmatig een mensenrechtenclausule als "essentieel onderdeel" opgenomen. Daarin wordt gesteld dat eerbiediging van de fundamentele mensenrechten en de democratische beginselen ten grondslag ligt aan het binnenlandse en buitenlandse beleid van de partijen en een "essentieel onderdeel" van de overeenkomst vormt. In geval van een inbreuk wordt in een Commissiemededeling uit 1995 [1] duidelijk gemaakt dat er een reeks maatregelen kan worden genomen, zij het dat bij de aanwending hiervan "*het beginsel van evenredigheid tussen de genoemde inbreuk en de graad van de reactie*" in acht dient te worden genomen. Tot de mogelijke maatregelen behoren: verandering van de inhoud van samenwerkingsprogramma's of van de gebruikte kanalen, vermindering van culturele, wetenschappelijke en technische samenwerkings-programma's, uitstel van een bijeenkomst van het gezamenlijk comité, het opschorten van bilaterale contacten op hoog niveau, uitstel van nieuwe projecten, weigering om een follow-up te geven aan initiatieven van de andere partij, handelsembargo's, opschorting van wapenverkopen, opschorting van militaire samenwerking of van samenwerking in het algemeen. De opneming van de "essentieel onderdeel"-bepaling is echter niet bedoeld als een negatief signaal of een strafmaatregel, zoals ook duidelijk wordt gemaakt in een mededeling van de Commissie van 8 mei 2001 [2]. Deze bepaling is eerder bedoeld ter bevordering van dialoog en van positieve maatregelen, waarbij kan worden gedacht aan gezamenlijke steun voor democratie en mensenrechten, toetreding tot en bekrachtiging en uitvoering van internationale mensenrechteninstrumenten waar deze ontbreken, alsmede het voorkomen van crises door het instellen van consistente en duurzame betrekkingen.

De overeenkomst van Cotonou met 77 landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (welke op 1 april 2003 in werking is getreden) bevat een geheel gemoderniseerde versie van de "essentieel onderdeel"-clausule, met een nieuwe procedure voor gevallen van schending van de essentiële onderdelen, waaronder een overlegtraject met het betrokken derde land. In speciale, spoedeisende gevallen, waarin zich een ernstige schending van een van de essentiële onderdelen voordoet, worden onmiddellijk maatregelen genomen, waarvan de andere partij op de hoogte wordt gebracht. De Overeenkomst van Cotonou noemt ook een streven naar behoorlijk bestuur als een fundamenteel en positief onderdeel van het partnerschap, een onderwerp voor regelmatige dialoog en een gebied waarop de Gemeenschap actief steun kan bieden. De EG en de ACS-landen hebben besloten tot een nieuwe procedure ingeval van ernstige corruptiegevallen.

De mensenrechtenclausule is sinds 1996 in een aantal gevallen aangewend als basis voor overleg, opschorting van hulp of andere maatregelen, en wel met betrekking tot de volgende landen: Niger, Guinee-Bissau, Sierra Leone, Togo, Kameroen, Haïti, de Comoren, Ivoorkust, Fiji, Liberia en Zimbabwe.

---

[1] In de Mededeling van de Commissie over de bepalingen inzake de eerbiediging van de democratische beginselen en de rechten van de mens in de overeenkomsten tussen de Gemeenschap en derde landen uit 1995 (doc. COM(95) 216) wordt een standaardbenadering van de mensenrechtenclausule geschetst.

[2] COM(2001) 252.

Het Europees Parlement en non-gouvernementele organisaties hebben verscheidene malen hun opvattingen over de toepassing van de mensenrechtenclausule geuit. Een recent voorbeeld is het in december 2002 te Kopenhagen gehouden Mensenrechtenforum (zie hoofdstuk 2 voor meer bijzonderheden en een doorschakeling naar het rapport), waar de betrokken werkgroep een aantal aanbevelingen heeft gedaan. Ook het ontwerp-jaarverslag van het Europees Parlement over mensenrechten in de wereld in 2002 bevat verscheidene aanbevelingen inzake de bewuste bepaling.

De Commissie onderzoekt verschillende manieren waarop de mensenrechtenclausule doeltreffender kan worden aangewend. Beproefd wordt of de bepaling kan worden benut om werkgroepen voor mensenrechten met derde landen op te richten; in 2003 werd voor het eerst een subgroep behoorlijk bestuur en mensenrechten opgericht, en wel in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met Bangladesh. De groep biedt functionarissen van de EU en Bangladesh de gelegenheid grondig van gedachten te wisselen over mensenrechtenkwesties. De groep kwam op 19 mei 2003 voor het eerst bijeen in Dhaka en besprak een hele reeks aangelegenheden, waaronder de doodstraf, het gerechtelijk systeem, steun aan het verkiezingproces en de oprichting van een mensenrechtencommissie. Ook werd de mogelijkheid nagegaan om verdere steun te verlenen aan mensenrechtenprojecten.

Zoals eerder opgemerkt in het hoofdstuk over integratie van mensenrechten in het beleid wordt ook in de mededeling van de Commissie van 21 mei 2003, "*Een nieuwe impuls voor EU-maatregelen inzake mensenrechten en democratisering met mediterrane partners*", gebruik gemaakt van de bepaling om een verder uitgewerkte benadering van mensenrechten en democratisering in het betrokken gebied te verkennen. In de Commissiemededeling worden tien gebieden voor verbetering genoemd, waaronder de ontwikkeling van nationale en regionale actieplannen voor mensenrechten, een meer operationele gerichtheid op mensenrechten in politieke dialoog en meer aandacht voor mensenrechten en democratisering in landenstrategiedocumenten en nationale indicatieve programma's.

4.1.6 Activiteiten die gefinancierd worden in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten

De Raad nam op 29 april 1999 op basis van de artikelen 179 en 308 van het VEG twee verordeningen (975/1999 en 976/1999) betreffende de ontwikkeling en de consolidering van de democratie en de rechtsstaat en de eerbiediging voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden aan om daarmee een rechtsgrondslag te creëren voor alle activiteiten van de EU op het gebied van mensenrechten en democratisering in het kader van hoofdstuk B7-70. Hoofdstuk B7-70, dat getiteld is "Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten", werd in 1994 op initiatief van het Europees Parlement gecreëerd. Hierin werd een reeks begrotingslijnen samengebracht die te maken hadden met de bevordering van de mensenrechten. Activiteiten die in het kader van hoofdstuk B7-7 worden uitgevoerd, vormen een aanvulling op andere EU-instrumenten zoals Phare, Tacis, MEDA en andere instrumenten inzake financiële en technische samenwerking in het kader waarvan initiatieven betreffen de mensenrechten en behoorlijk bestuur in derde landen kunnen worden gesteund.

In bovengenoemde verordeningen is voorzien in de oprichting van een Comité mensenrechten en democratie, dat zijn werkzaamheden in juli 1999 heeft aangevangen. Het comité bestaat uit vertegenwoordigers van de vijftien lidstaten en wordt voorgezeten door de Commissie. Het comité is bevoegd om iedere aangelegenheid betreffende plaatselijk verleende Gemeenschapshulp in behandeling te nemen en dient tevens een rol te spelen bij de verbetering van de samenhang van het EG-optreden inzake mensenrechten en democratisering in derde landen. Een keer per jaar bespreekt het comité de planning voor het volgende begrotingsjaar, alsmede algemene richtsnoeren voor operaties die in het volgende jaar in het kader van de verordeningen zullen worden uitgevoerd. Voorts is het comité belast met het bijstaan van de Commissie bij de uitvoering van hoofdstuk B7-7, en wel door advies uit te brengen over projecten waarmee meer dan één miljoen euro is gemoeid. Het comité wordt overigens ook altijd geïnformeerd over projecten met een begroting van minder dan één miljoen euro.

Dit begrotingshoofdstuk is meer in het bijzonder gericht op non-gouvernementele organisaties. De EU erkent bij de uitvoering van haar mensenrechtenbeleid het belang van de bijdrage van internationale, regionale en lokale non-gouvernementele organisaties tot het maatschappelijk middenveld en de ontwikkeling van een democratisch bestel waarin politieke, burger-, economische, sociale en culturele rechten gerespecteerd worden. De Unie apprecieert de deskundigheid van de vele organisaties die zich bezighouden met mensenrechten en hun zichtbaar grote invloed op het terrein van de mensenrechten.

Jaarlijks is binnen hoofdstuk B7-7 ongeveer honderd miljoen euro beschikbaar ter ondersteuning van activiteiten betreffende mensenrechten, democratisering en conflictpreventie die voornamelijk worden uitgevoerd in partnerschap met non-gouvernementele en internationale organisaties. De partners die voor financiering in aanmerking komen, zijn regionale en internationale organisaties, non-gouvernementele organisaties, nationale, regionale en lokale autoriteiten en officiële bureaus, en openbare of particuliere instituten en individuen.

De uitvoering van dit begrotingshoofdstuk kent een genderdimensie. In de verordeningen worden vrouwen uitdrukkelijk als doelgroep genoemd. De verordeningen verwijzen herhaaldelijk naar gelijke kansen, non-discriminatie en de stimulering van de betrokkenheid van vrouwen in "de bevordering van gelijkheid van kansen en non-discriminatoire praktijken", "de bevordering van gelijke deelneming van vrouwen en mannen in het maatschappelijk middenveld, in het economisch leven en in de politiek" en "de bevordering van gelijke deelname van specifieke groepen, met name vrouwen, in het verkiezingsproces".

In 2002 was er 104 miljoen euro beschikbaar voor de activiteiten van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten. Dit bedrag is verdeeld over twee begrotingslijnen:

B7-701: Ontwikkeling en consolidering van de democratie en de rechtsstaat - Naleving van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden
B7-702: Steun voor de activiteiten van de internationale straftribunalen en voor de oprichting van een permanent internationaal straftribunaal.

De Europese Commissie beschikt hoofdzakelijk over drie middelen om het EU-beleid op deze gebieden ten uitvoer te brengen:

a) Projecten die via aanbestedingen tot stand komen en die een EG-bijdrage van niet minder dan 300.000 euro krijgen. Deze worden uitgevoerd door entiteiten uit het maatschappelijk middenveld, waaronder plaatselijke autoriteiten (maar met uitzondering van officiële staats-, nationale en internationale gouvernementele organisaties of -instellingen).

In 2002 werden er vijf themagebonden aanbestedingen gedaan. Voor de eerste vier selecteerde de Commissie in totaal 66 projecten met een waarde van 47.264.594 euro (*zie bijlage I voor meer bijzonderheden*).

- Steun voor de afschaffing van de doodstraf: **7** projecten, met een waarde van 4.897.328 euro.
- Bestrijding van straffeloosheid en bevordering van internationale gerechtigheid: 3 projecten, met een waarde van 3 518 169 euro.
- Bestrijding van (i) racisme en vreemdelingenhaat; (ii) discriminatie van etnische minderheden en inheemse volkeren: 32 projecten, met een waarde van 21 066 323 euro.
- De preventie van foltering en (ii) het bieden van steun voor het herstel van slachtoffers van foltering: 24 projecten, met een waarde van 17 782 774 euro.
- Democratie, behoorlijk bestuur en de rechtstaat: de resultaten zullen na juli 2003 bekend zijn.

b) Gerichte projecten, dat wil zeggen projecten voor gezamenlijke programma's met partners, waaronder internationale gouvernementele organisaties en nationale autoriteiten. De selectie van deze projecten is in handen van de Commissie, die daarbij specifieke doelstellingen nastreeft welke niet via aanbestedingen kunnen worden bereikt.

Tussen juli 2002 en juni 2003 werden er in totaal 47 projecten gefinancierd, die op een totale EU-bijdrage van 41.041.048 euro konden rekenen *(zie bijlage I voor meer bijzonderheden).*

c) Microprojecten, zijnde kleine projecten met een budget van minder dan 50.000 euro en die rechtstreeks door de delegaties van de Commissie in de betrokken landen worden uitgevoerd.

Microprojecten worden geselecteerd via plaatselijke aanbestedingen en zij worden via gedelegeerd gezag beheerd door de Commissiedelegaties in de vijftien betrokken landen, voorzover deze over de nodige beheerscapaciteit beschikken en de procedures kunnen toepassen die borg staan voor een deugdelijk financieel beheer van het betrokken programma. Deze landen zijn uitgekozen, omdat zij in de periode 2002-2004 centraal staan in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten. Voor de microprojecten is een totaal bedrag van 7.850.000 euro beschikbaar. De eerste projecten zullen in 2003 van start gaan.

4.2 EU-activiteiten in internationale fora

In dit punt wordt een beschrijving gegeven van de voornaamste initiatieven van de EU, zowel op VN-niveau als op regionaal niveau, met betrekking tot specifieke landensituaties en thema's. Ten eerste zal het EU-optreden in de Algemene Vergadering en de Commissie voor de rechten van de mens worden besproken. In de AVVN en in de Commissie voor de rechten van de mens spreekt de EU met één stem over de mensenrechtensituatie in de wereld. In dat kader blijft de wereldwijde afschaffing van de doodstraf een belangrijk punt voor de EU, zoals blijkt uit het initiatief voor een resolutie hierover in de Commissie voor de rechten van de mens en uit de wens van de EU om verwijzingen naar de doodstraf op te nemen in landenresoluties op het niveau van de AVVN en de Commissie voor de rechten van de mens. Hoeveel belang de EU daarnaast hecht aan de bescherming van de rechten van het kind blijkt uit het initiatief voor een resolutie hierover in zowel de AVVN als in de Commissie voor de rechten van de mens, dat in samenwerking met de GRULAC (Groep van Latijns-Amerikaanse en Caribische landen) is genomen.

Ten tweede wordt verslag gedaan van de tweede ministeriële conferentie van de Gemeenschap van democratieën, gevolgd door een overzicht van de voornaamste ontwikkelingen op regionaal niveau, in het kader van de Raad van Europa en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa, alsmede in de context van het stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa. Op thema's van bijzonder belang, zoals de doodstraf, zal dieper worden ingegaan in punt 4.3.

4.2.1 57e zitting van de Algemene Vergadering van de VN: de Derde Commissie

In de zitting van de derde commissie tijdens de 57e AVVN werd een reeks belangrijke mensenrechteninitiatieven aangenomen. De dialogen met de speciale rapporteurs en speciale vertegenwoordigers waren vruchtbaar en leverden uitvoerige gedachtewisselingen op. De EU was ook ditmaal een van de drijvende krachten achter de werkzaamheden van de Derde Commissie. Zij nam actief deel aan de formele zittingen en het informele overleg en diende een aantal resoluties in. Vergeleken bij vorige jaren waren er meer geassocieerde landen en derde landen die hun stemgedrag op het EU-standpunt baseerden.

Voor het eerst heeft de EU haar hoofdverklaring over de mensenrechten niet per land, maar per thema geordend [1]. Daardoor kon de EU haar prioriteiten, namelijk de afschaffing van de doodstraf en de voorkoming van foltering - de twee hoofdthema's van haar verklaring -, beter uit de verf doen komen.

Voorts oogstte het EU-initiatief om haar landenresoluties in eenvoudigere en gerichtere teksten te formuleren en te herstructureren, in het algemeen bijval bij de mede-indieners en andere belanghebbenden. Er werden vele bilaterale trojkavergaderingen gehouden met (groepen van) derde landen, bijvoorbeeld met JUSCANZ, ASEAN, de Groep van Rio, het voorzitterschap van de G77 en andere. Tenslotte streefde het voorzitterschap naar een transparante en alomvattende aanpak van de werkzaamheden in de Commissie, onder meer door schriftelijke standpuntnota's over specifieke resoluties te verspreiden (bijvoorbeeld over racisme, mensenrechten en terrorisme en het recht van volkeren op vrede).

---

[1] De verklaring van de EU in de Derde Commissie van AVVN 57 staat op de interinstitutionele website over mensenrechten.

Het belangrijkste resultaat van de Derde Commissie was de aanneming van het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering (OP/CAT). De inspanningen van de EU waren zeker niet vreemd aan dat succes. Dankzij uitvoerig lobbywerk van talrijke delegaties in samenwerking met NGO's werd het Protocol met een ruime meerderheid aangenomen (127 voor, 4 tegen en 42 onthoudingen); er waren bijna 90 mede-indieners. De Commissie maakte ook zichtbaar dat er massale steun voor het ICC is in de VN.

De door de EU ingebrachte resoluties hadden betrekking op *Birma/Myanmar, de Democratische Republiek Congo, Irak, Sudan* en, samen met de GRULAC, *de rechten van het kind.* Al die resoluties werden aangenomen, zij het met een kleinere meerderheid dan vorig jaar. Namens de EU legde het Deense voorzitterschap een groot aantal verklaringen en stemverklaringen af (30 in totaal), die een grote politieke zichtbaarheid kregen.

Enkele lidstaten dienden ook nationale initiatieven in, die alle werden aangenomen [1]. De aanneming zonder stemming van de door Nederland ingediende resolutie over het uitbannen van eerwraak-misdrijven tegen vrouwen was een belangrijk succes.

Wat door derde landen ingediende resoluties betreft, stemden alle EU-landen vóór de omnibus-resolutie over racisme, na uitvoerige en constructieve onderhandelingen met de G77. De tekst was toegespitst op de uitvoerende rol van de Algemene Vergadering, de ECOSOC en de CHR ten aanzien van de verbintenissen van Durban. Een ander positief resultaat was de aanneming zonder stemming van de resolutie over de bescherming van de mensenrechten bij de bestrijding van terrorisme, die werd ingediend door Mexico. De EU werkte constructief mee aan de onder-handelingen en zorgde ervoor dat de mensenrechten beter tot hun recht kwamen in de tekst.

Voor het vierde opeenvolgende jaar legde de Commissie namens de Europese Gemeenschap een verklaring af, die dit jaar over het verkiezingswaarnemingsbeleid van de EU ging [2].

4.2.2 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens

De 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens bleek niet zo moeilijk te verlopen als door iedereen was gevreesd. Ondanks de zeer uiteenlopende prestaties wat betreft eerbiediging van de mensenrechten van de leden van de Commissie waren er uiteindelijk minder aanvaringen dan het afgelopen jaar. In dat verband leverde wijlen de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten, de heer Sergio Vieira de Mello, een waardevolle bijdrage aan de werkzaamheden van de Commissie.

Twee ontwikkelingen gaven de toon aan voor de 59e zitting. Ten eerste werd het voorzitterschap zes weken voor de zitting niet zoals gebruikelijk bij consensus maar via verkiezingen aangewezen, waardoor er spanningen tussen de regionale groepen ontstonden. De EU onthield zich van stemming, maar namens de Westelijke Groep werd een verklaring afgelegd om de leden van de Commissie, met name de voorzitster uit Libië, mevrouw Najat al-Hajjaji, te herinneren aan de principiële gehechtheid aan de waarden en normen inzake mensenrechten, die de basis vormt voor de werkzaamheden van de Commissie.

---

1 Voor de ingediende resolutie, zie: http://www.un.org/ga/57/third/proposal.htm; voor de aangenomen resoluties, zie: http://www.un.org/depts/dhl/sesguide/r57.htm.

2 De verklaring van de Commissie in de Derde Commissie van AVVN 57 staat op de interinstitutionele website over mensenrechten.

Ten tweede bestond er pessimisme over de internationale verdeeldheid met betrekking tot de oorlog in Irak, die precies bij het begin van de jaarlijkse zitting uitbrak, en de gevolgen ervan voor de besprekingen van de Commissie. Een aantal landen verzocht om een speciale zitting over Irak, met als voor de hand liggend doel de militaire interventie te veroordelen. De EU stelde zich op het standpunt dat de Veiligheidsraad bevoegd was voor de militaire en humanitaire kwesties en dat de mensenrechtensituatie in de Commissie moest worden besproken onder punt 9, waarvoor de EU een landenresolutie over Irak zou indienen. Het verzoek om een speciale zitting werd daarna verworpen door een meerderheid van de Commissie. Dit zorgde voor een duidelijke verandering in de sfeer in de resterende weken, al ontstonden af en toe toch spanningen, met name tijdens de slotdagen, over een aantal omstreden punten zoals de ontwerp-resolutie over seksuele gerichtheid.

Ondanks de aanhoudend kritieke toestand ter plaatse, maakten de besprekingen over de situatie in het Midden-Oosten verdere debatten in de Commissie niet onmogelijk, zoals afgelopen jaar vrijwel het geval was na de gebeurtenissen in Jenin. Tijdens het debat in de plenaire vergadering bleven de emoties soms evenwel hoog oplopen. Ook was er nog steeds een gapende kloof tussen Noord en Zuid te zien, terwijl de regionale solidariteit, met name in de Aziatische en Afrikaanse groepen, juist hechter werd, vooral bij de behandeling van landenresoluties. Tegelijkertijd viel er op een aantal thema's enige toenadering ter overbrugging van bestaande tegenstellingen te bespeuren.

De EU heeft de afgelopen jaren van alle deelnemers het grootste aantal initiatieven ontplooid: dit jaar kwam zij met elf initiatieven over landensituaties en twee initiatieven over thematische onderwerpen. De lidstaten dienden ook een aantal nationale initiatieven in, waarvan het merendeel door de gehele EU actief werden gesteund.

De zichtbaarheid van de EU werd vergroot, onder meer door haar verklaringen bij de diverse agendapunten en de stemverklaringen van het Griekse EU-voorzitterschap namens de EU, alsmede door haar actieve deelname aan de debatten met de speciale rapporteurs. Voorts pleegde de EU vaak formeel en informeel overleg met andere delegaties en groepen, voor en tijdens de zitting. De EU ondernam demarches, zowel in Genève als in hoofdsteden over de hele wereld, om een draagvlak te creëren voor EU-initiatieven.

De EU-verklaring uit hoofde van punt 9 was korter en gerichter dan de vorige jaren en was gedeeltelijk aan thematische onderwerpen gewijd. Vergeleken bij de vorige jaren, toen soms meer dan 60 landen werden vermeld, werden in de verklaring van dit jaar alleen de ergste mensenrechtenovertreders aan de kaak gesteld. De Commissie legde namens de Europese Gemeenschap een verklaring af over met de Gemeenschap verband houdende aspecten van de doodstraf, racisme, de voorkoming van foltering en de rehabilitatie van slachtoffers van foltering.

De resoluties die door de EU werden ingediend, gingen over de mensenrechtensituatie in de volgende landen en geografische gebieden: de Israëlische nederzettingen in de bezette Arabische gebieden, de republiek Tsjetsjenië van de Russische Federatie, de Democratische Volksrepubliek Korea (DVK, voor het eerst), de Democratische Republiek Congo (DRC), Irak, Birma/Myanmar, Sudan, Zimbabwe en Turkmenistan (samen met de VS). Verder legde de EU verklaringen van de voorzitter voor over Colombia en Oost-Timor, en twee thematische resoluties over de doodstraf en de rechten van het kind.

De resolutie over de doodstraf bevatte een aantal nieuwe elementen en was scherper geformuleerd dan de tekst van vorig jaar (zie punt 4.3.4). Het doel van de EU was de steun van meer mede-indieners uit alle regio's te verkrijgen om aan te tonen dat de beweging voor een universele afschaffing van de doodstraf aan kracht wint. Door lastenverdeling in de demarches en meer EU-coördinatie voor en tijdens de zitting werden veel meer mede-indieners gevonden (75 in plaats van 68 in 2002).

De EU was dit jaar ook verantwoordelijk voor de opstelling van het gezamenlijk EU/GRULAC-initiatief over de rechten van het kind. De tekst van dit jaar bevatte een aantal nieuwigheden, maar was toch grotendeels gebaseerd op de resolutie van vorig jaar, op de tekst van de UNGASS en op de resolutie van de jongste AV. De samenwerking met de GRULAC was goed. De EU heeft ook nauw samengewerkt met de VS, waardoor het aantal onderwerpen waarover geen overeenstemming kon worden bereikt beperkt bleef tot twee alinea's; daardoor hoefden de VS, die alleen daarover een stemming vroegen, geen stemming over de gehele resolutie te vragen, een resultaat dat in de laatste zitting van de Algemene Vergadering niet mogelijk was. De VS namen afstand van de consensus via een verklaring en niet via een stemming.

De resolutie inzake gedwongen of onvrijwillige verdwijningen, die door Frankrijk is gepresenteerd en waarvoor alle lidstaten van de Europese Unie als mede-indiener optraden, roept de open werkgroep gedwongen of onvrijwillige verdwijningen op de in januari 2003 gestarte onderhandelingen over een ontwerp van bindend normatief instrument voor de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijningen voort te zetten. De Europese Unie hoopt dat de werkgroep binnen een redelijk tijdsbestek erin zal slagen een universeel instrument op te stellen waarin nieuwe normen worden vastgesteld om alle personen tegen deze afschuwelijke praktijk te beschermen.

Dit jaar werd in de Commissie voor de rechten van de mens voor het eerst het onderwerp mensenrechten en seksuele gerichtheid aan de orde gesteld toen Brazilië onverwacht met een resolutie kwam waarin alle staten worden opgeroepen tot bevordering en bescherming van de mensenrechten van alle burgers, ongeacht hun seksuele gerichtheid. De EU verleende krachtige steun aan dit initiatief en besloot snel er mede-indiener van te worden. De EU was teleurgesteld dat door vertragingstactieken van enkele leden van de Commissie voor de rechten van mens in de vergadering van dit jaar geen werk meer kon worden gemaakt van de resolutie.

Het stemde de EU tot vreugde dat de Commissie voor de rechten van de mens voor haar resoluties over Turkmenistan en Noord-Korea heeft gestemd, en haar resoluties over Birma/Myanmar en de DRC bij consensus heeft aangenomen. Helaas werden drie landenresoluties van de EU, ondanks intensief lobbywerk, verworpen, namelijk over de Republiek Tsjetsjenië, Sudan en Zimbabwe (laatstgenoemde door een motie om geen actie te ondernemen). Dit betekent dat het VN-mensenrechtenstelsel een erg belangrijke speciale procedure, in de vorm van de speciale rapporteur voor Sudan heeft verloren. Ondanks de weerstand van talrijke ontwikkelingslanden tegen landenresoluties blijft de EU ervan overtuigd dat die resoluties de Verenigde Naties in staat stellen om de internationale aandacht te vestigen op ernstige mensenrechtenschendingen en dat zij een beschermende en preventieve weerslag kunnen hebben op slachtoffers van mensenrechtenschendingen ter plaatse. De aanneming van nieuwe initiatieven ten aanzien van Noord-Korea, Turkmenistan en Belarus is in dat opzicht een bemoedigend signaal.

Voor de EU blijven de evaluatie van haar prestaties in de Commissie voor de rechten van de mens en de bijdrage die zij kan leveren aan de verbetering van de algehele invloed van dit uiterst belangrijke VN-orgaan op de bevordering en de bescherming van de mensenrechten in de wereld, punten van voortdurende zorg. Vergeleken bij vorige jaren werden de landeninitiatieven dit jaar tijdig voorbereid in overleg met de bevoegde Raadsinstanties, waren de teksten gerichter, werden de geassocieerde landen er nauw bij betrokken, waren er meer contacten met derden en NGO's en namen alle EU-partners een deel van de voorbereidingen en het lobbywerk voor hun rekening.

4.2.3 Internationale conferenties: Gemeenschap van democratieën

De tweede Ministeriële Conferentie van de Gemeenschap van democratieën werd van 10 tot en met 12 november in Seoul gehouden. Meer dan honderd landen namen deel aan de conferentie. De EU-lidstaten namen afzonderlijk als volwaardige leden aan de conferentie deel. De EU was uitgenodigd als waarnemer, naast enkele andere internationale organisaties. Het "Actieplan van Seoul" en de "Verklaring over terrorisme" werden bij consensus aangenomen.

De voornaamste conclusies van het "Actieplan van Seoul" gaan over de volgende essentiële punten:
- eerbiediging van de mensenrechten – burgerrechten, politieke, economische, sociale en culturele rechten – met inbegrip van de vrijheid van meningsuiting, de persvrijheid en de vrijheid van godsdienst en geweten;
- toegang tot en vrije uitoefening van macht in overeenstemming met de rechtsstaat; het regelmatig houden van vrije, eerlijke, geheime en algemene verkiezingen onder het toezicht van onafhankelijke verkiezingsautoriteiten;
- de vrijheid van vereniging, met inbegrip van het recht om onafhankelijke politieke partijen op te richten;
- de scheiding der machten, met name een onafhankelijke rechterlijke macht;
- constitutionele ondergeschiktheid van alle overheidsinstellingen, met inbegrip van de krijgsmacht, aan de wettig ingestelde burgerlijke overheden.

In de "Verklaring over terrorisme" wordt deze plaag krachtig veroordeeld als een ernstige bedreiging voor de democratische samenlevingen, de internationale vrede en veiligheid en de mensheid in het algemeen en zelfs van de grondslagen die onze democratieën schragen.

Tijdens de conferentie werden 4 ministeriële rondetafels georganiseerd om de volgende onderwerpen te bespreken: (i) consolidatie van de democratische instellingen; (ii) regionale samenwerking ter bevordering van de democratie; (iii) media en democratie; (iv) coördinatie van de democratische bijstand. De EU, die door de delegatie van de Europese Commissie werd vertegenwoordigd, nam deel aan rondetafel ii.

4.2.4 De Raad van Europa

De Europese Unie ondersteunt de immer belangrijke rol die de Raad van Europa speelt bij de handhaving van mensenrechtennormen en de rechtsstaat en bij de bevordering van de democratische stabiliteit op pan-Europese schaal. De EU erkent de jarenlange betrokkenheid van de Raad bij de bestrijding van racisme, discriminatie en onverdraagzaamheid in heel Europa.

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en het Hof voor de Rechten van de mens blijven de belangrijkste referentiepunten voor de bescherming van de mensenrechten in Europa. Het is van essentieel belang dat alle staten hun formele internationaal-rechtelijke verplichting nakomen om de eindvonnissen van het Hof te eerbiedigen en volledig ten uitvoer te leggen.

De EU neemt er nota van dat er binnen de Raad van Europa een proces aan de gang is om het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zo doeltreffend mogelijk te maken. Het steeds toenemend aantal individuele verzoekschriften aan het Hof is een bewijs van het vertrouwen dat de Europese burgers stellen in het Verdrag en vormt een belangrijke uitdaging voor de werkzaamheden van het Hof. Het eindverslag van het Stuurcomité voor de mensenrechten van de Raad van Europa, dat alomvattende voorstellen bevat om de doeltreffendheid van het Hof op lange termijn te waarborgen, werd goedgekeurd door het Comité van Ministers tijdens de ministeriële zitting van de Raad van Europa van mei 2003. De komende maanden zullen deze voorstellen verder worden uitgewerkt, en zal er onder meer ook een protocol tot wijziging van het Verdrag worden opgesteld.

De EU erkent dat de uitgebreide Raad van Europa een belangrijk pan-Europees politiek forum is dat de EU en andere Europese staten samenbrengt en waardoor de EU haar mensenrechten en Europese waarden en beleidsmaatregelen bij de lidstaten van de Raad van Europa naar voren brengt en bevordert. De rol van de Raad van Europa vormt een aanvulling op de gemeenschappelijke strategieën van de EU ten aanzien van een aantal specifieke staten, met name de Russische Federatie, maar ook de landen van Midden- en Oost-Europa. De maatstaven en waarden van de Raad van Europa in verband met de mensenrechten vormen eveneens een referentiekader voor de landen die willen toetreden tot de Europese Unie. Deze omvatten de doelstelling om van Europa een "doodstrafvrije zone" te maken, en bij terrorismebestrijding het strafrecht daadwerkelijk toe te passen maar de individuele rechten te waarborgen.

In dit opzicht is de inwerkingtreding van Protocol nr. 13 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden inzake de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden een teken te meer van Europa's inzet voor en betrokkenheid bij de gemeenschappelijke waarden van de mensenrechten.

De EU neemt nota van de oproep die de Raad van Europa aan zijn lidstaten heeft gericht om de toepasselijke verdragen van de Raad van Europa inzake strafrecht te ratificeren teneinde het internationale terrorisme te helpen bestrijden, en is verheugd dat het Protocol van de Raad van Europa tot wijziging van het Europees Verdrag tot bestrijding van terrorisme in mei 2003 voor ondertekening is opengesteld. Dit protocol zal de status van het oorspronkelijke verdrag versterken zonder de mensenrechten en de vrijheden te ondermijnen.

De EU spreekt haar voldoening uit over de recente toetreding van Servië en Montenegro tot de Raad van Europa. De EU is vastbesloten om de ervaring en mechanismen van de Raad van Europa te gebruiken om mensenrechtennormen in heel Europa te bevorderen, en benadrukt hoe belangrijk het is dat de lidstaten de verplichtingen die uit het lidmaatschap van de Raad van Europa voortvloeien, ten volle nakomen. De EU verwacht dat alle lidstaten hun instellingen, wetgeving en praktijken zullen blijven richten naar de maatstaven van de Raad van Europa, en dat zij elke conflictsituatie met politieke middelen zullen oplossen.

De EU blijft waardering hebben voor de rol die de Raad van Europa in Zuidoost-Europa speelt, in het bijzonder via het Stabiliteitspact, alsook voor de deelname aan de waarneming bij verkiezingen en de programma's voor samenwerking van deskundigen en deskundige bijstand. De EU neemt nota van de voortgezette onderlinge samenwerking tussen de Raad van Europa en de Europese Commissie op het stuk van de financiering en uitvoering van gezamenlijke programma's voor samenwerking en bijstand in Midden- en Oost-Europa, op grond van de in april 2001 ondertekende gezamenlijke Verklaring inzake samenwerking en partnerschap.

De EU is verheugd over de rol die de commissaris voor de mensenrechten van de Raad van Europa speelt bij het bevorderen van het bewustzijn en de eerbiediging van de mensenrechten in alle lidstaten van de Raad van Europa. De EU spreekt ook haar waardering uit voor de rol die het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen, door het afleggen van bezoeken, vervult bij de bescherming van de burgers van de lidstaten van de Raad van Europa tegen foltering en onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

De EU blijft de belangrijke rol steunen die de Raad van Europa speelt bij de inspanningen om te komen tot een vreedzame oplossing van het conflict in Tsjetsjenië. De EU verwacht van Rusland nog concrete informatie over de follow-upacties na de schendingen van de mensenrechten waarnaar het kantoor van de speciale vertegenwoordiger van de voorzitter van de Russische federatie voor de mensenrechten in de Republiek Tsjetsjenië onderzoek heeft gedaan. [1]

De EU erkent dat de Raad van Europa door middel van toezichtsmechanismen van het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden een belangrijke rol heeft gespeeld op het gebied van de bescherming van nationale minderheden in Europa.

De EU is tevens ingenomen met de inspanningen die de Raad van Europa bij al zijn activiteiten op het gebied van sociale cohesie, mensenrechten en onderwijs verricht om de discriminatie van Roma en Sinti aan te pakken en hun deelname aan het maatschappelijk leven te bevorderen.

---

[1] De EU neemt met belangstelling kennis van de op 10 juli door het Europees Comité inzake de voorkoming van folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen of straffen afgelegde openbare verklaring over de Republiek Tsjetsjenië.

De EU hecht grote waarde aan de inzet van de Raad van Europa op het gebied van gendergelijkheid, en met name aan de actie ter bestrijding van de mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, en van geweld tegen vrouwen.

De EU blijft de samenwerking van de Raad met andere multilaterale organisaties, in het bijzonder met de EU zelf en met de OVSE, steunen, en neemt er nota van dat er een aanvang is gemaakt met de voorbereidingen van een derde topconferentie van de Raad van Europa.

4.2.5 De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)

Voor de Europese Unie vormt de menselijke dimensie een van de belangrijkste onderdelen van het alomvattende veiligheidsconcept van de OVSE. Daarom schenkt de Unie haar krachtige steun aan alle activiteiten in het kader van de menselijke dimensie en beijvert zij zich voor de uitvoering van het normatieve "acquis" van de OVSE, dat van kapitaal belang is bij het voorkomen van conflicten [1].

De EU spreekt haar waardering uit voor de activiteiten van de OVSE-instellingen die zich specifiek bezighouden met mensenrechtenkwesties, met name het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten (ODIHR), alsook de Hoge Commissaris voor nationale minderheden en de vertegenwoordiger voor mediavrijheid.

De EU is een belangrijke contribuant van de OVSE, de instellingen van deze organisatie en de missies die zij te velde uitvoert.

Het integreren van de menselijke dimensie in alle activiteiten van de organisatie is een constante doelstelling van de EU. Bijzonder relevant in dit verband is het werk van de Permanente Raad en het werk dat te velde door de plaatselijke missies van de OVSE wordt verricht.

De EU steunt dan ook volledig het werk dat de plaatselijke missies van de OVSE in het kader van de menselijke dimensie leveren. Daartoe moedigt de EU de plaatselijke missies aan de samenwerking te versterken met de toepasselijke OVSE-instellingen, in het bijzonder met het ODIHR en andere aanwezige toepasselijke mensenrechtenorganisaties, zoals de Raad van Europa en het OHCHR.

De EU acht het van cruciaal belang dat de menselijke dimensie tevens in de afzonderlijke deelnemende staten wordt aangepakt.

---

[1] Documenten over de menselijke dimensie van de OVSE en over de OVSE in het algemeen kunnen worden gedownload van de homepage van de OVSE: www.osce.org.

Er werd onder andere aandacht besteed aan de situatie van de mensenrechten in Belarus en Turkmenistan, afzonderlijke gevallen of problemen in Kazachstan en Oezbekistan, afzonderlijke gevallen van de doodstraf in de VS, Tadzjikistan en Oezbekistan, mediavrijheid en vrijheid van meningsuiting in Azerbeidzjan, Oekraïne, Moldavië, de Russische Federatie, Kirgizstan en Montenegro, minderhedenkwesties in Georgië, Kroatië, Letland en Estland en de Hongaarse wet inzake Hongaren die in naburige landen wonen, verkiezingen in Armenië en Azerbeidzjan, kieswetgeving in Albanië en mensenhandel (waaronder een specifiek geval in Montenegro).

In december 2002 riep een aantal deelnemende landen, waaronder zeven EU-lidstaten, het zogenoemde "Moskou-Mechanisme" krachtens punt 12 van het document inzake de bijeenkomst van de CVSE-Conferentie over de Menselijke Dimensie van 1991 in, teneinde een enquêtemissie van rapporteurs in te stellen die de ontwikkelingen in Turkmenistan na een vermeende aanval op de Turkmeense president moest onderzoeken. Aangezien Turkmenistan geen rapporteur aanstelde, werd een verslag opgesteld door de enige rapporteur, professor Emmanuel Decaux (Frankrijk). Na het verstrijken van de geheimhoudingsvereiste, werd het geval onder de aandacht gebracht van de VN-Commissie voor de rechten van de mens tijdens haar 59e zitting.

De EU gaf uiting aan haar bezorgdheid over de sluiting van de permanente missie van de OVSE in Tsjetsjenië. Na uitvoerig overleg met de Russische Federatie over de verlenging van het mandaat van de missie kon geen aanvaardbaar akkoord worden bereikt. De EU was bereid rekening te houden met de Russische wens om het mandaat te herzien. Anderzijds benadrukte de EU dat een aantal essentiële onderdelen van het mandaat gehandhaafd moesten blijven. Tot deze essentiële onderdelen behoren monitoring en rapportage over de huidige situatie, alsmede bijstandsactiviteiten met betrekking tot de rechtsstaat, mensenrechten, democratische instellingen en de civiele samenleving.

De EU blijft veel belang hechten aan de jaarlijkse vergadering over de implementatie van de menselijke dimensie, de aanvullende vergaderingen over de menselijke dimensie en het seminar, die in belangrijke mate bijdragen tot het werk in de OVSE op het gebied van de menselijke dimensie. De EU heeft consequent de belangrijke rol van NGO's in activiteiten op het terrein van de menselijke dimensie onderstreept, en haar waardering uitgesproken voor de toenemende belangstelling van NGO's voor alle OVSE-vergaderingen over de menselijke dimensie. Tevens is de EU van oordeel dat deze vergaderingen een nieuwe dynamiek moeten ontwikkelen om niet aan waarde in te boeten.

De EU ziet de noodzaak in van een nieuwe dynamiek voor de vergaderingen inzake de menselijke dimensie, en zij was derhalve ingenomen met de aanneming, in mei 2002, van het "Besluit over de werkwijze van OVSE-vergaderingen over kwesties inzake de menselijke dimensie", teneinde de dialoog tussen de landen, de internationale organisaties en de NGO's nieuw leven in te blazen. De EU hecht belang aan meer relevante en doeltreffende vergaderingen inzake de menselijke dimensie door middel van gerationaliseerde agenda's en procedures, ruimere deelname van de NGO's, betere follow-up van de aanbevelingen (met name door de Permanente Raad en het ODIHR), alsook door middel van een betere timing van de vergaderingen.

De EU wil de algehele uitvoering van haar bijstands- en samenwerkingsprogramma's op regionaal niveau, alsmede van de programma's die zijn vastgesteld in het uitgebreide net van gediversifieerde overeenkomsten met welhaast alle aan de OVSE deelnemende staten verbeteren. De voordelen van het partnerschap worden aangeboden aan allen die de bereidheid en de wil hebben om met de EU te streven naar een ontwikkeling die leidt tot welzijn en sociale solidariteit in open democratische samenlevingen, in rechtsstaten waar de mensenrechten, het internationaal recht en de beginselen en verbintenissen in het kader van de OVSE volledig worden geëerbiedigd.

Mensenhandel
De EU verwelkomt de maatregelen die de OVSE heeft genomen ter bestrijding van de mensenhandel, waarvan vrouwen en meisjes op zeer grote schaal het slachtoffer zijn.
Op basis van een besluit van de Ministeriële Raad van de OVSE van 28 november 2000, waarin het accent ligt op de primaire verantwoordelijkheid van de deelnemende staten, de internationale samenwerking en de rol van de civiele samenleving, en als belangrijkste actiegebieden preventie, bescherming van slachtoffers en vervolging worden genoemd, heeft de organisatie haar inspanningen ter bestrijding van de mensenhandel opgevoerd.

In 2002 heeft een informele werkgroep over de gelijkheid van mannen en vrouwen en de bescherming tegen mensenhandel een actieplan inzake mensenhandel opgesteld. De groep heeft nauw samengewerkt met de regionale coördinator voor mensenhandelkwesties in Zuidoost-Europa, mevrouw Helga Konrad (Oostenrijk). [1]

Daarenboven heeft het OVSE-secretariaat de gedragscode voor de leden van OVSE-missies gewijzigd om daarin bepalingen op te nemen inzake de schending van de mensenrechten, waaronder mensenhandel, om te voorkomen dat leden van OVSE-missies in dergelijke problemen verwikkeld raken.

4.2.6 Stabiliteitspact voor Zuidoost-Europa

De Europese Unie blijft het Stabiliteitspact, waarin het een leidende rol speelt sinds de aanneming ervan in Keulen op 10 juni 1999, krachtig steunen. De oprichters, meer dan veertig partnerlanden en organisaties, hebben zich ertoe verbonden de landen in Zuidoost-Europa te zullen steunen "in hun streven naar vrede, democratie, eerbied voor de mensenrechten en economische welvaart, met het oog op stabiliteit in de gehele regio". Het Stabiliteitspact streeft deze algemene doelstelling na door regionale samenwerking tussen de landen van de regio te bevorderen en hen steun te verlenen bij het nemen van maatregelen om zich te voegen naar Europese normen.

In het oprichtingsdocument van het Pact werd reeds benadrukt dat de landen van Zuidoost-Europa een beter vooruitzicht op volledige integratie in de Europese Unie moeten krijgen. In recente activiteiten in het kader van het Pact wordt met succes gestreefd naar meer complementariteit met het stabilisatie- en associatieproces (SAP) van de EU.

---

[1] Het actieplan is door de Permanente Raad van de OVSE op 24 juli 2003 aangenomen.

Er moet waardering worden geuit voor de in het kader van het pact verleende steun aan de ontwikkeling van het Zuidoost-Europese samenwerkingsproces (SEECP) in diens ambitie om de authentieke politieke stem van de regio te worden, waarbij de landen van de regio het voortouw nemen. Daarmee ondersteunt het Pact het beleidskader van de EU voor de versterking van de regionale samenwerking, de bevordering van de eigen inbreng van de regio, alsook voor de vergemakkelijking van de politieke coördinatie voor de regio en belangrijkste internationale actoren.

Werkgroep I democratisering en mensenrechten verricht de hoofdmoot van het werk dat in het kader van het Pact voor de mensenrechten wordt gedaan. Overeenkomstig de richtsnoeren van de vorige vergaderingen van Werkgroep I heeft deze groep thans twee hoofddoelstellingen, namelijk media en locale democratie/grensoverschrijdende samenwerking. Wat de media betreft, bevordert de groep de positie van de onafhankelijke media in Zuidoost-Europa en verleent zij bijstand om de mediawetgeving en de uitvoering ervan in overeenstemming te brengen met internationale normen. Met het initiatief inzake locale democratie en grensoverschrijdende samenwerking wordt gestreefd naar een functionele aanpak voor verzoening, met name in grensgebieden, en wordt tevens de deelname van de civiele samenleving en de sociale cohesie bevorderd.

In aanvulling op het Stabilisatie- en Associatieproces spitst Werkgroep I zich toe op het verlenen van steun aan de landen van Zuidoost-Europa bij de naleving van de criteria van Kopenhagen. Werkgroep I blijft zich verder inzetten voor de versterking van de democratische instellingen en de rechtstaat, de bevordering van de mensenrechten en de bescherming van minderheden. Behalve in het kader van de twee hoofddoelstellingen, wordt dit werk ook uitgevoerd door de bestaande task forces mensenrechten en nationale minderheden, gender, onderwijs en jeugd, en parlementaire samenwerking.

Het werk dat in het kader van het Pact voor de gendergelijkheid wordt verricht, strekt ertoe vrouwen meer te laten deelnemen aan de politiek en hen een leidende rol in maatschappelijke kwesties te laten opnemen. De gender task force heeft bijgedragen aan de instelling van nationale netwerken van vrouwelijke parlementsleden en vrouwelijke burgemeesters in de regio, alsook aan de opleiding van Roma-vrouwen op het gebied van, onder andere, politieke vaardigheden. Naast het specifieke werk met Roma-vrouwen, houdt Werkgroep I zich bezig met mensenrechten en nationale minderheden door steun te verlenen aan de dialoog tussen de lokale en nationale autoriteiten en de civiele samenleving over de betere interetnische verhoudingen en een betere juridische bescherming van de mensenrechten van alle burgers, waaronder ook de verschillende nationale minderheden, op basis van Europese mensenrechtennormen.

In overeenstemming met het Europese onderwijsbeleid bevordert de task force onderwijs en jeugd de onderwijshervorming in de landen van Zuidoost-Europa, teneinde te komen tot gemeenschappelijke Europese onderwijstendensen.

Het werk voor de mensenrechten in het kader van het Stabiliteitspact blijft niet beperkt tot Werkgroep I. Ook Groep III, subgroep voor justitie en binnenlandse zaken, spant zich prioritair in voor migratie- en vluchtelingenkwesties in het kader van het Regionale Initiatief voor migratie, asiel en vluchtelingen (MARRI). Dit initiatief is erop gericht de coördinatie voor een internationaal optreden voor de terugkeer te ondersteunen, alsook de capaciteiten en juridische kaders van de landen van Zuidoost-Europa op te bouwen om toekomstige migratie- en asieluitdagingen te kunnen aangaan.

Daarnaast beschikt de subgroep over een afzonderlijke task force die zich bezighoudt met de bestrijding van de mensenhandel en streeft naar een versterkte samenwerking tussen de landen van Zuidoost-Europa, alsook naar een stroomlijning van de inspanningen ter bestrijding van de mensenhandel.

Het nieuwe groepsoverschrijdende initiatief, Verzoening voor de toekomst, heeft tevens betrekking op de bescherming van de mensenrechten. Dit initiatief is erop gericht af te rekenen met erfenissen uit het verleden in het belang van alle burgers van de regio en in grote mate voort te bouwen op de resultaten die zijn bereikt door reeds bestaande task forces en initiatieven in het kader van Stabiliteitspact.

De regionale groep en alle werkgroepen kwamen in mei 2003 bijeen in Cavcat, Kroatië. Tijdens deze bijeenkomst werd waardering geuit voor de vooruitgang die is geboekt bij het stroomlijnen en toespitsen van de werkzaamheden in het kader van het Stabiliteitspact. De werkzaamheden die voor de zes hoofddoelstellingen van het Stabiliteitspact worden verricht, alsook de complementariteit met het SAP en de hulp aan landen van Zuidoost-Europa bij de naleving van de criteria van Kopenhagen, werden goedgekeurd.

4.3 Thema's die van bijzonder belang zijn

4.3.1 Mensenrechten en terrorisme

Mensenrechten en terrorisme Het terrorisme is een van meest ernstige uitdagingen voor de internationale gemeenschap. De Europese Unie veroordeelt alle terroristische daden als crimineel en niet te rechtvaardigen, ongeacht de motivatie, vormen of uitingen ervan. De bestrijding van het terrorisme blijft voor de EU een kwestie die de hoogste prioriteit krijgt.

a) Comité terrorismebestrijding

De Veiligheidsraad van Verenigde Naties heeft snel en krachtdadig gereageerd op de gebeurtenissen van 11 september door op 28 september 2001 resolutie 1373 aan te nemen. Bij deze resolutie is het Comité terrorismebestrijding (CTC) ingesteld dat moet toezien op de uitvoering van deze resolutie. De Europese Unie werkt ten volle samen met het CTC. Zij heeft een hele reeks wetgevingsbesluiten aangenomen op de gebieden die door resolutie 1373 worden bestreken, waaronder gemeenschappelijke standpunten van het GBVB die door de Unie in haar geheel volledig moeten worden uitgevoerd en de basis verschaffen voor meer specifieke maatregelen om de financiering van het terrorisme droog te leggen.

Ook verleent de EU op gebieden als politie en wetshandhaving, grensbeheer en bestrijding van illegale wapenhandel technische bijstand aan derde landen opdat deze de bepalingen van resolutie 1373 beter kunnen uitvoeren. Indonesië, de Filipijnen en Pakistan zijn uitgekozen als proeflanden voor een meer gezamenlijke aanpak, en er zijn missies ter beoordeling van de behoeften uitgevoerd die specifieke actieterreinen in die landen hebben vastgesteld.

b) VN-verdragen inzake terrorisme

Alle lidstaten verbinden zich ertoe de 12 VN-verdragen te bekrachtigen. Sinds de aanneming van Gemeenschappelijk Standpunt 2001/930/GBVB op 28 december 2001 is er aanzienlijke vooruitgang geboekt in de richting van de volledige implementatie van de 12 verdragen door alle 15 lidstaten.

De Europese Unie ondersteunt en werkt actief samen met de ad hoc-commissie van de zesde commissie van de AVVN die ernaar streeft een ontwerp van een alomvattende overeenkomst inzake terrorisme en een ontwerp van een internationale overeenkomst inzake de bestrijding van nucleair terrorisme op te stellen, teneinde te komen tot een alomvattend juridisch kader van verdragen op het gebied van het terrorisme.

c) 57e zitting van de Algemene Vergadering

Vorig najaar heeft de Algemene Vergadering zich opnieuw gebogen over het initiatief met als titel "Bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden bij de bestrijding van het terrorisme", dat Mexico vroeger in het jaar had voorgesteld tijdens de 58e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. De bespreking van het initiatief van Mexico, dat tijdens de zitting van de CHR te laat werd ingediend maar wel de volledige steun van de EU kreeg, werd uiteindelijk verschoven naar de zitting in 2003 toen de indieners beseften dat het aantal voorgestelde amendementen de strekking van de tekst in negatieve zin zou hebben gewijzigd.

Resolutie 57/219, die opnieuw in de Algemene Vergadering aan de orde werd gesteld, kreeg eens te meer de steun van de EU die een actieve rol speelde bij de onderhandelingen over, en werd uiteindelijk zonder een stemming aangenomen.

In deze resolutie is het volgende bepaald: "de landen moeten ervoor zorgen dat elke maatregel die wordt genomen ter bestrijding van het terrorisme in overeenstemming is met hun verplichtingen uit hoofde van het internationaal recht, in het bijzonder het internationaal recht inzake mensenrechten en vluchtelingen, en het internationaal humanitair recht"; de landen worden aangemoedigd om bij de bestrijding van het terrorisme rekening te houden met de toepasselijke VN- resoluties en besluiten inzake mensenrechten, alsook om de aanbevelingen van de bijzondere procedures en mechanismen van de CHR, en de toepasselijke opmerkingen en inzichten van de in het kader van het mensenrechtenverdrag ingestelde VN-organen, in overweging te nemen; de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten krijgt een actieve rol.

d) 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens

Mexico diende nogmaals zijn resolutie in betreffende de "Bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden bij de bestrijding van het terrorisme". Het initiatief, dat de Mexicaanse vertegenwoordigers zorgvuldig hadden voorbereid en waarover zij grondig hadden onderhandeld, en dat eens te meer ten volle door de Europese Unie werd gesteund, kreeg een ruim aantal mede-indieners en werd bij consensus aangenomen.

De resolutie bouwt voort op resolutie 57/219 en bevat nieuwe elementen, zoals een uitnodiging aan de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten en de Commissie voor de rechten van de mens om hun dialoog met het Comité terrorismebestrijding voort te zetten, alsook een verzoek om behandeling via de speciale procedures en mechanismen van de CHR en de in het kader van het VN-verdrag voor de rechten van de mens ingestelde organen.

Net als in de voorbije jaren diende Algerije in de CHR een resolutie in met de titel "Mensenrechten en Terrorisme", die de Europese Unie ook dit keer niet kon steunen, deels omdat in de resolutie geen onderscheid wordt gemaakt tussen individuele delicten en delicten die aan staten kunnen worden toegeschreven. De EU staat op het standpunt dat krachtens het internationale recht alleen staten wettelijk aansprakelijk zijn voor de bescherming van de mensenrechten. Terroristische aanslagen, die welomschreven zijn als strafbare feiten, tasten het genot van de mensenrechten echter ernstig aan.

4.3.2 Burgerrechten en politieke rechten

Burgerrechten en politieke rechten, met inbegrip van vrijheid van denken, geweten en godsdienst, vrijheid van meningsuiting, vrijwaring van discriminatie en vrijwaring van foltering, liggen aan de basis van de kracht en de diversiteit van de democratische samenlevingen. De eerbiediging van deze rechten is essentieel voor de werking van elke democratie. Zij worden gewaarborgd door de artikelen 18, 19, 20 en 21 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als onderdeel van de "grondslag voor vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld" en worden meer gedetailleerd omschreven in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR).

In juni 2003 hadden 149 staten het IVBPR bekrachtigd. De Europese Unie steunt het streven van de secretaris-generaal van de VN om de zes belangrijkste verdragen van de VN op het gebied van de mensenrechten wereldwijd te laten bekrachtigen. De EU is derhalve ingenomen met het toenemend aantal staten die partij bij het IVBPR zijn geworden en roepen alle andere staten op om zo spoedig mogelijk hetzelfde te doen. Bekrachtiging is evenwel slechts een eerste stap. De verdragen zullen op zichzelf geen eind aan de schendingen van de mensenrechten maken. Uitvoering is het sleutelwoord. Bij alle regeringen wordt erop aangedrongen met de VN-mechanismen samen te werken en in te stemmen met bezoeken aan hun landen door speciale rapporteurs en met de andere bijzondere procedures. De lidstaten van de EU gaan altijd op dergelijke verzoeken in en moedigen derde landen aan hetzelfde te doen.

De EU nam ten volle deel aan de bespreking van de burgerrechten en politieke rechten tijdens de 57e zitting van Algemene Vergadering van de VN (zie punt 4.2.1 voor nadere gegevens). Voorts heeft de EU in de Commissie voor de rechten van de mens geijverd voor krachtige resoluties ter bescherming van de burgerrechten en de politieke rechten, zoals de resoluties op het gebied van foltering, de doodstraf, buitengerechtelijke executies, democratie, straffeloosheid en de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht (zie punt 4.2.2 voor nadere gegevens).

Volgens de Universele Verklaring van de rechten van de mens heeft iedereen recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. In artikel 18 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten is het volgende bepaald: "Een ieder heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Dit recht omvat mede de vrijheid een zelf gekozen godsdienst of levensovertuiging te hebben of te aanvaarden, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in zijn particuliere leven zijn godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan.". De realiteit kan echter sterk afwijken van de in het internationaal recht neergelegde normen. De speciale rapporteur inzake religieuze onverdraagzaamheid noteerde in juli 2001 het volgende: "het is duidelijk dat geen godsdienst of levensovertuiging gevrijwaard is tegen schendingen en dat geen staat of categorie van staten, geen godsdienst of levensovertuiging een monopolie op onverdraagzaamheid bezit." De EU neemt schendingen van de godsdienstvrijheid zeer ernstig en veroordeelt alle gevallen waarin individuen of groepen vervolgd worden op grond van hun godsdienst of levensovertuiging. In 2002 ondernam de EU bij een aantal landen, waaronder Pakistan, Belarus en Georgië, stappen in verband met zaken op het gebied van de godsdienstvrijheid. Tijdens de CHR van 2002 was de EU mede-indiener van een door Ierland ingediende resolutie inzake de uitbanning van alle vormen van religieuze onverdraagzaamheid, waarin de landen werden opgeroepen alle nodige maatregelen te nemen ter bestrijding van haat, onverdraagzaamheid en alle daden van geweld, intimidatie en dwang die zijn ingegeven door op godsdienst of levensovertuiging gebaseerde onverdraagzaamheid.

Naast haar inzet in multilaterale fora voor betere burgerrechten en politieke rechten in de hele wereld, bevordert de EU deze rechten tevens op een praktische manier in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten (EIDHR). In 2002 kwam de aandacht voor burger- en politieke rechten in het kader van het EIDHR onder meer tot uiting in de financiering van projecten op vijf specifieke thematische gebieden:

- steun voor de afschaffing van de doodstraf;
- bestrijding van straffeloosheid en bevordering van internationale gerechtigheid;
- bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en discriminatie van minderheden en inheemse volken;
- voorkoming van foltering en steun voor de rehabilitatie van slachtoffers van foltering; en
- versterking van democratie, goed bestuur en de rechtsstaat.

Andere EU-instrumenten en initiatieven voor de bevordering van mensenrechten en democratie in derde landen (zoals gemeenschappelijke strategieën, gemeenschappelijke optredens, gemeenschappelijke standpunten, demarches, verklaringen en politieke en mensenrechtendialogen) zijn tevens een middel om de eerbiediging van de burger- en politieke rechten aan te moedigen. Zo werd bijvoorbeeld de situatie in Tsjetsjenië besproken tijdens de top EU-Rusland van 11 november 2002. De EU uitte tevens haar bezorgdheid dienaangaande tijdens de top EU-Rusland van 31 mei 2003, bij welke gelegenheid een verklaring werd aangenomen waarin de hoop wordt uitgesproken dat het recent ingeleide politieke proces, alsook de economische en sociale wederopbouw, de bescherming van de mensenrechten zal bevorderen en zal leiden tot het herstel van de rechtsstaat en tot een blijvende verzoening in Tsjetsjenië.

De EU zal steun blijven verlenen aan acties en initiatieven om de in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten genoemde rechten concreet gestalte te geven door haar bijdrage aan de Algemene Vergadering van de VN en de Commissie voor de rechten van de mens, het gebruik van instrumenten, waaronder de politieke en mensenrechtendialogen, en het vrijmaken van EIDHR-fondsen en andere projectfondsen (zie punt 4.1 voor verdere bijzonderheden). De integratie van de mensenrechten op alle niveaus van de besluitvorming van de EU zal eveneens bijdragen tot de verwezenlijking van dit streven (zie punt 2.4 voor verdere bijzonderheden).

4.3.3 Economische, sociale en culturele rechten

Sinds de aanneming in 1993 van de Verklaring van Wenen en het Actieprogramma, hebben de universaliteit, ondeelbaarheid, onderlinge afhankelijkheid en onderlinge verbondenheid van alle mensenrechten en democratische vrijheden bijzondere aandacht gekregen. Om die reden moet de verwezenlijking van economische, sociale, culturele, burger- en politieke rechten evenzeer benadrukt worden, waarbij wel voor ogen moet worden gehouden dat de volledige totstandbrenging van alle economische, sociale en culturele rechten niet altijd in een kort tijdsbestek kan geschieden.

De EU is van oordeel dat goed bestuur en eerbiediging van de rechtsstaat, met inbegrip van een transparante, verantwoordelijke, rekenschap verschuldigde en participatieve overheid, essentieel zijn voor de totstandbrenging van de voorwaarden waaronder eenieder zijn economische, sociale en culturele rechten kan genieten. In dit opzicht vormen democratische instellingen die inspelen op de behoeften van de bevolking en een verbeterde infrastructuur de basis voor duurzame economische ontwikkeling, de uitbanning van armoede en het scheppen van werkgelegenheid. Aangezien de uitbanning van armoede en het ten volle economische, sociale en culturele rechten kunnen genieten met elkaar verbonden doelstellingen zijn, heeft de Europese Unie nogmaals bevestigd te willen bijdragen tot de verwezenlijking van de doelstelling van de VN-Millenniumverklaring om uiterlijk in 2015 het percentage mensen met een inkomen van minder dan één dollar per dag te halveren.

Hoewel in internationale instrumenten, waaronder de beide VN-Verdragen, hetzelfde belang wordt gehecht aan alle mensenrechten, vond de internationale gemeenschap het nodig in 1993 in de Verklaring van Wenen en het actieprogramma te bevestigen dat alle mensenrechten universeel, ondeelbaar, onderling afhankelijk en verbonden zijn. De EU steunt dit beginsel en erkent dat het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten erin voorziet dat veel rechten progressief worden geïmplementeerd. De EU betreurt evenwel dat de discriminatie benadeelde bevolkingsgroepen, waaronder inheemse gemeenschappen, vrouwen en kinderen blijft treffen.

Met betrekking tot het Comité inzake economische, sociale en culturele rechten, erkent de EU de centrale rol die het speelt bij het verwerven van een groter begrip van de aard en inhoud van de in het verdrag neergelegde rechten, waardoor het de landen die partij bij het verdrag zijn, helpt hun verplichtingen na te komen. Voorts zijn ook de algemene opmerkingen van het Comité bijzonder nuttig voor de landen bij het nakomen van hun verplichtingen uit hoofde van het verdrag. De Europese Unie neemt nota van de aanneming van Algemene Opmerking nr. 15 inzake het recht op water, waarin het Comité er onder andere de nadruk op legt dat dit recht valt onder de categorie waarborgen die essentieel zijn om een behoorlijke levensstandaard te waarborgen, vooral omdat het hier gaat over een van de basisvoorwaarden om te overleven. Daarnaast volgt de EU met belangstelling de werkzaamheden in verband met de opstelling van een Algemene Opmerking over het gelijke recht van mannen en vrouwen op het volle genot van alle economische, sociale en culturele rechten.

De EU is van oordeel dat het implementatieplan dat is aangenomen tijdens de wereldtop inzake duurzame ontwikkeling van 26 augustus tot en met 4 september 2002 in Johannesburg, moet worden uitgewerkt. Hierin wordt benadrukt dat vrede, veiligheid, stabiliteit, eerbiediging van de mensenrechten en fundamentele vrijheden, alsook de eerbiediging van de culturele diversiteit, essentieel zijn om een duurzame ontwikkeling tot stand te brengen en ervoor te zorgen dat de duurzame ontwikkeling iedereen ten goede komt. De EU is ingenomen met het besluit over doelstellingen, tijdschema's en partnerschappen om snel werk te maken van de verwezenlijking van de economische, sociale en culturele rechten.

De EU neemt nota van de Portugese resolutie over de verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten, waarin wordt herinnerd aan ECOSOC-besluit 2002/254 van 25 juli 2002 tot oprichting van een open werkgroep voor het verkennen van de mogelijkheden voor de opstelling van een facultatief protocol bij het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, en waarin de werkgroep wordt verzocht om voorafgaand aan de 60e zitting van de Commissie gedurende 10 werkdagen samen te komen om verder verslag uit te brengen aan de Commissie en specifieke aanbevelingen over het onderwerp te doen. In dit verband is de EU van oordeel dat indien, zoals in het ontwerp-protocol wordt overwogen, een stelsel voor individuele klachten wordt vastgesteld, voorzien moet worden in een rechtskader en passende procedures om de doeltreffendheid te waarborgen en overlappingen met andere bestaande stelsels te vermijden. De EU waardeert het door de onafhankelijke deskundige verrichte werk, en de lidstaten zullen actief deelnemen aan de open werkgroep die de mogelijkheden voor de opstelling van het facultatieve protocol moet nagaan.

Tot slot moet met betrekking tot de thematische mechanismen van de Commissie voor de rechten van de mens op het gebied van economische, sociale en culturele rechten worden benadrukt dat het mandaat van de speciale rapporteur inzake het recht op voeding en dat van de speciale rapporteur inzake behoorlijke behuizing als onderdeel van het recht op een behoorlijke levensstandaard, voor nog eens drie jaar zijn verlengd.

4.3.4 Doodstraf

De EU is tegen de doodstraf, in welke omstandigheden dan ook. Zij is van oordeel dat de afschaffing van de doodstraf bijdraagt tot de verbetering van de menselijke waardigheid en de gestage ontwikkeling van de mensenrechten. Dat standpunt is gebaseerd op ons geloof in de intrinsieke waardigheid van alle mensen en de onschendbaarheid van de mens. De Europese Unie zet zich bijgevolg in voor de wereldwijde afschaffing van de doodstraf en neemt dienaangaande systematisch maatregelen in haar betrekkingen met derde landen.

Het stemt de Europese Unie tot vreugde dat men wereldwijd in de richting van de afschaffing van de doodstraf evolueert. De secretaris-generaal van de VN diende in 2003 tijdens de zitting van de Commissie voor de rechten van de mens een rapport over de doodstraf in. Volgens dit rapport hebben 77 landen de doodstraf volledig afgeschaft en hebben 15 landen haar afgeschaft voor gewone misdrijven (dit wil zeggen dat zij de doodstraf handhaven voor misdrijven uit hoofde van het militair recht of gepleegd in uitzonderlijke omstandigheden, bijvoorbeeld in tijd van oorlog). In het rapport wordt gesteld dat 33 landen de doodstraf de facto hebben afgeschaft, omdat zij deze straf, ondanks de officiële handhaving ervan, gedurende minstens tien jaar niet meer hebben toegepast. 71 landen handhaven de doodstraf.

Volgens Amnesty International wordt een land geacht de doodstraf de facto te hebben afgeschaft indien het in zijn beleid of in de praktijk doelbewust geen executies meer uitvoert, dan wel zich er internationaal toe verbonden heeft de doodstraf niet toe te passen. Op grond van deze criteria meldt Amnesty International dat eind 2002 de doodstraf in 76 landen was afgeschaft voor alle misdrijven en in 15 landen voor gewone misdrijven. 20 landen hadden de doodstraf de facto afgeschaft. 84 landen handhaven de doodstraf.

Volgens Amnesty International waren er in 2002 minstens 1526 bevestigde executies in 31 landen. Minstens 3248 mensen werden ter dood veroordeeld in 67 landen. De ware cijfers liggen zonder twijfel veel hoger, aangezien het voor bepaalde landen zoals China (dat meer mensen executeert dan de rest van de wereld samen) moeilijk is statistieken over de toepassing van de doodstraf samen te stellen. In dat verband zij vermeld dat er in 2002, bijvoorbeeld volgens een schatting van Hands off Cain, in 32 VN-lidstaten ten minste 4069 executies zijn uitgevoerd.

De Europese Unie voelt zich bemoedigd door het gestaag groeiende aantal landen dat de doodstraf afschaft. In dit verband is de EU erg ingenomen met de recente afschaffing van de doodstraf in Cyprus, Servië en Montenegro, en Turkije. Alle andere landen waar de doodstraf nog bestaat, worden aangemoedigd dit voorbeeld te volgen.

De EU sprak haar voldoening uit over de bekrachtiging door Djibouti, Litouwen en Zuid-Afrika van het Tweede Facultatief Protocol bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR). Daardoor komt het aantal partijen bij het Protocol op 49. Voorts heeft Andorra het Protocol ondertekend, waardoor het aantal landen dat het Protocol wel heeft ondertekend, maar nog niet bekrachtigd, op 31 komt.

In juni 2003 hadden alle EU-lidstaten Protocol nr. 13 bij het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens ondertekend, op grond waarvan de doodstraf in alle omstandigheden, ook in tijd van oorlog, wordt afgeschaft. Ook 26 andere lidstaten van de Raad van Europa hadden het ondertekend [1].

De EU en de doodstraf

De Europese Unie heeft in 1998 richtsnoeren opgesteld voor het beleid van de EU inzake de doodstraf. Deze omvatten criteria voor demarches ten aanzien van landen die de doodstraf handhaven. Krachtens deze richtsnoeren zal de EU demarches ondernemen:

(a) in individuele gevallen waar de toepassing van de doodstraf niet voldoet aan de minimumnormen van de VN (zoals de executie van zwangere vrouwen, geestelijk gehandicapten of personen die nog geen achttien waren op het tijdstip van het misdrijf); en

(b) in situaties waarin er ontwikkelingen zijn in het beleid van een regering ten aanzien van de doodstraf (bijvoorbeeld wanneer deze regering overweegt een moratorium of de facto moratorium op de toepassing van de doodstraf op te heffen).

Krachtens het internationaal recht kan een land dat de doodstraf handhaaft deze enkel toepassen in geval van de meest ernstige misdrijven en op grond van een onherroepelijke beslissing van een bevoegde rechtbank, na een wettig proces dat voldoet aan de procedurele minimumwaarborgen voor een eerlijke behandeling zoals vermeld in artikel 14 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. De Europese Unie roept alle landen die de doodstraf nog niet hebben afgeschaft, op ervoor te zorgen dat deze waarborgen volledig worden geëerbiedigd, ook in geval van procedures voor speciale rechtbanken of rechters ten gevolge van interne conflicten of andere uitzonderlijke omstandigheden. Zij dringt er voorts bij al deze landen op aan niet over te gaan tot executie zolang niet alle rechtsmiddelen, nationaal of internationaal, zijn uitgeput.

---

1 Het Protocol is op 1 juli 2003 in werking getreden.

De toepassing van de doodstraf op personen die jonger zijn dan achttien jaar op het tijdstip dat het misdrijf wordt gepleegd, is verboden op grond van het Verdrag inzake de rechten van het kind, een rechtsinstrument dat zo goed als wereldwijd is bekrachtigd. De Europese Unie dringt er derhalve bij alle landen die de doodstraf handhaven, krachtig op aan deze niet toe te passen op jeugdige daders.

In de periode waarop dit verslag van toepassing is, kaartte de EU de kwestie van de mensenrechten aan bij de regeringen van Birma, de Palestijnse Autoriteit, Koeweit, de Filipijnen, Japan, Nigeria, Tadzjikistan, de Democratische Republiek Congo, de Verenigde Staten van Amerika, Uganda, Sudan, Indonesië, Qatar, Belize, Barbados, China, Laos, Sri Lanka, Iran en India. De Europese Unie bracht de zaak ook ter sprake tijdens de mensenrechtendialogen en trojka-vergaderingen met landen zoals de VS, China, Japan en Iran.

Tijdens elke zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens in Genève dient de Europese Unie een resolutie inzake de doodstraf in. De tijdens de 59e zitting van de Commissie voorgelegde resolutie werd aangenomen met een ruimere marge dan voorheen. Er was ook een recordaantal mede-indieners (75) voor. In de resolutie wordt onder meer een beroep gedaan op alle landen om de doodstraf af te schaffen of een moratorium op de toepassing ervan in te stellen, en worden regionale initiatieven in dezen met instemming begroet. Voorts worden in de resolutie landen die de doodstraf handhaven, met aandrang verzocht de minimumnormen te eerbiedigen zoals die in 1984 zijn vastgesteld door de economische en sociale raad van de VN. Voorts wordt erin aan de kaak gesteld dat bepaalde landen de doodstraf opleggen zonder de in het Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Verdrag inzake de rechten van het kind vermelde beperkingen in acht te nemen. De resolutie roept de staten specifiek ertoe op de doodstraf niet op te leggen aan personen met geestesstoornissen, en ook moeders met afhankelijke kinderen van de doodstraf uit te sluiten. Voorts wordt erin bepaald dat, wanneer de doodstraf toch wordt voltrokken, deze op zodanige wijze moet worden uitgevoerd dat zij zo min mogelijk lijden veroorzaakt en niet in het openbaar of op vernederende wijze mag worden voltrokken. In dat verband dienen staten erop toe te zien dat er onmiddellijk een einde wordt gemaakt aan alle toepassingen van buitengewoon wrede of onmenselijke executiemethoden, zoals steniging.

Dit laatste punt weerspiegelt een verklaring van de ministers van Buitenlandse Zaken van de EU van 30 september 2002, waarin zij het gebruik van steniging en andere wrede vormen van executie veroordelen en oproepen om met onmiddellijke ingang dergelijke vormen van executie uit te bannen.

4.3.5 Foltering en andere onmenselijke, wrede en onterende behandeling

Foltering en andere onmenselijke, wrede en onterende behandeling of bestraffing zijn krachtens het internationaal recht verboden. Zij kunnen nooit worden gerechtvaardigd, onder welke omstandigheden ook. Wereldwijd bestaat er een zeer krachtige consensus tegen foltering. En toch blijft foltering bestaan, en blijft de Europese Unie vastbesloten dit fenomeen uit te bannen.

In haar optreden tegen foltering baseert de EU zich met name op een reeks richtsnoeren voor een EU-beleid ten aanzien van derde landen inzake foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing [1]. Aan de hand van de richtsnoeren worden manieren en middelen geformuleerd om in het kader van het buitenlands en veiligheidsbeleid van de EU doeltreffend te ijveren voor de voorkoming van foltering en de rehabilitatie van de slachtoffers van foltering.

Teneinde te zorgen voor een meer systematische uitvoering van de richtsnoeren heeft het Politiek en Veiligheidscomité in december 2002 een werkdocument over de uitvoering van de richtsnoeren aangenomen. Als een eerste stap hebben de EU-missiehoofden in alle derde landen verslag uitgebracht over mogelijke vormen van foltering in het land waar zij verblijven. Op basis van deze verslagen en andere betrouwbare bronnen zal de Groep rechten van de mens (COHOM), in samenwerking met de respectieve GBVB-groepen, besluiten over specifieke acties ter voorkoming van foltering. Een eventuele actie is beschreven in een verklaring van het voorzitterschap van 11 december 2002.

Tijdens de 57e zitting van de Algemene Vergadering van de VN was de EU-verklaring onder het agendapunt van de mensenrechtensituatie voor een groot deel gewijd aan de vrijwaring van foltering. De EU bevestigde het universele karakter van de uitbanning van foltering en zij riep alle staten op partij te worden bij het VN-Verdrag tegen foltering. Regeringen en andere autoriteiten mogen zich niet laten verleiden om in hun strijd tegen terroristische aanslagen fundamentele mensenrechtenbeginselen met voeten te treden. De EU verwacht dat elke persoon die daden van foltering aanmoedigt, beveelt, duldt of begaat daarvoor verantwoordelijk wordt gesteld en voor het gerecht wordt gebracht.

Alle EU-lidstaten zijn opgetreden als mede-indiener van de door IJsland ingediende resolutie over foltering. De resolutie werd bij consensus aangenomen en vormt een consolidering van de belangrijkste onderwerpen van de meer uitgebreide resolutie 2002/38 die de VN-Commissie voor de rechten van de mens in 2002 heeft aangenomen.

Het Facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering werd aangenomen tijdens de Algemene Vergadering van de VN in 2002 (zie punt 4.2.2 voor nadere gegevens).

Ter voorkoming van foltering voorziet het Protocol in onafhankelijke bezoeken aan detentiecentra. In het Protocol wordt een tweesporenaanpak gehanteerd: een internationaal subcomité van het VN-Comité tegen foltering zal detentiecentra kunnen bezoeken die het zelf heeft uitgekozen, zoals in de regeling die geldt voor lidstaten van de Raad van Europa op grond van het Europese Verdrag ter voorkoming van foltering; daarnaast zullen de landen die partij zijn bij het Protocol, onafhankelijke bezoekinstanties op nationaal niveau moeten instellen of, in voorkomend geval, handhaven. Deze aanpak is een nieuwe en krachtige manier om de mensenrechten in het kader van de VN te beschermen.

De EU heeft op 20 december een verklaring uitgegeven waarin het Protocol werd toegejuicht en alle landen werden opgeroepen dringend werk te maken van de ondertekening en bekrachtiging van het protocol.

---

[1] Dit document kan geraadpleegd worden op het volgende internetadres: http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/. Of: http://ue.eu.int/newsroom/related.asp?BID=71&GRP=3614&LANG=1

Tijdens de 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens stelde de EU het thema van de foltering in twee verklaringen aan de orde. Het absolute verbod op foltering werd benadrukt en recente positieve ontwikkelingen op verschillende plaatsen in de wereld, alsook de aanneming van het Facultatief Protocol, werden verwelkomd. Het alomvattende karakter van de strijd tegen foltering, met inbegrip van de rehabilitatie van de slachtoffers van foltering, werd onderstreept, en de EU verwees naar het voorstel voor een verordening van de Raad met betrekking tot de handel in instrumenten en producten die gebruikt zouden kunnen worden voor foltering.

Alle EU-lidstaten traden op als mede-indiener van de door Denemarken ingediende omnibus-resolutie inzake foltering die bij consensus werd aangenomen. In deze resolutie wordt niet alleen de inhoud van vorige resoluties bevestigd, maar worden de landen ook opgeroepen om de ondertekening en bekrachtiging van het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering in overweging te nemen. Het is veelbetekenend dat voor de eerste keer consensus kon worden bereikt over een tekst waarin de landen expliciet worden opgeroepen om het Protocol te onderschrijven, ondanks het feit dat de uiteindelijke aanneming van het Protocol in de Algemene Vergadering door middel van een stemming plaatsvond, waarbij 4 landen tegenstemden en 42 landen zich onthielden. In de resolutie wordt tevens een oproep gedaan voor een onafhankelijke evaluatie van het VN-fonds voor slachtoffers van foltering.

In de door de Commissie voor de rechten van de mens aangenomen resoluties inzake foltering worden alle regeringen opgeroepen gepaste maatregelen te nemen voor de voorkoming van en het verbod op de productie, handel, uitvoer en gebruik van materieel dat specifiek is ontworpen voor foltering of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. In reactie op deze oproep heeft de Europese Commissie een ontwerp-verordening van de Raad ingediend met betrekking tot de handel in instrumenten en producten die gebruikt zouden kunnen worden voor de doodstraf, foltering of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Dit ontwerp wordt thans in de betrokken Raadsinstanties besproken.

De Europese Gemeenschap maakt aanzienlijke financiële middelen vrij voor de voorkoming van foltering en voor de rehabilitatie van de slachtoffers van folteringen in de hele wereld. Voor de periode 2002-2003 is 25 miljoen euro uitgetrokken voor rehabilitatiecentra voor de slachtoffers van folteringen en de voorkoming van foltering.

4.3.6 Het Internationaal Strafhof en de strijd tegen straffeloosheid

De EU was altijd al een groot voorstander van het oprichten van een permanent internationaal strafhof om de ernstigste misdrijven waarmee de internationale gemeenschap wordt geconfronteerd, te weten genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven, te kunnen behandelen. Overeenkomstig de positieve houding binnen de EU heeft de Europese Commissie krachtige steun verleend aan het streven om het ICC in het leven te roepen.

Alle lidstaten van de EU en de meeste geassocieerde landen hebben het, op 1 juli 2002 in werking getreden, Statuut van het ICC bekrachtigd. Het ICC werd op 11 maart 2003 in Den Haag ingehuldigd met de eedaflegging van de rechters.

Op 22 april 2003 hebben de landen die tot het statuut zijn toegetreden, een Argentijnse jurist, de heer Luis Moreno Ocampo, verkozen tot de eerste hoofdofficier van justitie bij het Hof, die belast is met onderzoek naar en, indien noodzakelijk, vervolging van genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven.

Van groot belang voor de strijd tegen straffeloosheid is de op 25 april 2003, tijdens de 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens, aangenomen resolutie waarin de fundamentele rol van het ICC wordt erkend, en de staten ertoe worden opgeroepen de werkzaamheden ervan te steunen [1].

De steun van de EU voor het ICC en de strijd tegen straffeloosheid komt tot uiting in het gemeenschappelijk standpunt van juni 2001, en het actieplan voor de follow-up van het gemeenschappelijk standpunt waarover in mei 2002 overeenstemming is bereikt. Doel van het gemeenschappelijk standpunt, dat in juni 2003 is geactualiseerd, is ertoe bij te dragen dat het Hof doeltreffend functioneert en universele steun geniet, zulks door een zo breed mogelijke deelname aan het Statuut van Rome te stimuleren (zie punt 4.1.1).

Een van de in het gemeenschappelijk standpunt bedoelde ontwikkelingen zijn de Raadsconclusies van 30 september 2002 over het ICC en de als bijlage daarbij opgenomen leidende beginselen inzake voorstellen voor regelingen betreffende de voorwaarden voor overlevering van personen aan het Hof. In dit verband wordt er in het gemeenschappelijk standpunt op gewezen dat de EU en haar lidstaten de ontwikkelingen met betrekking tot een effectieve samenwerking met het Hof overeenkomstig het Statuut van nabij zullen volgen en, wanneer nodig, derde landen zullen blijven attenderen op de conclusies van de Raad van 30 september 2002, alsmede op de leidende beginselen van de EU.

Internationale gerechtigheid en het ICC blijven een van de vier hoofdprioriteiten van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten (EIDHR). Sinds 1995 heeft de Europese Commissie circa 13 miljoen euro toegewezen aan een groot aantal verschillende activiteiten ter ondersteuning van het ICC via het EIDHR. Mede gezien de nog immer terughoudende attitude van de VS zal de EU concrete hulp blijven verlenen voor inspanningen om de werkzaamheden van het ICC te schragen en te maken dat het sterk genoeg is om de problemen het hoofd te bieden.

4.3.7 Steun bij verkiezingen

Steun bij verkiezingen is een van de belangrijkste componenten gebleven van de alomvattende strategie van de EU om de democratisering in derde landen te ondersteunen. De EU is van oordeel dat de vrije uitdrukking van de politieke wil van het volk door een geheime en gelijke stemming, door een universele, eerlijke, doorzichtige en participatieve verkiezingsprocedure de hoeksteen vormt van een duurzame democratie waarvan niemand wordt uitgesloten. Tijdens de periode waarop dit verslag betrekking heeft, heeft de EU haar activiteiten op het gebied van verkiezingsondersteuning voortgezet, op basis van de ervaring die is opgedaan sinds de aanneming van de Commissiemededeling over verkiezingen (april 2000), alsook de Raadsconclusies (mei 2001) en de resolutie van het Europees Parlement (maart 2001) dienaangaande. De steun van de EU bij verkiezingen is onderverdeeld in verkiezingsbijstand en verkiezingswaarneming:

---

1 (zie www.unhchr.ch voor meer informatie).

Verkiezingsbijstand

Verkiezingsbijstand kan de volgende vormen aannemen:

- verstrekking van materiaal en financiële bijstand aan nationale instanties voor de verkiezings-administratie
- verstrekking van technische bijstand aan instanties voor de verkiezingsadministratie
- verstrekking van technische bijstand aan de rechterlijke instanties op verkiezingsgebied
- financiering en opleiding van verkiezingsadministrateurs en personeel in de stemlokalen
- verstrekking van financiële en/of technische bijstand voor kiezerseducatie via overheidsorganen of organisaties van de civiele samenleving
- verstrekking van financiële en/of technische bijstand aan organisaties van de civiele samenleving die optreden als waarnemer van de verkiezingen
- verstrekking van financiële steun aan internationale of regionale organisaties die de verkiezings-wetgeving toetsen en op dit gebied steun verlenen
- steun voor opleidingen van internationale en nationale waarnemers, alsook van toezichthouders op de media
- steun voor capaciteitsopbouw van internationale organisaties die betrokken zijn bij verkiezings-ondersteunende activiteiten
- steun voor initiatieven die gericht zijn op de ontwikkeling en verspreiding van internationale verkiezingsnormen.

Verkiezingsbijstand aan nationale autoriteiten, waaronder de instanties voor de verkiezings-administratie, kan uitsluitend worden verstrekt via instrumenten voor ontwikkelingssamenwerking zoals de programma's in het kader van EOF, ALA, CARDS en TACIS. Op grond van deze samenwerkingsprogramma's kan tevens bijstand worden verleend aan NGO's en andere niet-overheidsactoren die op verkiezingsgebied actief zijn. Zo is bijvoorbeeld steun verleend aan NGO's voor de uitvoering van binnenlandse waarnemingsactiviteiten of campagnes in verband met kiezerseducatie. In het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten is eveneens verkiezingsbijstand aan de NGO's verstrekt.

Wat betreft de acties die de Europese Commissie in de periode van juli 2002 tot juni 2003 op het gebied van verkiezingsbijstand heeft gefinancierd, moeten onder meer de volgende projecten worden vermeld:

- In het kader van het CARDS-programma financierde de Europese Commissie in de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië een project voor kiezerseducatie via de International Foundation for Elections Systems Ltd, ter voorbereiding van de parlementsverkiezingen van 15 september aldaar. Het project kostte in totaal € 433.189. Voor diezelfde verkiezingen werd er in het kader van het CARDS-programma tevens een door het OVSE/ODIHR geleid project gefinancierd voor het verstrekken van opleiding over verkiezingsprocedures aan veiligheids-eenheden, voor een totaalbedrag van € 61.857.

- Steun voor organisaties van de civiele samenleving in Pakistan in de aanloop naar de parlementsverkiezingen van oktober 2002. Dit project, dat in het kader van het EIDHR werd gefinancierd (€ 471.737), strekte ertoe de capaciteiten van NGO's ter ondersteuning van het verkiezingsproces te versterken op gebieden zoals opleiding van journalisten, deelname aan de verkiezingen door nationale minderheden en kiezerseducatie.

- Technische bijstand aan de Nationale Verkiezingsraad in Madagaskar. Dit project, dat in het kader van het EOF werd gefinancierd (€ 195.000), strekte ertoe de capaciteiten van de instantie voor de verkiezingsadministratie te versterken zodat het doeltreffende en transparante tel-procedures kon uitwerken.

- Project voor verkiezingsondersteuning aan Nigeria (€ 6.500.000). Dit project, dat door het EOF werd gefinancierd en door de Afdeling verkiezingsbijstand van de VN werd uitgevoerd, had een dubbele doelstelling: het verstrekken van financiële bijstand aan de Nigeriaanse verkiezingscommissie voor de organisatie van algemene verkiezingen in april/mei 2003 enerzijds, en het verlenen van bijstand aan Nigeriaanse NGO's actief op het gebied van binnenlandse waarneming anderzijds.

- Bezette gebieden van de Westelijke Jordaanoever en Gaza. Ter voorbereiding van eventuele verkiezingen in de Palestijnse gebieden en in afwachting dat de nodige voorwaarden tot stand worden gebracht, financierde de EG in het kader van het MEDA-programma een team voor technische bijstand aan de verkiezingen (€ 125.000) en zij legde extra middelen vast (€ 10.000.000) voor financiële bijstand zodra het proces van start gaat.

- Het verkiezingsondersteuningsproject ten behoeve van de Hoge Raad voor de verkiezingen in Jemen (€ 474.000), dat werd gefinancierd in het kader van het MEDA-programma. Dit initiatief strekte ertoe de capaciteit van de instantie voor de verkiezingsadministratie te versterken met het oog op de parlementsverkiezingen van april 2003, met speciale aandacht voor kiezers-educatie. Het project werd door het UNDP beheerd.

- In Jamaica werd in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensen-rechten (EIDHR) een initiatief van de civiele samenleving gefinancierd voor de organisatie van een waarnemingsprogramma en het op touw zetten van een campagne voor kiezerseducatie met het oog op de parlementsverkiezingen van 16 oktober 2002 (EG-bijdrage: € 198.158).

- Ook in Ecuador werd er in het kader van EIDHR een door een lokale NGO uitgevoerd project gefinancierd inzake kiezerseducatie en binnenlandse verkiezingswaarneming voor de algemene verkiezingen van oktober 2002 (EG-bijdrage: € 12.000).

- In Mozambique werd er in het kader van het EIDHR een project gefinancierd dat ertoe strekt een hogere deelnemingsgraad bij de komende verkiezingen te bereiken en de bewustwording en betrokkenheid van het volk bij het democratiseringsproces in Mozambique te verhogen (EG-bijdrage: € 720.000). Het project wordt uitgevoerd in de aanloop naar belangrijke verkiezingen in Mozambique (lokale verkiezingen in oktober 2003 en algemene verkiezingen in 2004).

- In Georgië zal er in het kader van het EIDHR tevens een project gefinancierd worden ter ondersteuning van een kiezerseducatieprogramma dat in de aanloop naar de parlementsverkiezingen van 2 november 2003 door lokale NGO's wordt uitgevoerd (EG-bijdrage: € 350.000).

Er werden tevens een aantal horizontale activiteiten ondernomen:

- De EU verleende haar steun aan een door de OVSE/ het ODIHR uitgevoerd project, Wetgeving on line, dat ertoe strekt de capaciteit van wetgevers in de Balkan te versterken voor de aanneming van wetgeving op een aantal gebieden, waaronder de verkiezingen, die aan internationale normen voldoet.

- Op basis van de ervaring die werd opgedaan tijdens een vorig initiatief (EU-project inzake waarneming bij verkiezingen), zette de Europese Commissie haar steun voort aan de opleiding van verkiezingswaarnemers door middel van het Netwerk van Europeanen voor steun aan verkiezingen en democratie (NEEDS). NEEDS is een netwerk van Europese NGO's en onderzoekscentra met specifieke deskundigheid op verkiezingsgebied. Het NEEDS-project (EG-bijdrage: € 1,6 miljoen gespreid over twee jaar) strekt ertoe de capaciteiten van waarnemers uit Europese en partnerlanden te versterken. In het kader van het NEEDS-project werden er drie opleidingssessies voor Europese langetermijnwaarnemers en twee voor kernteamdeskundigen georganiseerd. In totaal werden er 33 langetermijnwaarnemers en 45 deskundigen opgeleid. Hierdoor komen er meer opgeleide waarnemers en deskundigen beschikbaar die op regelmatige basis worden aangeworven voor EUEOM's. Voorts werd in juni 2003 het eerste Forum voor binnenlandse waarnemers georganiseerd in samenwerking met de OVSE en het ODIHR. Dit forum, waarop zo'n 30 NGO's uit Europa en andere regio's aanwezig waren, spitste zich toe op de OVSE-regio. Andere fora voor binnenlandse waarnemers zijn in de komende twaalf maanden gepland in Afrika, Latijns-Amerika en Azië. Tot slot wordt er in het kader van NEEDS gewerkt aan het samenbrengen van bestaande verkiezingsnormen en beste praktijken.

- Om de selectie van EU-verkiezingswaarnemers te stroomlijnen heeft de Europese Commissie een internetrooster ontwikkeld dat dit proces zal versnellen en tevens doorzichtiger, onpartijdiger en homogener zal maken. Het rooster is op 18 juni 2003 officieel gelanceerd en staat op de EuropeAid website. Kandidaat-waarnemers kunnen hun curriculum vitae invoeren en krijgen een individuele toegangssleutel aan de hand waarvan zij hun bestanden kunnen bekijken en actualiseren. De lidstaten hebben toegang tot de gegevens van hun onderdanen en kunnen hen voordragen voor de functie van kortetermijn- en langetermijnwaarnemer. De Commissie voert de eindselectie uit op basis van vooraf bepaalde selectiecriteria. Kernteamdeskundigen kunnen zich ook via het rooster kandidaat stellen. Zij zullen zoals voorheen rechtstreeks door de Commissie worden aangeworven.

Verkiezingswaarneming

Verkiezingswaarneming bestaat uit het de volgende:

- Verkiezingswaarneming inzet van EU-verkiezingswaarnemingsmissies (EUEOM's)
- Steun aan verkiezingswaarnemingsmissies die door andere regionale organisaties worden ingezet.

Alle activiteiten op het gebied van verkiezingswaarneming worden gefinancierd in het kader van het Europees initiatief voor de democratie en de mensenrechten (EIDHR).

a) EU-verkiezingswaarnemingsmissies (EUEOM's)

Tussen juli 2002 en juni 2003 heeft de EU zeven EU-verkiezingswaarnemingsmissies (EOM's) ingezet. Eén daarvan, de missie in Cambodja, zal haar opdracht in juli 2003 voltooien (de verkiezingen zijn gepland voor 27 juli). Daarnaast heeft de Commissie middelen vastgelegd voor de inzet van twee extra EOM's in de Palestijnse gebieden (Westelijke Jordaanoever en Gaza) en Nepal**,** zodra de voorwaarden voor het houden van verkiezingen zijn vervuld. De tijdens de verslagleggingsperiode voltooide EOM's zijn de volgende:

- In Ecuador stond de EU in voor de waarneming van de presidents-, parlements- en lokale verkiezingen van 20 oktober 2002, op uitnodiging van het Hoge Verkiezingstribunaal. De democratische instellingen in Ecuador daverden de afgelopen jaren op hun grondvesten toen twee opeenvolgende verkozen presidenten gedwongen werden af te treden als gevolg van beschuldigingen van incompetentie en corruptie. De EOM van de EU kwam aan op 9 september en rondde haar activiteiten af op 7 december 2002, na de tweede ronde van de presidentsverkiezingen van 24 november 2002 te hebben waargenomen. De EOM, die werd geleid door Europees-parlementslid Emma Bonino, bestond uit zes kernteamdeskundigen en 16 langetermijnwaarnemers. Tijdens de verkiezingsdagen werden er tevens 40 extra kortetermijnwaarnemers ingezet, samen met een delegatie van het Europees Parlement. De totale kosten voor de EOM bedroegen € 1.215.000. De EUEOM concludeerde dat ondanks diverse onregelmatigheden, vooral tijdens de eerste ronde van 20 oktober, de verkiezingen in Ecuador aanvaardbaar waren op het stuk van de verkiezingsprocedures en een verdere stap betekenden in de versteviging van de democratie.

- In Pakistan zette de EU een EOM in nadat president Musharraf de heer Chris Patten, Commissielid voor externe betrekkingen, mondeling had uitgenodigd om een EU-missie te sturen voor de waarneming van de algemene verkiezingen van 10 oktober. Gehoopt werd dat deze verkiezingen ertoe zouden bijdragen de geloofwaardigheid van Pakistan als democratie te herstellen na de militaire staatsgreep van 1999. Op de dag van de verkiezingen waren in totaal 88 missieleden betrokken bij het waarnemen van de stembusgang en het tellen van de stemmen. De totale kosten voor de EUEOM bedroegen € 1.880.000. De missie concludeerde dat het houden van algemene verkiezingen op zich geen waarborg inhoudt voor de totstandbrenging van democratie, aangezien een goede democratie uiteindelijk moet leiden tot goed bestuur. Zij constateerde tekortkomingen in het verkiezingsproces. Zij merkte tevens op dat het herstel van de democratie in Pakistan neerkwam op de overdracht van de macht van een militair naar een burgerbestuur en dat de bevoegdheden die in de constitutionele orde zijn toegekend aan de president en de nationale veiligheidsraad ernstige vragen deden rijzen over de haalbaarheid daarvan. De EUEOM hoopt dat alle partijen zullen samenwerken om te komen tot goed bestuur en een werkzame democratie.

- Ingevolge een uitnodiging van de regering van 6 november, zette de EU in Madagaskar een EOM in met het oog op de parlementsverkiezingen van 15 december 2002. Deze verkiezingen waren erg belangrijk voor het herstel van een volledig democratisch regime op het eiland waar een jaar voordien de presidentsverkiezingen werden betwist en voormalig president Ratsirak het land verliet nadat hij in straatprotesten van verkiezingsfraude was beschuldigd. De EOM werd geleid door Tana de Zulueta (lid van de Italiaanse senaat) en bestond uit 14 langetermijnwaarnemers en 46 kortetermijnwaarnemers. Op de verkiezingsdag was er tevens een delegatie van het Europees Parlement onder leiding van John Corrie aanwezig. De totale kosten voor de EUEOM bedroegen € 974.000. De EOM concludeerde dat de verkiezingen in een rustig klimaat plaatsvonden, zulks in tegenstelling tot de moeilijkheden van het jaar voordien. Ondanks enkele geïsoleerde gevallen van intimidatie, problemen met de kiezerslijsten en de boycot van een deel van de oppositie, beoordeelde de EOM deze verkiezingen positief.

- De EU zette in Kenia een EOM in met het oog op de presidents-, parlements- en gemeenteraadsverkiezingen van 27 december 2002. De EOM werd geleid door Anders Wijkman, lid van het Europees Parlement, en was ingezet naar aanleiding van een uitnodiging van de minister van Buitenlandse Zaken van Kenia, Z. Exc. Marsden Madoka, van 7 oktober 2002. De EOM vormde een concrete invulling van het streven van de EU om de democratie in Kenia te helpen verstevigen. De EOM kostte € 1,8 miljoen en bestond uit een kernteam van negen deskundigen die op 26 november in Nairobi aankwamen, 20 langetermijnwaarnemers die in het hele land werden ingezet om de verkiezingscampagne en de administratieve voorbereidingen van de verkiezingen te volgen. Op 22 december voegde zich nog een groep kortetermijnwaarnemers bij de EOM. Op de dag van de verkiezingen zette de EUEOM in heel Kenia meer dan 160 waarnemers in om het volledige verkiezingsproces, en met name de stembusgang en de telling van de stemmen, waar te nemen. Onder deze waarnemers bevond zich een delegatie van drie leden van het Europees Parlement, geleid door barones Emma Nicholson. Een delegatie van vijf leden van de Paritaire Parlementaire Vergadering ACS-EU, die gezamenlijk geleid werd door Fode Sylla, lid van het Europees Parlement, en Beatrice Kiraso, lid van het Ugandees parlement, was ook aanwezig om de verkiezingen waar te nemen. De EOM merkte op dat de verkiezingen een belangrijke stap voorwaarts vormden in het democratiseringsproces van Kenia. De burgers van Kenia hadden over het algemeen vrij hun stem kunnen uitbrengen voor de kandidaten van hun keuze. Politieke partijen hadden actief campagne kunnen voeren in een klimaat dat in vergelijking met vorige verkiezingen veel rustiger en gunstiger was. De EOM concludeerde dat ondanks een aantal gewelddadige incidenten en organisatorische tekortkomingen, het algemene verloop van de verkiezingen tot voorbeeld strekte voor andere landen in de regio.

- De EU werd in februari 2003 door de regering van Nigeria uitgenodigd om het verloop waar te nemen van de verkiezingen voor de Nationale Vergadering (12 april), de presidents- en de gouverneursverkiezingen (19 april), alsook van de verkiezingen voor de assemblees van de deelstaten (State Houses of Assembly) (3 mei). Na de totstandbrenging van een civiel bestuur in 1999 vormden deze verkiezingen een belangrijke test voor de situatie van de democratie in Afrika's meest bevolkte land. De EOM, die geleid werd door Max van den Berg, lid van het Europees Parlement, startte haar werkzaamheden op 11 maart en rondde ze af op 20 mei. De totale kosten voor de EOM bedroegen € 2.715.000. De missie bestond uit elf kernteamleden, 38 langetermijnwaarnemers en 62 kortetermijnwaarnemers (51 uit Europa en 11 uit het land zelf, geselecteerd uit het personeel van de ambassades van EU-lidstaten). Het Europees Parlement was tijdens de presidents- en gouverneursverkiezingen van 19 april aanwezig met een delegatie bestaande uit één parlementslid en één personeelslid van het EP. De totale bezetting van de missie tijdens de drie verkiezingsdagen varieerde tussen 108 en 118 personen. De EOM gaf na elke verkiezingsronde een voorlopige verklaring uit. In haar eindverslag concludeerde de missie dat de verkiezingen over het algemeen rustiger waren verlopen dan verwacht, maar dat in een aantal deelstaten het verloop van de verkiezingen niet voldeed aan de Nigeriaanse wet en de internationale normen. Voorts werd het verkiezingsproces in het hele land gekenmerkt door systematische fouten en tekortkomingen, vooral met betrekking tot de kiezerslijsten, de verdeling van de stembiljetten en de beveiliging tegen het meervoudig stemmen. Diverse politieke partijen - vooral de gevestigde - werden in verband gebracht met misbruiken. De verkiezingscommissie kon deze tendens niet tegengaan vanwege een ontoereikende technische en logistieke voorbereiding en de gebrekkige uitvoering van haar eigen procedures. Daardoor werd de transparantie en de regelmatigheid van het verkiezingsproces ernstig ondermijnd.

- De EU zette op 30 april 2003 een EOM in om de voorbereidingen en het verloop te volgen van het referendum van 26 mei 2003 voor de aanneming van een nieuwe grondwet in Rwanda ter vervanging van het voorlopige fundamentele recht dat sinds 1994 van kracht is. Het referendum was een belangrijke stap voorwaarts naar de afronding van de in 1994 na de genocide ingestelde overgangsperiode en naar de oprichting van democratische instellingen in Rwanda. Het inzetten van de EOM, die werd geleid door Colette Flesch, lid van het Europees Parlement, volgde op een uitnodiging van de nationale verkiezingscommissie van Rwanda. De EOM bestond uit een kernteam van vijf verkiezingsdeskundigen die in Kigali gestationeerd waren, en 12 langetermijnwaarnemers die in het hele land werden ingezet. De totale kosten van de missie bedroegen € 379.684. De EOM stelde vast dat het referendum in gunstige en vreedzame omstandigheden plaatsvond en dat de vastgestelde tekortkomingen geenszins twijfel konden laten bestaan over de resultaten. De EOM drukte tevens haar bezorgdheid uit over de aanbeveling van de regering om een politieke partij te verbieden, alsook over aanvallen die in de aanloop naar het referendum tegen een aantal NGO's waren gericht. De EOM concludeerde dat de nieuwe grondwet weliswaar een eerste stap naar democratie is, maar dat het met het oog op de presidents- en parlementsverkiezingen die binnen zes maanden moeten plaatsvinden, van vitaal belang is om een met internationale normen overeenstemmende wetgeving aan te nemen en naar behoren te implementeren.

Tijdens de verslagperiode ondernam de Europese Commissie ook negen verkennende verkiezingsmissies naar de Palestijnse gebieden (Westelijke Jordaanoever en Gaza), Nepal, Kenia, Madagaskar, Nigeria, Cambodja, Rwanda, Guatemala en Mozambique. Verkiezingsdeskundigen uit de lidstaten werden verbonden aan deze missies die de opdracht hadden van tevoren na te gaan of een EUEOM raadzaam, nuttig en haalbaar zou zijn. [1]

b) Steun aan verkiezingswaarnemingsmissies die door andere internationale organisaties worden ingezet

Tijdens de periode waarop dit verslag betrekking heeft, steunde de Europese Commissie ook de inzet van de EOM van het OVSE-Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten in de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië voor waarneming van de parlementsverkiezingen van 15 september. Die verkiezingen vonden plaats in het kader van de overeenkomst die onder auspiciën van de EU tot stand is gekomen na het conflict tussen gewapende groepen etnische Albanezen en Macedonische veiligheidstroepen in 2000/2001. Normaliter neemt de EU niet deel aan verkiezingswaarneming in de OVSE-regio, aangezien de leiding op dit specifieke gebied in handen blijft van de OVSE/het ODIHR. Gezien de prominente rol die de EU heeft gespeeld bij de oplossing van het conflict in de FYROM en het belang van de parlementsverkiezingen voor stabiliteit in de regio, besloot de EU echter om, naast de door de lidstaten afgevaardigde waarnemers, uitzonderlijk 100 kortetermijnwaarnemers en één kernteamlid te financieren. De totale kosten van de EU-bijdrage bedroegen € 500.000.

[1] Voor meer informatie over de verkiezingswaarnemingsmissies van de EU, raadplege men de volgende websites:
http://europa.eu.int/comm/external_relations/human_rights/eu_election_ass_observ
http://europa.eu.int/comm/europeaid/projects/eidhr/elections_en.htm

4.3.8. Het recht op ontwikkeling

De Europese Unie is gehecht aan het recht op ontwikkeling en zal zich blijven inzetten voor de verwezenlijking ervan, zoals blijkt uit uitgebreide nationale en communautaire initiatieven. De Unie benadrukt dat het primair de taak is van de staten om op nationaal en internationaal niveau de voorwaarden te scheppen die tot de verwezenlijking van dit recht leiden. Het recht op ontwikkeling is onlosmakelijk verbonden met burgerrechten en politieke rechten, alsmede met economische, sociale en culturele rechten. Het ontkennen van één van de mensenrechten belemmert elke vooruitgang in de verwezenlijking van het recht op ontwikkeling.

De EU is een van de belangrijkste actoren en 's werelds belangrijkste donor op ontwikkelingsgebied. Zij streeft naar verwezenlijking van de millenniumdoelstellingen op ontwikkelingsgebied, met name de halvering tegen het jaar 2015 van het aantal personen in de wereld dat in uiterst armoedige omstandigheden leeft. Hiermee bevestigt de Unie haar solidariteit en haar streven om de armoede uit te roeien binnen het kader van een partnerschap waarin de mensenrechten, de democratische beginselen, de rechtsstaat en behoorlijk bestuur worden geëerbiedigd.

De EU heeft actief deelgenomen aan het proces om een consensus over het recht op ontwikkeling tot stand te brengen. Ondanks inspanningen van de EU en andere partijen om een consensus te bereiken, kon de resolutie over het recht op ontwikkeling in de 57e zitting van de Algemene Vergadering helaas niet bij consensus worden aangenomen. De EU was verregaand betrokken bij en nam actief deel aan de besprekingen van de open werkgroep inzake het recht op ontwikkeling die in februari 2003 voor twee weken bijeenkwam. De EU betreurt het dat er geen consensus kon worden bereikt tijdens de zitting.

De EU is ermee ingenomen dat in de CHR-resolutie van dit jaar de goedgekeurde conclusies van de derde zitting van de werkgroep inzake het recht op ontwikkeling nogmaals werden bevestigd. Volgens de EU moeten deze conclusies een van de belangrijkste pijlers van de toekomstige werkzaamheden van de werkgroep vormen. De EU is ervan overtuigd dat de goedgekeurde conclusies de weg moeten bereiden naar de concrete invulling van het recht op ontwikkeling.

De EU twijfelt er sterk aan of de optie van een juridisch bindend instrument een geschikte of haalbare stap voorwaarts zou betekenen. De Subcommissie is gevraagd een aantal opties te onderzoeken en na te gaan of deze de uitvoering van het recht op ontwikkeling kunnen bevorderen. Het is van essentieel belang dat er een grondig overzicht wordt gemaakt van bestaande ontwikkelingsprogramma's en -activiteiten op internationaal, nationaal en regionaal niveau opdat deze problematiek serieus kan worden aangepakt. De Subcommissie moet voortbouwen op bestaande toepasselijke documenten waarover een consensus bestaat, en deze niet dupliceren of vervangen, of opnieuw daarover onderhandelen.

De EU is verheugd over de aanhoudende inspanningen van het Bureau van de Hoge Commissaris voor de mensenrechten om mensenrechten te integreren in het ontwikkelingsproces. Daartoe werkt het een conceptueel en operationeel kader uit om de kloof tussen mensenrechten en ontwikkeling binnen de VN-Ontwikkelingsgroep te overbruggen. Vooral het werk dat het Bureau levert in het kader van het hervormingsproces van de secretaris-generaal om aan mensenrechten gerelateerde VN-acties op landenniveau te versterken, wordt door de EU erg gewaardeerd. De EU is tevens ingenomen met de steeds intensievere dialoog tussen de Hoge Commissaris voor de mensenrechten en de Wereldbank inzake mensenrechten en armoedebestrijdingsstrategieën op landenniveau en in het brede ontwikkelingskader.

4.3.9 Racisme, vreemdelingenhaat, non-discriminatie en eerbied voor diversiteit

Artikel 13 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap en artikel 29 van het Verdrag betreffende de Europese Unie vermelden specifiek de strijd tegen racisme en discriminatie (zie punt 3.1.2. voor nadere gegevens). Deze interne prioriteit van de EU komt even duidelijk tot uiting op het externe vlak. In feite heeft de EU de bestrijding van racisme opgenomen in haar gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid, en ook in haar proces van uitbreiding en ontwikkelingsbijstand. De strijd tegen racisme en discriminatie wordt dan ook geregeld vermeld in het kader van de politieke dialoog met derde landen.

Ook de strijd tegen racisme, vreemdelingenhaat en discriminatie ten aanzien van minderheden en autochtone bevolkingsgroepen is een van de prioriteiten van het Europees initiatief voor democratie en mensenrechten. In 2002 werd ongeveer 21 miljoen euro toegewezen aan projecten in alle regio's van de wereld. In deze context wordt tevens aandacht geschonken aan het probleem van discriminatie op grond van kaste, dat een prominente rol heeft gespeeld op de Wereldconferentie tegen racisme, maar dat niet in de slotdocumenten voorkwam. De Commissie heeft in april 2002 tot de NGO 's een uitnodiging gericht om voorstellen voor al deze punten in te dienen.

Internationaal: Verenigde Naties

Het rechtskader is van essentieel belang in de strijd tegen racisme. Het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie is in dit opzicht het belangrijkste internationale instrument. De EU is dus voorstander van universele ratificatie voor 2005 en doet regelmatig oproepen daartoe in de toespraken die zij houdt voor internationale fora inzake mensenrechten. De EU steunt tevens het deskundigencomité dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van dit verdrag door de staten die het hebben geratificeerd. Tijdens de 57e zitting van de Algemene Vergadering hebben alle leden van de EU zich gemeld als medeopstellers van de Belgisch-Sloveense tweejaarlijkse resolutie waarin de diverse aspecten van dit verdrag worden behandeld en een stand van de uitvoering wordt gegeven.

De EU neemt actief deel aan de onderhandelingen over de resoluties inzake racisme en rassendiscriminatie en de follow-up van de wereldconferentie tegen racisme van Durban, tijdens de jaarlijkse zittingen van de Commissie voor de rechten van de mens en van de Algemene Vergadering. De EU heeft zowel tijdens als na de conferentie steeds gepleit voor consensus over alle kwesties in verband met Durban. De EU steunt de follow-up van Durban zoals die werd opgesteld door het actieprogramma van de conferentie en bevestigd in de Resoluties 56/266 en 57/195 van de Algemene Vergadering. Zij stemde trouwens voor deze resoluties, waarbij een algemeen kader wordt geschapen voor de follow-up van de conferentie.

In deze geest heeft de EU de onderhandelingen over de follow-up van Durban aangevat tijdens de 59e CHR, waar de consensus over deze kwestie vorig jaar werd verbroken door de instelling van parallelle en niet-consensuele follow-upmechanismen. De EU deed aanzienlijke concessies en diende constructieve voorstellen in teneinde de mandaten van de follow-upmechanismen te laten sporen met de bepalingen van de verklaring en het actieprogramma van Durban. Helaas werden essentiële elementen van de Europese voorstellen niet overgenomen. De EU kon dus niet voor deze tekst stemmen. De 59e zitting van de CHR is niettemin een stap in de goede richting, omdat zij de betrokken partijen dichter bij elkaar heeft gebracht. De EU zal deze weg dus blijven bewandelen met haar partners van de internationale gemeenschap. Zij zal niets onverlet laten opdat de follow-up van Durban weer wordt gesteund door de hele internationale gemeenschap, want consensus is een essentiële voorwaarde voor de effectieve uitvoering van de in Durban aangegane verbintenissen.

De EU neemt nota van de recente benoeming door de secretaris-generaal van de Verenigde Naties van vijf eminente deskundigen die instaan voor de follow-up van de Wereldconferentie tegen racisme. In dit verband heeft de laatste resolutie van de CHR het mandaat van deze deskundigen nauwer afgestemd op het mandaat dat in Durban werd overeengekomen.

De EU steunt eveneens de inspanningen van de hoge commissaris voor de mensenrechten inzake de strijd tegen racisme en zij volgt met belangstelling de werkzaamheden van de nieuwe anti-discriminatie-eenheid.

Tot slot erkent de EU ook het belang van het mandaat van de speciale rapporteur van de CHR inzake eigentijdse vormen van racisme, rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en onverdraagzaamheid. Zij verzoekt regelmatig alle lidstaten om met hem samen te werken. Zij heeft overigens actief deelgenomen aan het interactief debat dat tijdens de laatste CHR met deze rapporteur heeft plaatsgevonden.

Regionaal

Veel regionale organisaties hebben zich ingespannen om racisme te bestrijden en hebben eigen activiteiten ontwikkeld. Zij hebben ook synergieën ontwikkeld om hun acties te versterken, hetgeen de EU aanmoedigt.

Raad van Europa

De EU steunt de centrale rol van het Europees Hof voor de rechten van de mens in de tenuitvoerlegging van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en zijn protocollen.

Het ministerieel comité heeft op 7 november 2002 het protocol bij het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken, betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische of xenofobische aard verricht via computersystemen aangenomen. Dit protocol werd op 28 januari 2003 ter ondertekening opengesteld. Verscheidene lidstaten van de EU hebben het reeds ondertekend. Het is een belangrijke stap in de erkenning van dit nieuw communicatiemiddel als mogelijke vector van racistische boodschappen.

Ook de rol van de Europese Commissie tegen racisme en intolerantie (ECRI) dient te worden vernoemd. Op 13 december 2002 heeft de ECRI haar algemene beleidsaanbeveling nr. 7 aangenomen betreffende de nationale wetgeving ter bestrijding van racisme en rassendiscriminatie. De EU is eveneens verheugd dat activiteiten worden georganiseerd samen met het Europees Waarnemingscentrum voor racisme en vreemdelingenhaat.

OVSE

Door haar engagement voor de bevordering van de interetnische betrekkingen, verdraagzaamheid en de strijd tegen discriminatie speelt de OVSE ook een essentiële rol in de strijd tegen racisme. Dit engagement krijgt vooral gestalte in het Bureau voor democratische instellingen en mensenrechten (ODIHR).

De strijd tegen racisme en discriminatie wordt geïntegreerd in algemene projecten of geconcentreerd in specifieke projecten. Tijdens de verslagperiode werd vooral aandacht besteed aan de situatie van de Roma en de Sinti en het antisemitisme. Op 10 en 11 april werd een bijkomende vergadering gehouden van de Menselijke Dimensie, gewijd aan de Roma en de Sinti. Antisemitisme werd aangesneden tijdens een conferentie van de OVSE op 19 en 20 juni. De EU heeft actief deelgenomen aan beide evenementen, die zullen worden gevolgd door een OVSE-conferentie over racisme, vreemdelingenhaat en discriminatie op 4 en 5 september.

De EU steunt tevens in een twintigtal landen democratiseringsprojecten waarin specifieke maatregelen ter bestrijding van racisme en eerbiediging van de diversiteit zijn opgenomen.

4.3.10 Rechten van het kind

Tijdens de 57e zitting van de Algemene Vergadering van de VN in het najaar van 2002 werd voor het eerst gestemd over de traditionele EU/GRULAC-resolutie inzake de rechten van het kind. De VS hadden om de stemming verzocht omdat zij ontevreden waren met de verwijzingen naar het Verdrag inzake de rechten van het kind, het internationaal strafhof en de speciale vertegenwoordiger voor kinderen bij gewapende conflicten. Het resultaat van de uitgebreide besprekingen, alsook het grote aantal landen dat optrad als mede-indiener van de tekst, tonen echter duidelijk aan dat er bijna een consensus bestaat tussen de lidstaten. Dit bleek ook duidelijk uit het resultaat van de stemming: 164 stemmen voor en 1 stem tegen.

De EU was verantwoordelijk voor het opstellen van het gezamenlijke EU/GRULAC-initiatief inzake de rechten van het kind tijdens de 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens. De tekst was in hoge mate gebaseerd op voorgaande resoluties. Aangezien de resolutie inzake de rechten van het kind reeds in stemming was gebracht tijdens de laatste Algemene Vergadering, concentreerde de belangrijkste indieners zich op het handhaven van de traditionele consensus over deze resolutie in de Commissie voor de rechten van de mens. Deze demarche bleek erg succesvol te zijn, aangezien de resolutie zonder stemming in haar geheel werd aangenomen. Na aanneming van de resolutie verklaarde de delegatie van de VS niet akkoord te kunnen gaan met sommige passages waarvoor zij een afzonderlijke stemming had gevraagd, namelijk de bepaling dat het Verdrag inzake de rechten van het kind de norm moet zijn voor de bevordering en bescherming van de rechten van het kind, alsook de passage inzake de doodstraf voor jeugdige daders. Geen enkele andere lidstaat in de Commissie steunde het verzoek om schrapping van deze passages.

In haar verklaring inzake de rechten van het kind in de VN-Commissie voor de rechten van de mens in april 2003, onderstreepte de EU dat zij veel belang hecht aan het probleem van kinderen in gewapende conflicten. In de verklaring werd de steun benadrukt die de EU verleent aan de speciale vertegenwoordiger van de VN voor kinderen en gewapende conflicten, en worden de initiatieven verwelkomd die de VN-Veiligheidsraad dienaangaande heeft genomen, zoals meest recentelijk de aanneming van Resolutie 1460 van de Veiligheidsraad van 30 januari 2003. In deze resolutie worden onder andere de partijen bij gewapende conflicten die volgens het verslag van de secretaris-generaal van december 2002 (S/2002/1299) kindsoldaten rekruteerden [1], opgeroepen informatie te verschaffen over de stappen die zij hebben ondernomen om aan die rekrutering een einde te maken. De EU riep tevens alle landen op het Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind inzake de betrokkenheid van kinderen bij gewapende conflicten te ondertekenen en te bekrachtigen, en drong er bij de landen tevens op aan sneller werk te maken van de bekrachtiging van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof, waarin het oproepen of aanwerven voor de nationale strijdkrachten van kinderen die jonger zijn dan 15 jaar, dan wel het gebruik van deze kinderen om actief aan vijandelijkheden deel te nemen, is opgenomen als een oorlogsmisdaad.

---

[1] De aan het verslag gehechte lijst bestaat uit 23 partijen bij een conflict, waaronder zowel regeringen als rebellengroeperingen, in vijf conflictgebieden, namelijk Afghanistan, Burundi, de Democratische Republiek Congo, Liberia en Somalië.

Als onderdeel van de follow-up op de conclusies inzake mensenrechten en democratisering van de Raad Algemene Zaken, verzocht de Raad Algemene Zaken en Externe Betrekkingen in december 2002 de Groep rechten van de mens om na te gaan of een beperkte strategie of richtsnoeren inzake bij voorbeeld de problematiek van kinderen in gewapende conflicten mogelijk zijn. Vervolgens stelden Human Rights Watch, UNICEF Brussel en UNICEF Innocenti Research Centre voor om een vergadering te beleggen waarop specialisten inzake de rechten van het kind met elkaar konden brainstormen om de ontwikkeling van een EU-beleid dienaangaande te ondersteunen. De vergadering vond op 14 maart 2003 plaats in Firenze (Italië) met als deelnemers verscheidene EU-vertegenwoordigers, de speciale vertegenwoordiger van de VN voor kinderen en gewapende conflicten, het UNHCR, het ICRC, World Vision-UK, Save the Children en de Internationale Federatie van Terre des Hommes. In de aanbevelingen wordt onder meer melding gemaakt van het belang van een strategie om problemen voor en na een conflict aan te pakken, de noodzaak om de kwestie van kinderen en gewapende conflicten te integreren in het volledige besluitvormingsproces van de EU, alsook van voorstellen voor hulpmiddelen om het proces te rationaliseren.

Gememoreerd zij ook dat ECHO (het Bureau voor humanitaire hulp van de Europese Gemeenschap) de problematiek van de kinderrechten als een van de drie prioriteiten van zijn strategie voor 2003 heeft aangemerkt. Voorts zijn in de uitnodigingen tot het indienen van voorstellen in het kader van het Europees Initiatief voor de democratie en de mensenrechten (zie hoofdstuk 4.1 voor meer details) de kinderrechten geïntegreerd, aangezien alle aanvragen een kinderrechtenperspectief moeten bevatten.

4.3.11 Mensenrechten van vrouwen

Er zijn reeds vele stappen ondernomen om de volledige eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen te bevorderen en te beschermen sinds de Conferentie van Wenen van 1993, waarop werd bepaald dat de volledige eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen een onvervreemdbaar, integraal en ondeelbaar onderdeel van de universele mensenrechten vormen. De nadruk werd vooral gelegd op de ontwikkeling, uitvoering en monitoring van normen, op zowel nationaal als internationaal niveau.

Het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) werd in 1979 aangenomen als een zeer belangrijke overeenkomst betreffende de mensenrechten van vrouwen. Dit verdrag was medio 2003 door bijna alle lidstaten bekrachtigd.

Het Facultatief Protocol bij het CEDAW dat medio 2003 door 51 staten was bekrachtigd, wijzigt de monitoringmechanismen van het verdrag door de instelling van een procedure voor individuele klachten en een onderzoeksprocedure, analoog met andere internationale mensenrechteninstrumenten.

Ondanks deze bemoedigende signalen van een groeiende wereldwijde consensus over de bekrachtiging van het CEDAW, stelt de EU met bezorgdheid vast dat het aantal voorbehouden bij deze instrumenten ook in stijgende lijn gaat. De lidstaten van de Europese Unie hebben zich ertoe verbonden hun eigen voorbehouden regelmatig te toetsen, met het oog op de intrekking ervan. De EU roept alle staten op hetzelfde te doen, omdat zij er stellig van overtuigd is dat internationale mensenrechtennormen niet kunnen worden gewijzigd of terzijde worden geschoven al naargelang de omgeving waar ze worden toegepast.

Wat de volledige eerbiediging van de mensenrechten van vrouwen betreft, is de tendens om schendingen van mensenrechten te rechtvaardigen op grond van gebruiken of tradities zelfs nog hardnekkiger, gelet op de vaak structurele discriminatie van vrouwen. Genetische verminking van vrouwen en geweldmisdrijven die in naam van de eer tegen vrouwen worden gepleegd zijn twee van de meest in het oog springende voorbeelden. Om dit tegen te gaan dienen de desbetreffende periodieke VN-fora de rechten krachtens het Verdrag en andere internationale instrumenten te bevestigen en daarbij alle betrokken actoren op te roepen discriminatie en alle vormen van geweld tegen vrouwen te bestrijden en te zorgen voor volledige en gelijke deelneming van vrouwen in alle geledingen van de maatschappij.

In het actieprogramma van Peking (1995), alsook in de documenten die zijn aangenomen tijdens de 23e bijzondere zitting van de Algemene Vergadering van de VN inzake "Vrouwen 2000: gender-gelijkheid, ontwikkeling en vrede voor de 21e eeuw" (juni 2002) zijn voor de landen concrete doelstellingen en verplichtingen geformuleerd om de nakoming van deze rechten te verstevigen en te waarborgen.

57e Algemene Vergadering

De derde commissie van de Algemene Vergadering van de VN heeft in haar 57e zitting onder de agendapunten 102, 103 en 104 negen resoluties over vrouwenrechten en vrouwenvraagstukken besproken, waarvan er zeven met eenparigheid van stemmen werden aangenomen. [1] Twee van deze resoluties werden door EU-lidstaten ingediend: de resolutie over "Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour" (Naar de uitbanning van misdrijven tegen vrouwen om de eer), ingediend door Nederland en mede-ingediend door 88 staten; en de resolutie inzake het CEDAW, ingediend door Zweden en mede-ingediend door 119 staten. Deze en één andere resolutie onder agendapunt 102 en één onder agendapunt 104 werden door alle EU-lidstaten mede-ingediend.

Er werd aanzienlijke vooruitgang geboekt op verschillende gebieden. In de resolutie onder agenda-punt 103 "Implementation of the outcome of the 4th World Conference on Women and of the 23rd Special Session of the General Assembly entitled "Women 2000: gelijkheid van de seksen, ontwikkeling en vrede voor de 21e eeuw) werd wederom de belangrijke rol erkend van vrouwen in conflicten en conflictpreventie in het kader van het proces dat bij Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad in gang werd gezet; de resolutie maakt melding van het open debat "peacekeeping and gender" dat op 25 juli 2002 in de Veiligheidsraad werd gehouden. Het concept van integratie van gender in beleid werd in verscheidene resoluties verder versterkt. De uiteindelijke aanneming zonder stemming van de resolutie "Working towards the elimination of crimes against women committed in the name of honour" (Toewerken naar de uitbanning van misdaden tegen vrouwen om de eer), zij het na uitvoerige beraadslagingen met sommige lidstaten van de Verenigde Naties, kan als een constructieve stap voorwaarts op dit voor de EU bijzonder belangrijke gebied worden beschouwd. De soms moeilijke besprekingen over de resoluties inzake het CEDAW onder agenda-punt 102 en over "the girl child" onder agendapunt 105 hebben opnieuw aangetoond dat de Europese Unie er behoefte aan heeft en in staat is om actief mee te werken aan het verdedigen van eerdere verworvenheden en te zorgen voor verdere vooruitgang op het gebied van mensenrechten en vrouwen in alle onderdelen van het VN-stelsel van activiteiten en verantwoordelijkheden.

---

[1] Zie www.u.org: resoluties onder de agendapunten 102, Advancement of women (Verbetering van de positie van vrouwen), 103, Uitvoering van het resultaat van de 4e wereldconferentie over vrouwen en de 32e speciale zitting van de algemene vergadering "Women 2000: gelijkheid van de seksen, ontwikkeling en vrede voor de 21e eeuw), alsook 105, Promotion and protection of de rights of the children (Bevordering en bescherming van de rechten van de kinderen).

47e zitting van de commissie over de status van vrouwen

Tijdens de 47e zitting van de VN-commissie over de status van vrouwen (CSW) in maart 2003 werd voornamelijk over de twee hoofdthema's gesproken - vrouwen, informatie en communicatie-technologieën, en geweld tegen vrouwen. Ten aanzien van het tweede thema benadrukten de gedelegeerden dat er dringend behoefte bestaat om de maatregelen inzake huiselijk geweld, vrouwenhandel en seksuele exploitatie te versterken, ambtenaren op te leiden en overheidsorganen op te zetten om de rechten van vrouwen te beschermen en te bevorderen.

De EU is diep teleurgesteld omdat op de 47e zitting van de CSW geen overeenstemming kon worden bereikt over het ontwerp van overeengekomen conclusies inzake de mensenrechten van vrouwen en het uitbannen van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes. Het debat spitste zich toe op de vraag of religie, gewoonten of tradities mogen worden ingeroepen om geweld tegen vrouwen te rechtvaardigen. Tot grote teleurstelling van de EU werd het acquis van het actieplatform van Peking op dit gebied betwist.

Onder de teksten die in de 47e zitting van de CSW werden aangenomen waren er de overeengekomen conclusies over de toegang van vrouwen tot de media en informatie- en communicatie-technologieën, waarvan het belang ook moet worden meegenomen in de voorbereiding van de wereldtop over de informatiemaatschappij, en resoluties over de situatie van vrouwen en meisjes in Afghanistan, met de EU als mede-indiener, en Palestina, vrouwen en meisjes die lijden aan HIV/AIDS, en de integratie van gender in het beleid en de programma's van de VN-organen.

De CSW nam ook een ontwerp-resolutie over communicatie met betrekking tot de status van vrouwen aan. De CSW zal in haar 48e zitting doorgaan met het bestuderen van de toekomstige taak van de Werkgroep communicatie over de status van vrouwen. Ter ondersteuning van dit proces om de efficiënte werking van bestaande toezichtsmechanismen te verbeteren, zal een verslag met informatie over de bestaande communicatiemechanismen over vrouwenzaken binnen de Verenigde Naties door de secretaris-generaal worden ingediend.

Tot tevredenheid van de EU levert de deelneming van NGO's aan de sessies van de CSW steeds meer bijkomende expertise op over ontwikkelingen in de samenleving en worden de besprekingen in het forum daardoor gevoed. Op EU-niveau was de Europese vrouwenlobby goed vertegenwoordigd en zeer actief tijdens de 47e zitting. De samenwerking tussen NGO's, het EU-voorzitterschap, de lidstaten en de Europese Commissie was zeer vruchtbaar en opbouwend. In steeds meer lidstaten zijn vertegenwoordigers van NGO's lid van de gouvernementele delegaties.

59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens

De 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens (CHR), die van 17 maart tot 25 april 2003 in Genève werd gehouden, ging over twee resoluties inzake vrouwenrechten onder agendapunt 12 ("Integratie van de mensenrechten van vrouwen en het gendervooruitzicht"):

- "Integrating the human rights of women throughout the United Nations system" (Integratie van mensenrechten van vrouwen door heel het systeem van de Verenigde Naties), ingediend door Chili en mede-ingediend door alle EU-lidstaten
- "Elimination of Violence against Women" (Uitbannen van geweld tegen vrouwen) ingediend door Canada en mede-ingediend door alle EU-lidstaten.

Voorts nam de 59e CHR een resolutie aan over de impact van de sociaal-economische omgeving op vrouwen onder de titel "Economic, Social and Cultural Rights" (Economische, sociale en culturele rechten). Mexico nam het initiatief voor een resolutie "Women's equal ownership, access to and control over land and the equal rights to own property and to adequate housing" (Gelijke eigendom voor vrouwen, toegang tot en controle over land en gelijke rechten op bezit en passende huisvesting) dat door alle EU-lidstaten werd mede-ingediend.

Van deze resoluties, die alle met eenparigheid van stemmen werden aangenomen, gaf de Canadese resolutie over geweld tegen vrouwen in het bijzonder een verschil van mening te zien tussen CHR-leden over de reikwijdte van de mensenrechten van de vrouwen. Terwijl alle lidstaten het eens konden worden over de voortzetting van het mandaat van de speciale rapporteur voor geweld tegen vrouwen, liepen de meningen aanzienlijk uiteen over vraagstukken zoals seksuele geaardheid, het recht van vrouwen om hun eigen seksualiteit en vruchtbaarheid te controleren en fysieke integriteit.

In een toespraak die het voorzitterschap namens de EU, de toetredende en een aantal geassocieerde landen onder agendapunt 12 hield, wees de EU op de vraagstukken die zij van bijzonder belang acht: de bevordering van gendergelijkheid, het werk van de speciale rapporteur voor geweld tegen vrouwen en meisjes, het uitbannen van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes en het onvermogen van de 47e CSW om het eens te worden over het ontwerp van overeengekomen conclusies inzake de mensenrechten van vrouwen en het uitbannen van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes.

12e zitting van de Commissie Misdaadvoorkoming en Strafrechtspleging
De 12e zitting van de Commissie Misdaadvoorkoming en Strafrechtspleging (CICP) boog zich over het vraagstuk van de mensenhandel. Er werd overeenstemming bereikt over een resolutie "Versterking van de internationale samenwerking bij het voorkomen en bestrijden van de mensenhandel en de bescherming van slachtoffers van dergelijke handel" die door verscheidene lidstaten werd ingediend. Uit de bespreking bleek dat lidstaten van de CICP van mening verschillen over het verplichte karakter van maatregelen inzake de bescherming van slachtoffers.

In een toespraak van het voorzitterschap wees de EU erop welke vraagstukken zij het belangrijkst vindt op het gebied van de bestrijding van de mensenhandel: het verband tussen georganiseerde criminaliteit en mensenhandel, de noodzaak om alle actoren van de civiele maatschappij te betrekken bij de strijd tegen deze handel, bescherming van en bijstand aan slachtoffers en het aanpakken van de eigenlijke oorzaken waardoor vrouwen en kinderen kwetsbaar worden voor handel en die exploitatie aantrekkelijk maken.

4.3.12 Personen met een handicap

De VN raamt het aantal personen met een mentale, fysieke of sensoriële handicap in de wereld op meer dan een half miljard. De EU prijst zich gelukkig met de initiatieven die in internationale fora zijn genomen om de situatie van mensen met een handicap te verbeteren. Hoewel er aanzienlijke vooruitgang is geboekt, kunnen personen met een handicap nog steeds niet op voet van gelijkheid alle mensenrechten ten volle genieten. Daarom steunt de EU de oproepen om een internationaal verdrag op te stellen dat mensen met een handicap het genot van alle mensenrechten moet verzekeren.

Het ad hoc comité van de VN dat is ingesteld met het oog op de bespreking van de voorstellen voor een Internationaal Verdrag over de bescherming van de rechten en van de waardigheid van mensen met een handicap, heeft van 16 tot en met 27 juni zijn tweede zitting gehouden. Tijdens die zitting is besloten om een werkgroep in te stellen die een ontwerp-tekst moet opstellen en presenteren die als basis moet dienen voor de onderhandelingen tijdens de derde zitting van het ad hoc comité.

De Europese Unie heeft 2003 uitgeroepen tot "Europees Jaar van personen met een handicap", teneinde te zorgen voor een betere bewustmaking van het recht van personen met een handicap op bescherming tegen discriminatie en het volledige en gelijkwaardige genot van hun mensenrechten. De Europese Commissie heeft 12 miljoen euro beschikbaar gesteld ter ondersteuning van het Jaar, dat in Athene op 26 januari 2003, onder het Griekse voorzitterschap officieel van start is gegaan. [1]

De rechtengebaseerde aanpak strookt in ruime mate met het beleid van de EU ter bestrijding van discriminatie dat overeenkomstig artikel 13 VEG is geïmplementeerd en met de belangrijkste door de lidstaten overeengekomen doelstellingen voor het Europese Jaar voor Personen met een handicap in 2003.

4.3.13 Personen die deel uitmaken van een minderheid

De EU heeft zich ertoe verbonden de mensenrechten van alle personen te eerbiedigen, ook van die personen die tot minderheden behoren, als omschreven in het Internationaal Statuut van de rechten van de mens. In het Handvest van de grondrechten van de EU wordt opgeroepen tot eerbiediging van de culturele, godsdienstige en taalkundige verscheidenheid, terwijl het Verdrag betreffende de Europese Unie het beginsel huldigt van het volledig genot van rechten en vrijheden zonder discriminatie, inclusief het behoren tot een nationale minderheid, als bepaald in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (artikel 14).

Op het gebied van de externe betrekkingen werkt de EU samen met regionale en internationale organen zoals de OVSE, de Raad van Europa en de VN, om de rechten van personen die deel uitmaken van een minderheid te bevorderen en te beschermen. Een grotere bewustwording van minderheidsvraagstukken heeft plaatsgevonden door middel van juridische normen in Europa, de uitbreiding van de Europese Unie en de totstandkoming van internationale instrumenten zoals het Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden en het Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden van de Raad van Europa.

Het bijleggen van etnische geschillen wordt door de EU erkend als een vitale factor voor het succesvol handhaven van vreedzame samenwoning en stabiliteit, meer bepaald in de landen die tot de Europese Unie zullen toetreden of kandidaat zijn voor toetreding. In het in 1999 ondertekende Stabiliteitspact voor Europa wordt dit erkend en is de verbintenis opgenomen om de rechten van minderheden te beschermen. De criteria van Kopenhagen (1993) waarin de voorwaarden worden omschreven voor lidmaatschap van kandidaat-lidstaten, wijzen in het bijzonder op het vraagstuk van de bescherming van minderheden. De door de kandidaat-landen op dit gebied genomen maatregelen worden jaarlijks beoordeeld om hun vorderingen op weg naar toetreding te meten.

Op het praktische niveau wordt in de begroting van de EU voorzien in financiële bijstand voor minderheidsvraagstukken, uit hoofde van de programma's Phare en Access, en het Europees Initiatief voor de Democratie en de Mensenrechten (EIDHR). Het EIDHR heeft de bestrijding van racisme, vreemdelingenhaat en discriminatie tegen etnische minderheden en inheemse volkeren, als één van zijn prioriteiten voor 2002-2004 aangemerkt.

---

[1] Nadere gegevens kunnen worden gevonden op het volgende internetadres: http://www.eypd2003.org.

De EU blijft het werk steunen van de OVSE en meer bepaald het Bureau van de Hoge Commissaris voor Nationale Minderheden. Op VN-niveau volgt de EU met belangstelling de werkzaamheden van de VN-Groep minderheden.

Tijdens de 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens diende Oostenrijk een resolutie in over de rechten van personen die behoren tot nationale of etnische, godsdienstige en taalkundige minderheden. In deze resolutie wordt de Hoge Commissaris verzocht de bestaande mechanismen te bestuderen, teneinde hun werking te analyseren en mogelijke tekortkomingen te identificeren bij de bescherming van de rechten van personen die behoren tot nationale of etnische, godsdienstige en taalkundige minderheden, meer bepaald met betrekking tot conflictpreventie. De resolutie werd zonder stemming aangenomen.

4.3.14 Personen die deel uitmaken van inheemse gemeenschappen

De Europese Unie meent dat de aandacht voor autochtone bevolkingsgroepen [1] moet worden geïntegreerd in alle niveaus van ontwikkelingssamenwerking, inclusief de politieke dialoog met derde landen, en dat het opbouwen van partnerschappen met autochtone bevolkingsgroepen van essentieel belang is voor het bereiken van de doelstellingen uitbanning van armoede, duurzame ontwikkeling en meer eerbied voor mensenrechten en democratie. Bij de op 30 november 1998 aangenomen resolutie van de Raad over autochtone bevolkingsgroepen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking van de Gemeenschap en haar lidstaten worden de voornaamste richtsnoeren voor steun aan autochtone bevolkingsgroepen vastgesteld. Op basis van die resolutie heeft de Commissie een voortgangsverslag over de werkzaamheden met betrekking tot inheemse bevolkingsgroepen opgesteld, dat in juni 2002 aan de Raad is voorgelegd. In het verslag wordt ingegaan op de voornaamste aanbevelingen van de resolutie, alsmede op de mogelijkheden en problemen die zich op weg naar deze doelstellingen voordoen. Tegen deze achtergrond wordt in het verslag de balans opgemaakt van de tot dusver geboekte vooruitgang en, belangrijker, van het werk dat nog moet worden gedaan.

De Commissie heeft samen met het Deense ontwikkelingsagentschap Danida een interregionaal project gefinancierd, dat geleid werd door de Rainforest Foundation en het internationaal verbond van autochtone bevolkingsgroepen en in stamverband levende volken van het regenwoud (International Alliance of Indigenous and Tribal People of the Tropical Forests). Doel van het project is een pleidooi te houden voor de opvattingen van de autochtone bevolkingsgroepen over de ontwikkeling en uitvoering van de EU-resolutie over autochtone bevolkingsgroepen. Het initiatief moet zorgen voor de follow-up van de uitvoering van het bestaande EU-ontwikkelingsbeleid, op basis van een rechtstreekse dialoog tussen de vertegenwoordigers van de autochtone gemeenschappen en de besluitvormers van de EU, en voorstellen tot verbetering te formuleren. De klemtoon lag op gevalsanalyses van het ontwikkelingsbeleid van de EU en het verband met autochtone bevolkingsroepen. De selectie en analyse van de gevallen werd verricht door autochtonen, en de resultaten werden in juni 2002 in Brussel gepresenteerd tijdens een driedaagse bijeenkomst met de vertegenwoordigers van de autochtone gemeenschappen, ambtenaren van de Europese Unie, regeringsvertegenwoordigers, academici, NGO's en deskundigen. Sprekers waren o.m. Poul Nielson, EU-Commissielid voor Ontwikkeling en Humanitaire Hulp, Joaquim Miranda, voorzitter van de Commissie ontwikkelingssamenwerking van het Europees Parlement, en vertegenwoordigers van het huidige en toekomstige EU voorzitterschap Spanje en Denemarken. De conferentie heeft algemene slotconclusies en aanbevelingen aangenomen.

In het verlengde van het Commissieverslag heeft de Raad op 18 november 2002 conclusies betreffende autochtone bevolkingsgroepen aangenomen. Hierin memoreert de Raad dat hij veel belang hecht aan de resolutie van 1998 en verzoekt hij de Commissie en de lidstaten deze te blijven uitvoeren.

---

[1] Er is geen gemeenschappelijk standpunt van de EU over het gebruik van de term "autochtone bevolkingsgroepen". Volgens sommige lidstaten mag er niet van worden uitgegaan dat autochtone bevolkingsgroepen zelfbeschikkingsrecht hebben in de zin van artikel 1 van het IVBPR en het ICESCR, en impliceert het gebruik van de term niet dat autochtone bevolkingsgroepen het recht hebben collectieve rechten uit te oefenen.

Daarbij werd in het bijzonder de nadruk gelegd op coördinatie en samenhang in verband met dit vraagstuk tussen de Commissie en de lidstaten op het gebied van externe hulp en in de ter zake bevoegde internationale fora. In de conclusies van de Raad wordt de Commissie tevens verzocht om te zorgen voor de follow-up van de conferentie van juni 2002, om te voorzien in opleiding van haar personeel inzake aangelegenheden in verband met autochtone bevolkingsgroepen, met het oog op het deconcentratieproces, om in landenstrategiedocumenten (LSD) een analyse op te nemen van de politieke, sociale, economische en culturele situatie van de autochtone bevolkingsgroepen, om kwesties betreffende autochtone bevolkingsgroepen in het beleid, de praktijken en de werkmethoden van de EU te integreren, en om de belangen van de autochtone bevolkingsgroepen te integreren in de politieke dialoog met partnerlanden. De Commissie heeft met het oog op de uitvoering van de conclusies van de Raad een dienstenoverschrijdende werkgroep opgericht waarin de ter zake bevoegde diensten worden verenigd, en is begonnen met de opleiding van personeel op dit gebied, als onderdeel van de meer algemene opleiding op het gebied van de mensenrechten. Deze kwestie is ook aan bod gekomen in het kader van de tussentijdse toetsing van de LSD.

4.3.15 Vluchtelingen en intern ontheemden

De verbetering van het lot van de miljoenen mensen die wereldwijd gedwongen zijn geweest hun huizen te verlaten, blijft een hoofdprioriteit van de Europese Unie. In vele gevallen liggen gewapende conflicten en grootschalige schendingen van de mensenrechten aan de basis van ontheemding. De preventie en de oplossing van conflicten, alsmede de bevordering van behoorlijk bestuur en van de naleving van de mensenrechten zijn derhalve essentiële beleidsmaatregelen om ontheemding te voorkomen en de ontheemden de mogelijkheid te bieden om op een veilige en waardige wijze naar huis terug te keren. De EU zet zich daarvoor intensief in, samen met haar internationale partners. In sommige gevallen biedt de plaats van herkomst van de ontheemden evenwel weinig kans op verbetering en moet worden gezocht naar haalbare alternatieven, zoals integratie in een andere gemeenschap of hervestiging. Onder de ontheemden is er een hoog percentage aan vrouwen en kinderen. Vaak zijn leden van een minderheid extra blootgesteld aan ontheemding.

In 2002 zijn wereldwijd ongeveer 12 miljoen mensen hun land ontvlucht. Het aantal ontheemden in eigen land werd zelfs dubbel zo hoog ingeschat. In 2002 bleef het totale aantal ontheemden vrij stabiel, maar het aantal vluchtelingen kon vooral worden verlaagd door de repatriëring van 2 miljoen Afghaanse vluchtelingen.

Het Verdrag van Genève van 1951 betreffende de status van vluchtelingen en het Protocol van 1967 bij dat verdrag vormen een solide rechtskader voor personen die naar het buitenland zijn gevlucht en die niet naar hun eigen land kunnen terugkeren wegens een gegronde vrees voor vervolging. Alle EU-lidstaten behoren tot de groep van meer dan 140 landen die deze belangrijke instrumenten hebben bekrachtigd. Voor intern ontheemden bestaat een dergelijke regeling niet, aangezien de hoofdverantwoordelijkheid voor hun bescherming en bijstand bij hun eigen regering ligt. Zijn die regeringen niet in staat of niet bereid om die plicht naar behoren te vervullen, dan dient de internationale gemeenschap evenwel de nodige steun te verlenen.

De Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor vluchtelingen (UNHCR) speelt een essentiële rol op het gebied van de bescherming van en de bijstand aan vluchtelingen. De EU is de jongste jaren de grootste collectieve donor geweest voor het UNHCR, en heeft steun verleend aan de inspanningen van de Hoge Commissaris om het profiel van de organisatie te optimaliseren op basis van haar mandaat en haar financieringsregels. Het stellen van prioriteiten heeft richting gegeven aan het optreden van het UNHCR, maar de financiering blijft problematisch, en er worden steeds meer eisen gesteld aan de organisatie. Het wereldwijd overleg van de UNHCR over internationale bescherming heeft uiteindelijk geleid tot de opstelling van de agenda voor bescherming die in oktober 2002 door het uitvoerend comité van de UNHCR werd bekrachtigd (zie ook punt 3.1.3.). Om de agenda zo efficiënt mogelijk te maken, zal er een rangorde van verantwoordelijkheden moeten worden bepaald. De EU staat onverkort achter dit follow-upproces. Zij schenkt voorts ook veel aandacht aan het "HCR 2004"-proces inzake nieuwe uitdagingen, activiteiten en de rol van de UNHCR binnen het VN-stelsel.

Tal van internationale en niet-gouvernementele organisaties beijveren zich om steun en bescherming te geven aan de 25 miljoen interne ontheemden in de hele wereld. Zij hebben evenwel niet in alle gevallen de nodige toegang tot de betrokken bevolkingsgroepen. De vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN (VSG) voor intern ontheemden bepleit actief de zaak van deze vaak verwaarloosde groep. De Europese Unie en haar lidstaten hebben vanaf het begin een leidende rol gespeeld op het gebied van steun aan de werkzaamheden van de VSG, aan de door de VSG opgestelde richtsnoeren inzake ontheemding in eigen land en aan de in 2002 opgerichte eenheid voor intern ontheemden. Ter gelegenheid van de tiende verjaardag van het mandaat van de vertegenwoordiger van de secretaris-generaal en teneinde een overzicht op te stellen van de geboekte vooruitgang en de krijtlijnen van het toekomstig mandaat vast te stellen, zijn de regeringen van Noorwegen en Oostenrijk in december 2002 in Wenen als gastheer opgetreden voor een internationaal symposium.

Tijdens de 57e zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft de Europese Unie actief bijgedragen tot de beraadslagingen over vluchtelingen, repatrianten en ontheemden. Het Deense voorzitterschap heeft zich namens de Unie lovend uitgelaten over de inspanningen van de Hoge Commissaris voor vluchtelingen, om ervoor te zorgen dat meer wordt gedaan om duurzame oplossingen te bereiken, hetgeen inhoudt dat er meer nadruk wordt gelegd op overgangsmaatregelen in de periode na het conflict en in de situaties waarin mensen als langdurig vluchteling verkeren. De EU sprak ook haar steun uit voor de voortdurende inspanningen binnen de VN om ervoor te zorgen dat de behoeften van de intern ontheemden efficiënt en breed worden behandeld, mede door de oprichting van een speciale eenheid voor intern ontheemden binnen het OCHA, en door de verspreiding en toepassing van richtsnoeren inzake interne ontheemding. De lidstaten van de EU droegen actief bij tot en waren de mede-indieners van resoluties bij het Bureau van de hoge commissaris van de VN voor vluchtelingen en de bijstand aan vluchtelingen, repatrianten en ontheemden in Afrika.

Tijdens de 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens, waren alle EU-lidstaten mede-indiener van een door Oostenrijk ingediende resolutie over intern ontheemden waarin met tevredenheid wordt teruggekeken op de normatieve en institutionele ontwikkelingen die hebben plaatsgevonden sedert de Commissie dat vraagstuk 10 jaar geleden had opgenomen; in die resolutie wordt uiting gegeven aan de bezorgdheid over het voortdurende probleem van grote aantallen intern ontheemden in de wereld, meer bepaald het risico van extreme armoede en sociaal-economische uitsluiting, de beperkte toegang van die personen tot humanitaire bijstand, de kwetsbaarheid ten aanzien van schendingen van mensenrechten, en de moeilijkheden die uit hun specifieke situatie voortvloeien, zoals gebrek aan voedsel, medicijnen of onderkomen. Met name werd bezorgdheid uitgesproken over het ernstige probleem van talrijke intern ontheemde vrouwen en kinderen, zoals geweld en misbruik, seksuele exploitatie, gedwongen tewerkstelling en ontvoering.

4.3.16 Verdedigers van de mensenrechten

De EU hecht het allergrootste belang aan de activiteiten die worden ontplooid door alle verdedigers van de mensenrechten. Deze moedige personen documenteren schendingen van de mensenrechten, trachten oplossingen te vinden voor de slachtoffers van dergelijke schendingen door juridische, psychologische, medische of andere bijstand te verlenen, en bestrijden straffeloosheid voor de daders van dergelijke schendingen.

De activiteiten van de verdedigers van de mensenrechten zijn in de loop van de jaren veel doeltreffender geworden. Zij hebben geleid tot een steeds grotere bescherming van de slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Voor deze vooruitgang is echter een hoge prijs betaald: de verdedigers zijn steeds vaker zelf het slachtoffer van agressie en hun rechten worden in vele landen geschonden.

Door de verklaring over het recht en de verantwoordelijkheid van individuen, groepen en organen van de maatschappij om de universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden te bevorderen en te beschermen, heeft de internationale gemeenschap het belang en de gewettigdheid erkend van de actie van verdedigers van de mensenrechten, alsook de moeilijke situatie waarvoor zij zich soms geplaatst zien wegens hun moed en inzet voor de zaak van de mensenrechten en hun behoefte aan bescherming wanneer zij in gevaar zijn. De EU besteedt bijzondere aandacht aan de situatie van vrouwelijke verdedigers van de mensenrechten en aan verdedigers die bijzondere risico's lopen, zoals de verdedigers van personen die het slachtoffer zijn van discriminatie wegens hun seksuele geaardheid.

In haar verklaring tijdens de 59e zitting van de CHR, betuigde de EU haar tevredenheid over het verslag van de speciale vertegenwoordiger aan de Commissie en sprak zij haar bezorgdheid uit over de schendingen van de rechten van de verdedigers van de mensenrechten in dat verslag, zoals onder meer terechtstellingen, doodsbedreigingen, intimidatie, willekeurige hechtenis, vervolgingen en smaad. De Unie dringt er bij de staten op aan de nodige bescherming te bieden aan de verdedigers van de mensenrechten tegen dergelijke schendingen, deze delicten niet onbestraft te laten en erop toe te zien dat de slachtoffers en hun familie schadeloos worden gesteld. De Europese Unie was het met de speciale vertegenwoordiger eens dat contraterrorisme en veiligheidswetgeving moeten sporen met de verplichtingen van de staten uit hoofde van het recht inzake internationale mensenrechten, en het werk van de verdedigers van de mensenrechten niet mogen schaden of aan banden leggen en niet tegen de verdedigers zelf gericht mogen zijn.

De Unie nam bovendien met belangstelling nota van de aanbevelingen van de speciale vertegenwoordiger over de versterking van de uitvoering van de verklaring, meer bepaald ten aanzien van de integratie daarvan in het beleid via de activiteiten en de samenwerking van de Verenigde Naties tussen speciale procedures en verdragsorganen. Zij was het ook eens met de aanbeveling dat de "contextuele ruimte" waarin verdedigers werken van het grootste belang is en dat internationale en regionale inspanningen op het gebied van democratisering vooral de rol van de verdedigers van de mensenrechten op het oog moeten hebben.

Tijdens de 57e zitting van de Algemene Vergadering waren alle lidstaten van de EU mede-indiener van een door Noorwegen ingediende ontwerp-resolutie die zonder stemming werd aangenomen, over de verklaring inzake het recht en de verantwoordelijkheid van individuen, groepen en organen van de maatschappij om de universeel erkende mensenrechten en fundamentele vrijheden te bevorderen en te beschermen.

Daarnaast waren alle EU-lidstaten tijdens de 59e zitting van de CHR mede-indiener van een door Noorwegen ingediende ontwerp-resolutie die zonder stemming werd aangenomen, en waarbij het mandaat van de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal betreffende verdedigers van de mensenrechten met drie jaar werd verlengd.

In beide resoluties worden alle regeringen opgeroepen alle nodige maatregelen te nemen voor de bescherming van de verdedigers van de mensenrechten en wordt er bij hen op aangedrongen om samen met de VN-organen en -organisaties de speciale vertegenwoordiger bij te staan in de uitoefening van haar taken, en alle nodige informatie te verstrekken voor de vervulling van haar mandaat. De EU houdt zich harerzijds gereed om zulks te doen.

In de twee resoluties wordt de secretaris-generaal andermaal verzocht de speciale vertegenwoordiger alle nodige menselijke en financiële middelen ter beschikking te stellen, zodat zij haar mandaat doeltreffend kan blijven vervullen.

4.4 Situatie van de mensenrechten in de wereld

Dit hoofdstuk beschrijft het antwoord van de EU op de ontwikkeling van de mensenrechtensituatie in de verschillende delen van de wereld. In eerste instantie wordt verwezen naar de desbetreffende resoluties die zijn aangenomen op de 57e zitting van de Algemene Vergadering van de VN en tijdens de 59e zitting van de CHR. In tweede instantie wordt een schematisch overzicht gegeven van de verklaring over de mensenrechtensituatie in de wereld die door het Griekse voorzitterschap namens de EU is afgelegd op de 59e zitting van de CHR. In dit verband zij erop gewezen dat deze geherstructureerde verklaring onder agendapunt 9, is toegespitst op de belangrijkste aspecten van het EU-mensenrechtenbeleid en op gevallen van mensenrechtenschendingen die de EU met grote bezorgdheid blijven vervullen.

4.4.1 Europa

De Europese Unie was zeer ingenomen met de afschaffing van de doodstraf in Cyprus, Servië en Montenegro en Turkije.

In de 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens diende de EU resoluties in over de situatie van de mensenrechten in Turkmenistan en in de Republiek Tsjetsjenië van de Russische Federatie. Bovendien werd de situatie van de mensenrechten in Turkije, Cyprus, Albanië, Bosnië en Herzegovina, de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië, Kroatië, Servië en Montenegro alsook Wit-Rusland, Kazachstan en Oezbekistan behandeld in de verklaring van de EU onder agendapunt 9 ten aanzien van de schending van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden in alle delen van de wereld.

De EU was ingenomen met de vooruitgang die in de landen van Zuidoost-Europa werd geboekt op het gebied van de mensenrechten en nam meer bepaald nota van het lopende proces van civiele controle over de politie in Albanië, de goed georganiseerde en eerlijke verkiezingen die in oktober 2002 in Bosnië en Herzegovina werden gehouden en de versterking van de staats-instellingen in dat land, de wetgevende stappen in de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië voor de uitvoering van het kaderakkoord van OHRID, en de consequente bevordering van de rechten van personen die tot minderheden behoren, de aanneming in december 2002 van de grondwet over de nationale minderheden in Kroatië, de afschaffing van de doodstraf in Servië en Montenegro, alsook het feit dat Servië en Montenegro de 45e lidstaat van de Raad van Europa zijn geworden.

De EU riep op om aanvullende inspanningen in Zuid-Oost-Europa te leveren om de internationale mensenrechtennormen voor personen die behoren tot minderheden efficiënt te doen naleven op alle niveaus van de administratie, met inbegrip van Kosovo. De Europese Unie drong er voorts bij de betrokken staten op aan om de rechtsstaat te consolideren door te voorzien in efficiënte juridische mechanismen, die de rechten en fundamentele vrijheden van alle burgers beschermen, ongeacht hun etnische oorsprong en taalkundige of godsdienstige achtergrond. Bovendien drong de EU er bij alle staten in de regio op aan om volledig samen te werken met het Internationaal Tribunaal voor het voormalige Joegoslavië. De EU verwachtte een duidelijke toezegging om de terugkeer van vluchtelingen en intern ontheemde personen actief aan te pakken. De EU riep de betrokken regeringen op om samen te werken en alles in het werk te stellen om de nog hangende problemen op te lossen. Om de terugkeer te vergemakkelijken dient te worden nagedacht over een systematische regionale uitwisseling van informatie.

De situatie van de mensenrechten in Wit-Rusland werd behandeld in de door de VS ingediende CHR-resolutie. Alle 15 EU-landen waren mede-indiener van de resolutie, die bij stemming werd aangenomen. In de resolutie werd ernstige bezorgdheid uitgesproken over meldingen van verdwijning en/of standrechtelijke executie van drie politieke opponenten van de autoriteiten en van een journalist, over meldingen van willekeurige arrestaties en over hardnekkige meldingen van pesterijen van niet-gouvernementele organisaties, politieke oppositiepartijen en individuen die zich bezighouden met oppositie-activiteiten, en onafhankelijke media. In de resolutie werd de regering van Wit-Rusland opgeroepen de nodige maatregelen te treffen om alle gevallen van verdwijning, standrechtelijke executie en foltering volledig en onpartijdig te onderzoeken en de schuldigen voor een onafhankelijke rechter te brengen en, wanneer zij schuldig worden bevonden, te straffen op een wijze die spoort met de verplichtingen op het vlak van de internationale mensenrechten. In de resolutie wordt de regering er verder toe aangespoord volledig samen te werken met alle mechanismen van de Commissie voor de rechten van de mens, onder meer door het uitnodigen van de Speciale Rapporteurs.

In de CHR-verklaring betreurde de Europese Unie het gebrek aan bereidheid van de leiders van Wit-Rusland om democratische hervormingen door te voeren. De EU betreurde het dat censuur, pesten van onafhankelijke media en repressie van journalisten, vakbonden en andere democratische krachten onverminderd doorgaan. Bovendien bleef de EU ernstig bezorgd over het lot van slachtoffers van verdwijningen en het gebrek aan bereidheid van de autoriteiten om die gevallen volledig te onderzoeken en de verantwoordelijken te straffen. De EU betreurde het ook dat het verkiezingsreglement, op grond waarvan onlangs lokale verkiezingen werden gehouden, niet is gewijzigd overeenkomstig eerdere aanbevelingen van het Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten van de OVSE. De EU was ermee ingenomen dat de centrale verkiezingscommissie van Wit-Rusland het ODIHR had uitgenodigd voor een bespreking van een hervorming van de kieswetgeving, met het oog op de parlementsverkiezingen in september 2004.

Op de 59e zitting van de CHR voerde de Europese Unie onderhandelingen met de Russische Federatie om te komen tot een verklaring van het voorzitterschap over de situatie van de mensenrechten in de Republiek Tsjetsjenië van de Russische Federatie. De onderhandelingen mislukten en de EU besloot een resolutie over Tsjetsjenië in te dienen. In deze resolutie wordt ernstige bezorgdheid uitgesproken over de gerapporteerde schendingen van de internationale mensenrechtenwet en de internationale humanitaire wet in de Republiek Tsjetsjenië van de Russische Federatie, inclusief verdwijningen, buitengerechtelijke standrechtelijke of arbitraire executies, foltering, slechte behandeling, willekeurige hechtenis, aanslagen tegen humanitair personeel, voortdurende misstanden en pesterijen aan checkpoints en tijdens operaties door mijnenvegers. In de resolutie wordt ook de regering van de Russische Federatie opgeroepen zo spoedig mogelijk alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de schendingen van mensenrechten en internationale humanitaire wetten te voorkomen en ervoor te zorgen dat alle vermeende schendingen systematisch, volledig en snel worden onderzocht en bestraft. De resolutie werd verworpen met 15 stemmen voor, 21 tegen en 17 onthoudingen.

De situatie van de mensenrechten in Kazachstan kwam aan de orde in de verklaring van de EU in de CHR. De EU blijft bezorgd over de controle van de president over het wetgevingsproces en het politieke leven in Kazachstan. Zij betreurde het dat de oppositie op talrijke manieren wordt gehinderd, onder andere door de vervolging van oppositieleiders op dubieuze gronden. De EU gaf uiting aan haar bezorgdheid over de schendingen van het recht op vrije meningsuiting, inclusief de bedreigingen en aanvallen tegen en vervolgingen van journalisten en leden van hun families. Zij was in dit verband ingenomen met de door Kazachstan aangeboden medewerking om de door de OVSE gezonden beroepsmagistraten toegang te verlenen tot documenten met betrekking tot het proces van een journalist van de oppositie en een activist.

De EU was ingenomen met de positieve initiatieven die Turkije sedert augustus 2002 heeft genomen op het gebied van de mensenrechten. De EU zal verder maatregelen in de richting van de gewenste vooruitgang blijven steunen, alsook de daadwerkelijke toepassing van mensenrechten en vervolging van hun schenders, teneinde de wil tot verandering van de Turkse regering te consolideren.

De EU heeft voor het eerst, samen met de VS, met een resolutie over Turkmenistan ingediend. In de resolutie werd ernstige bezorgdheid geuit, onder meer over de beperkingen van de uitoefening van het recht op vrijheid van denken, geweten, godsdienst of overtuiging en over de volharding van het regeringsbeleid dat gebaseerd is op de onderdrukking van alle politieke oppositie. In de resolutie werd ook ernstige bezorgdheid geuit over de discriminatie van minderheden door de regering van Turkmenistan en over de wijze waarop de verkiezingen van 6 april 2003 werden georganiseerd en uitgevoerd, omdat die niet vrij en eerlijk waren. In de bij stemming aangenomen resolutie (23 vóór, 16 tegen, 14 onthoudingen), werd de regering van Turkmenistan opgeroepen alle mensenrechten en fundamentele vrijheden ten volle te eerbiedigen, meer bepaald de vrije meningsuiting, vrijheid van godsdienst, vergadering en vereniging, het recht op een eerlijk proces door een onafhankelijke en onpartijdige rechtbank die bij wet is ingesteld en de bescherming van de rechten van personen die behoren tot etnische of religieuze minderheden, en alle nodige maatregelen te nemen om gewetens-bezwaarden niet meer op te sluiten.

De Europese Unie behandelde in haar verklaring in de Commissie voor de rechten van de mens ook de situatie van de mensenrechten in Oezbekistan. De EU sprak onder meer haar tevredenheid uit over het bezoek van de speciale rapporteur voor foltering in december 2002 aan Oezbekistan. De EU bleef bezorgd over zijn conclusies dat foltering en gelijkaardige slechte behandeling in het land stelselmatig plaatsvinden en zij riep de autoriteiten van Oezbekistan op de aanbevelingen van de speciale rapporteur onverwijld volledig uit te voeren. De Europese Unie was ook ernstig bezorgd over andere voortdurende schendingen van mensenrechten en machtsmisbruik door de Oezbeekse wethandhavingsinstanties, met inbegrip van arrestaties van verdedigers van mensenrechten en zij betreurde de beperkingen van de vrijheid van meningsuiting en vereniging en de schendingen van het recht op vrijheid van godsdienst of geloof. De EU drong er bij Oezbekistan op aan om in zijn justitiële systeem de nodige hervormingen door te voeren teneinde dergelijke misbruiken te voorkomen.

4.4.2 Azië

De EU was ingenomen met de stappen die de Afghaanse overgangsautoriteit heeft genomen om de mensenrechtensituatie in Afghanistan te verbeteren, zoals de toetreding tot het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof, de oprichting van een onafhankelijke mensenrechtencommissie en de ratificatie van het verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen op 5 maart 2003. De Europese Unie erkent de inspanningen van de Afghaanse overgangsautoriteit om een verantwoordelijk grondwettelijk proces te garanderen dat uitmondt in de aanneming van de nieuwe grondwet door de grondwettelijke Loya Jirga in het najaar van 2003. De EU is bezorgd dat de omstandigheden nog niet gunstig zijn voor een overgangsrechtspraak die door de Nationale Commissie voor de mensenrechten zou moeten worden verzorgd. Ondanks aanmoedigende tekenen van vooruitgang wordt de situatie van de vrouw in Afghanistan nog steeds gekenmerkt door een precaire veiligheidssituatie, huiselijk geweld en willekeur van wethandhavingsambtenaren. De EU gaat er evenwel van uit dat de nieuwe grondwet zal zorgen voor wettelijke en sociale hervormingen die deze tekortkomingen zullen wegwerken. De Europese Unie is zeer verheugd dat de speciale vertegenwoordiger van de EU in Afghanistan in de relevante fora zal blijven hameren op de aspecten die in de ogen van de EU zorgwekkend blijven.

De EU erkent dat de regering van Bangladesh stappen heeft ondernomen om de verslechtering van de openbare orde aan te pakken, maar zij beklemtoonde dat zij bezorgd blijft over de schendingen van de mensenrechten, onder meer toen het leger in oktober 2002 een actie lanceerde om strafbare feiten aan te pakken. De EU bekijkt ook van nabij de situatie van de NGO's in Bangladesh, en wenst voldoende ruimte voor hen om constructief bij te dragen tot de ontwikkeling van het land.

Eens te meer werd in een door de EU gesteunde verklaring tijdens het ontwikkelingsforum in Dhaka van 17–18 mei gewezen op het verband tussen het uitbannen van armoede en de rechtsstaat. Daartoe werd Bangladesh aangespoord actief te werken aan de totstandkoming van een onafhankelijke commissie mensenrechten en van de diensten van een ombudsman.

De Europese Unie heeft haar voldoening uitgesproken over de positieve ontwikkelingen in de mensenrechtensituatie in Cambodja, zulks ondanks een aantal ernstige moeilijkheden, zoals de zwakke rechtsstaat, corruptie en een aanhoudend klimaat ven geweld in bepaalde gebieden. Het besluit van de EU om tijdens de nationale verkiezingen van Cambodja op 27 juli 2003 een waarnemingsmissie naar Cambodja te sturen, toont haar voortdurende verbondenheid met de bevordering van democratie in Cambodja. De EU was ingenomen met de ondertekening van een overeenkomst tussen het secretariaat van de Verenigde Naties en de Cambodjaanse regering over de oprichting van een Rode Khmer-tribunaal op 6 juni 2003. De EU hoopte dat het toekomstige tribunaal recht zal doen aan het Cambodjaanse volk en verdere wreedheden zal voorkomen.

De EU erkent dat de situatie in China aanzienlijk is verbeterd als gevolg van de economische hervormingen en de aan de gang zijnde hervorming van het justitieel bestel en het gerechtelijk apparaat, maar zij blijft bezorgd over de aanhoudende schendingen van de mensenrechten. De wijdverbreide toepassing van de doodstraf en foltering en het voortdurende systeem van administratieve detentie, aanzienlijke tekortkomingen ten aanzien van de vrijheid van meningsuiting, vergadering, vereniging en godsdienst en van de persvrijheid, de continue schendingen van de mensenrechten van voorvechters van de democratie, voorstanders van vrije vakbonden en volgelingen van de Falun Gong, en de repressie van personen die tot etnische minderheden behoren in Tibet en Xingjiang, blijven hoog op de agenda van de EU ten aanzien van de Chinese regering. De EU spreekt haar waardering uit voor de samenwerking van China in het kader van de mensenrechtendialoog tussen de EU en China, maar verwacht dat die dialoog concrete vorderingen en in de toekomst meetbare resultaten oplevert, niet het minst ten aanzien van individuele gevallen en China's houding tegenover de speciale VN-procedures.

De EU is ingenomen met de verworvenheden van Oost-Timor wat betreft het opbouwen en consolideren van een democratische regering en het vrijwaren van de mensenrechten, meer bepaald door toe te treden tot de betrokken internationale instrumenten, maar ook door middel van inspanningen om de vóór de onafhankelijkheid gepleegde mensenrechten schendingen aan te pakken. De EU roept Indonesië op om met Oost-Timor de krachten te bundelen om vertrouwen en gerechtigheid als grondslagen voor goede nabuurschapsbetrekkingen tussen beide landen te versterken. Op de 59e CHR nam de EU het initiatief voor een verklaring van het voorzitterschap, waarin deze verbeteringen worden erkend.

De Europese Unie heeft in haar verklaring voor de CHR haar voldoening uitgesproken over de voortdurende inspanningen van Indonesië voor onder meer de wetgeving betreffende de instelling van een Grondwettelijk Hof en een Justitiële Commissie en de voorbereidingen voor de oprichting van een anti-corruptiecommissie en voor een aantal processen wegens schendingen van de mensenrechten op Oost-Timor en Atjeh. Deze maatregelen inzake justitiële hervorming vorderen echter traag en de resultaten van de processen, meer bepaald ten aanzien van de gebeurtenissen in Oost-Timor, zijn zeer teleurstellend. De mensenrechtensituatie in Atjeh en op Papoea Nieuw-Guinea blijft precair. De EU acht vooruitgang van de justitiële hervorming van cruciaal belang, zowel voor de democratische hervormingen van Indonesië als voor het herwinnen van het vertrouwen van de internationale investeerders en handelspartners. Een geloofwaardige rechterlijke bestraffing van inbreuken op de mensenrechten blijft een onontbeerlijk element van de democratische vernieuwing in Indonesië en is van bijzonder belang om een plaatselijk draagvlak te creëren voor de speciale autonomieregelingen in Atjeh en Papoea-Nieuw-Guinea.

Geweld en de mensenrechtensituatie in Jammu en Kashmir bleven een bron van zorg voor de Europese Unie. Terroristische aanslagen in de staat en daarbuiten werden herhaaldelijk veroordeeld. De Europese Unie sprak haar tevredenheid uit over de voltooiing van de parlementsverkiezingen in oktober 2000 met talrijke kandidaten en kiezers die hun democratisch recht gebruikten voor de verkiezing van lokale vertegenwoordigers, ondanks geweld en intimidatie door terroristen. De Europese Unie sprak de hoop uit dat de mensenrechtensituatie in Kashmir na de verkiezingen zou verbeteren. De wederinstelling van politieke contacten op hoog niveau tussen India en Pakistan in april 2003 werd door de Europese Unie positief onthaald als een mogelijk vertrekpunt voor het vreedzaam oplossen van nog niet bijgelegde meningsverschillen tussen beide landen, met inbegrip van Kashmir.

De EU verklaarde dat de situatie van de mensenrechten in Maleisië is verbeterd, maar toonde zich zeer bezorgd over de mate van eerlijkheid van de justitiële procedure uit hoofde van de antiterrorismewetgeving.

De 59e CHR nam bij consensus een resolutie aan over de situatie van de mensenrechten in Myanmar, waartoe de EU de aanzet had gegeven. In de resolutie wordt bezorgdheid uitgesproken over willekeurige executies, foltering en dwangarbeid, het feit dat de rechterlijke macht niet onafhankelijk is van de uitvoerende macht, de minachting voor de rechtsstaat alom, het ontzeggen van fundamentele politieke rechten (vb. de vrijheid van meningsuiting), het gigantische aantal politieke gevangenen en de wijdverbreide discriminatie van leden van etnische en religieuze minderheden. De resolutie onderstreept ook een voortdurend patroon van grove, stelselmatige schendingen van de mensenrechten alsmede op het ontbreken van de wil om te komen tot nationale verzoening en tot herstel van de democratie in Myanmar.

De aanhouding van Aung San Suu Kyi na een gewelddadig incident, dat door personen van het regime was georganiseerd, op 30 maart 2003 bij Mandalay, leidde tot het overlijden, lichamelijke letsels alsmede de aanhouding en verdwijning van leden en sympathisanten van de Nationale Liga voor Democratie. De EU protesteerde krachtig tegen de maatregelen van Birmaanse autoriteiten om haar politieke werk en dat van haar Nationale Liga voor Democratie te dwarsbomen. In een aantal lidstaten van de EU werd de ambassadeur van de Unie van Myanmar ontboden bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. De EU besloot op 16 juni 2003 haar gemeenschappelijk standpunt ten aanzien van Myanmar te herzien, en de beperkingen van de EU ten aanzien van de militaire machthebbers van het land verder aan te scherpen.

In de CHR-resolutie wordt evenwel melding gemaakt van een aantal positieve ontwikkelingen, met name een voortgezette samenwerking met het Internationaal Comité van het Rode Kruis en lichte verbeteringen in de detentievoorwaarden, het bezoek van een delegatie van Amnesty International aan Myanmar, en de aanvaarding van een ILO-verbindingsofficier in Myanmar.

De EU bleef bekommerd om de ernstige situatie van de mensenrechten in Nepal en veroordeelde zonder meer de systematische maoïstische campagne van moorden, pesterijen en vernielingen. Ook de schendingen van de mensenrechten door de veiligheidsdiensten baarden ernstige zorgen. In dit verband werd zeer positief gereageerd op het staakt-het-vuren in januari 2003 en het openen van onderhandelingen tussen de strijdende partijen in april 2003. De EU had bijstand aangeboden voor de geplande verkiezingen, die uiteindelijk niet plaatsvonden, en volgde van nabij de behandeling van de vluchtelingen uit Bhutan en Tibet door de regering. De EU beklemtoont de noodzaak om een ontwikkelingsagenda uit te voeren, die is toegespitst op armoedebestrijding, en de bestrijding van uitsluiting en discriminatie, alsmede op het bestrijden van slecht bestuur, met inbegrip van corruptie, als fundamentele oorzaken van het conflict.

De EU betreurt de mensenrechtensituatie in Noord-Korea. De EU is ook diep verontrust over voortdurende geruchten over ernstige schendingen van de burgerrechten en de politieke rechten en over het niet geëerbiedigd worden van de economische, sociale en culturele rechten. De EU diende dan ook bij de VN-Commissie inzake de rechten van de mens een ontwerp-resolutie in die op 16 april 2003 werd aangenomen. In de resolutie wordt uiting gegeven aan de ernstige bezorgdheid over de precaire humanitaire toestand in het land, over verslagen van stelselmatige, wijdverbreide en ernstige schendingen van de mensenrechten, met inbegrip van foltering en andere wrede, onmenselijke en onterende behandelingen of bestraffingen, beperkingen van de fundamentele vrijheden, discriminatie van gehandicapte kinderen en de schending van de mensenrechten van vrouwen. Medewerking van de Noord-Koreaanse regering met de VN-structuur voor de mensenrechten, meer bepaald met de desbetreffende speciale rapporteurs en groepen, blijft een belangrijk punt voor de EU. De EU zal de situatie van de mensenrechten in Noord-Korea van zeer nabij blijven volgen, met het oog op een nieuwe beoordeling in de volgende zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens. De EU dringt er bij de Noord-Koreaanse autoriteiten op aan om de toegang en de arbeidsomstandigheden van de internationale humanitaire organisaties te verbeteren, zodat zij hun werk in het land kunnen voortzetten.

Wat Pakistan betreft, was de EU ingenomen met de voltooiing van de meerpartijenverkiezingen van het nationale en de provinciale parlementen in oktober 2002, die gevolgd werden door een Europese waarnemingsmissie ter plaatse en die een eerste stap betekenen in de overgang van het militaire naar een burgerlijk bestuur. De EU sprak evenwel haar bezorgdheid uit over de bescherming van de religieuze minderheden, vooral in het licht van de aanslagen op christelijke en sjiïtische gelovigen en het misbruik van "hudood"-verordeningen en lasterwetten, en noemde een aantal individuele schendingen van mensenrechten. Genderdiscriminatie en de afschaffing van de doodstraf staan eveneens centraal in de voortdurende dialoog met de Pakistaanse autoriteiten. De praktijk van "moorden om de eer" blijven zorgwekkend.

Om veiligheidsredenen was het niet opportuun om medio 2002 een waarnemingsmissie van de Europese Unie naar de nationale verkiezingen van Papoea Nieuw-Guinea te sturen. Meldingen van aanzienlijke tekortkomingen in de openbare veiligheid tijdens de verkiezingen op een later tijdstip bevestigden deze bezorgdheid.

Wat betreft de ernstige interne veiligheidsproblemen, waaronder een nagenoeg niet functionerend justitieel systeem op de Salomonseilanden, werd geen vooruitgang geboekt tijdens de laatste twaalf maanden. De Europese Unie bleef de situatie met grote bezorgdheid volgen.

De Europese Unie sprak opnieuw haar steun uit voor het vredesproces in Sri Lanka, en riep alle partijen bij het conflict op de beginselen van pluralisme en mensenrechten te eerbiedigen; ter gelegenheid van de eerste verjaardag van het staakt-het-vuren erkende zij de inspanningen die werden geleverd om de overeenkomst en de tijdens de vredesonderhandelingen gemaakte vooruitgang uit te voeren. De EU was medevoorzitter van de conferentie voor wederopbouw en ontwikkeling van Sri Lanka in Tokio op 9-10 juni, waar zij een pleidooi hield voor een billijke en duurzame politieke regeling op basis van de eerbiediging van de mensenrechten, democratie en de rechtsstaat.

De naleving door Vietnam van de internationale mensenrechtennormen blijft wisselend. Enerzijds blijven de inspanningen van de Vietnamese regering om de sociale en economische rechten te verbeteren indrukwekkend. Toch is er nog ernstige bezorgdheid over de naleving door de Vietnamese autoriteiten van sommige civiele en politieke rechten. Met name is de situatie van de vrijheid van meningsuiting en van de media de laatste maanden verslechterd. Andere problemen zijn de wijdverbreide toepassing van de doodstraf, het ontbreken van een onafhankelijk en eerlijk rechtssysteem en het gebrek aan democratie en transparantie van het politiek systeem. De EU verheugde zich over de aanneming van een algemeen plan voor de hervorming van de overheidsdiensten en de opstelling van een actieplan voor de hervorming van het rechtsstelsel dat is gebaseerd op de evaluatie van de behoeften ter zake.

4.4.3 Afrika

In de derde commissie van de 57e AVVN is in de bij stemming aangenomen resolutie over de mensenrechtensituatie in de Democratische Republiek Congo (DRC) bezorgdheid geuit over de recente en de voortdurende schendingen van de mensenrechten en de inbreuken op de fundamentele vrijheden, alsmede over de negatieve gevolgen van het conflict voor de burgerbevolking, in het bijzonder in het oostelijke deel van het land. Alle partijen bij het conflict werd met aandrang verzocht de bepalingen van het Akkoord van Lusaka onverkort uit te voeren en een brede politieke dialoog aan te gaan met het oog op nationale verzoening. De regering werd opgeroepen een oplossing te zoeken voor de situatie van de intern ontheemden en van de vluchtelingen in de DRC en daarbuiten, de voorwaarden te blijven creëren voor het inzetten van een VN-missie en de nodige hervormingen te bevorderen opdat haar toezeggingen op het gebied van democratisering volledig kunnen worden nagekomen.

In de 59e CHR is na een constructieve dialoog met de DRC en andere landen van de groep van Afrikaanse staten zonder stemming een resolutie aangenomen. In de resolutie wordt het mandaat van de speciale rapporteur verlengd, worden de positieve ontwikkelingen in het land verwelkomd en hardnekkige mensenrechtenproblemen op het hele grondgebied aan de orde gesteld, waaronder de negatieve gevolgen van het conflict voor de burgerbevolking, in het bijzonder in het oostelijke deel van het land, en de situatie van de intern ontheemden en de vluchtelingen. In de resolutie wordt ook steun uitgesproken voor de activiteiten van het OHCHR in het land en wordt de regering van de DRC verzocht de veiligheid en bewegingsvrijheid te blijven garanderen van het personeel van de VN-missie en eenieder die met deze missie samenwerkt. Ingevolge de toezeggingen die de partijen bij het conflict in Lusaka hebben gedaan, met name de artikelen betreffende de Intercongolese dialoog, wordt de regering opgeroepen gerechtelijke hervormingen en democratisering te bevorderen.

In de derde commissie van de 57e zitting van de AVVN is bij stemming een resolutie over de mensenrechtensituatie in Sudan aangenomen. Op de 59e CHR diende de EU ook een resolutie over Sudan in. De EU legde aanzienlijke inspanningen aan de dag om Sudan tot een dialoog te bewegen, hetgeen niet mogelijk was. Sudan verzocht om een stemming, waarbij de resolutie werd verworpen. Zowel in de ontwerp-resolutie van de AVVN als in die van de CHR wordt een aantal positieve ontwikkelingen verwelkomd, maar tegelijk grote bezorgdheid geuit over de impact van het gewapende conflict op de mensenrechtensituatie in het land en de negatieve gevolgen voor de burgerbevolking, in het bijzonder vrouwen en kinderen. Alle partijen bij het conflict werd met aandrang verzocht een algemeen, blijvend en daadwerkelijk gecontroleerd staakt-het-vuren tot stand te brengen als eerste stap naar een oplossing van het conflict via onderhandelingen, alsmede de mensenrechten en de fundamentele vrijheden te eerbiedigen en te beschermen, het internationaal humanitair recht volledig na te leven, alsmede internationale instanties en humanitaire organisaties volledige, veilige en onbelemmerde toegang te verschaffen. De regering van Soedan is dringend verzocht alle daden van foltering en wrede, onmenselijke of vernederende behandeling te beletten, de ontvoering van vrouwen en kinderen te voorkomen en te stoppen, een einde te maken aan de luchtbombardementen op burger- en humanitaire doelwitten, het probleem van de intern ontheemden aan te pakken en de dialoog met het OHCHR voort te zetten.

In de 59e CHR heeft de EU een resolutie over de mensenrechtensituatie in Zimbabwe ingediend. In de resolutie wordt een aantal factoren aan de orde gesteld die nadelige gevolgen hebben gehad voor de mensenrechtensituatie in Zimbabwe, met name de acties van de regering van Zimbabwe en van functionarissen en aanhangers van de Zimbabwaanse regeringspartij. Voorts wordt het belang van de landhervorming aan de orde gesteld en wordt het gevaar van HIV/AIDS voor de economische en sociale ontwikkeling van Zimbabwe erkend. Zuid-Afrika heeft namens de Groep van Afrikaanse staten een motie ingediend om geen actie te ondernemen, die door de Commissie werd goedgekeurd, zodat de Commissie de kwestie niet verder heeft behandeld.

4.4.4 Amerika

In de 59e CHR heeft de EU een verklaring over Colombia afgelegd, waarin zij haar krachtige steun betuigt aan het werk van het OHCHR, zich opnieuw achter het vredesproces schaart en zich andermaal bereid verklaart daaraan actief deel te nemen. De EU bereikte na nauw en constructief overleg met de Colombiaanse delegatie ook overeenstemming over een consensusverklaring van de voorzitter over de mensenrechtensituatie in Colombia. In deze verklaring werd positief gereageerd op en steun betuigd aan de bereidheid van de regering van Colombia om de hoogste prioriteit te geven aan de bevordering en de bescherming van mensenrechten. Tevens werd een strenge veroordeling uitgesproken over de ernstige schendingen van het internationale humanitaire recht door paramilitaire groeperingen, alsmede over alle daden van terrorisme en ernstige misbruiken en schendingen van het internationale humanitaire recht door guerrillagroeperingen, voornamelijk tegen burgers.

In de resolutie over Cuba die is aangenomen in de 59e CHR is met tevredenheid gereageerd op de benoeming van Christine Chanet als persoonlijke vertegenwoordigster van de Hoge Commissaris voor de mensenrechten van de VN voor de situatie in Cuba. De resolutie dringt er bij de Cubaanse regering op aan de persoonlijke vertegenwoordigster te ontvangen en haar alle nodige faciliteiten te verlenen om haar taak te kunnen uitvoeren. De 59e CHR heeft plaatsgevonden tegen een achtergrond van talrijke arrestaties, oneerlijke en summiere vervolging en willekeurige en buitensporige straffen voor talrijke vredelievende tegenstanders van de regering, alsmede van executies van drie Cubaanse burgers na een korte procesgang en de veroordeling wegens kaping (zie punt 4.1.1. voor informatie over het gemeenschappelijk standpunt van de EU). In haar verklaring onder agendapunt 9 gaf de EU derhalve uiting aan haar ernstige bezorgdheid over de mensenrechtensituatie in Cuba en wees zij op de voortdurende schendingen van de burger- en politieke rechten, inclusief willekeurige opsluitingen, de intimidatie van politieke tegenstanders en gevangenneming om politieke redenen die de vroegere trend van positieve ontwikkelingen, zoals een ogenschijnlijke grotere godsdienstvrijheid, een drie jaar durend niet-officieel moratorium op de doodstraf en de opening van een EG-bureau in Havana omboog. De EU veroordeelde de arrestatie van 75 vredelievende politieke tegenstanders in Cuba sedert 18 maart en deed een oproep om alle politieke gevangenen onmiddellijk vrij te laten. In de EU-verklaring was voorts een verwijzing opgenomen naar het uitblijven van democratische hervormingen in het land, naar de weigering van de Cubaanse regering om een bezoek van de persoonlijke vertegenwoordiger toe te staan en naar de toekenning van de Sacharovprijs voor vrijheid van denken aan de prominente oppositiestem Paya (zie punt 2.2).

De situatie van de mensenrechten in Haïti stond ook op de agenda van de 59e CHR. Zoals vorig jaar is een verklaring van het voorzitterschap bij consensus aangenomen. In deze verklaring geeft de Commissie uiting aan haar diepe bezorgdheid over de verslechtering van de mensenrechtensituatie in het land en dringt zij er bij de Haïtiaanse regering op aan zich er verder voor te beijveren straffeloosheid te bestrijden. Voorts wordt het mandaat van de onafhankelijke deskundige verlengd en wordt het OHCHR verzocht zijn activiteiten in Haïti uit te breiden door in het land een bureau op te zetten.

4.4.5 Midden-Oosten

De EU heeft nota genomen van de prestaties in het Midden-Oosten, met inbegrip van die welke worden beschreven in het verslag van het programma van de Verenigde Naties over de menselijke ontwikkeling in de Arabische wereld, zoals de gestegen levensverwachting, lagere sterftecijfers bij kinderen en de laagste regionale cijfers voor extreme armoede. Er blijven echter nog talrijke uitdagingen bestaan, zoals het gebrek aan participerend bestuur, genderongelijkheid, hogere armoedeniveaus en wijd verspreid analfabetisme. Zoals in de conclusies van de Europese Raad van Thessaloniki wordt gesteld dient de EU haar partnerschap met de Arabische wereld te versterken.

De 59e zitting CHR heeft plaatsgevonden tegen de achtergrond van de militaire actie in Irak. Dit domineerde de zitting echter niet, zoals misschien werd gevreesd. Hoofdreden daarvoor was dat het voorstel van sommige landen om een speciale Irak-zitting te houden door de Commissie werd verworpen.

De EU diende in de Commissie voor de rechten van de mens resoluties in over de Israëlische nederzettingen in de bezette Arabische gebieden en over Irak. Daarenboven kwam de situatie van de mensenrechten in Iran, Saoedi-Arabië en Syrië aan bod in de verklaring van de EU onder agendapunt 9 inzake de kwestie van de schending van de mensenrechten en fundamentele vrijheden in alle delen van de wereld. De EU legde onder agendapunt 8 ook een afzonderlijke verklaring af over de situatie van de mensenrechten in de bezette gebieden.

De Europese Unie besloot geen resolutie over de situatie van de mensenrechten in **Iran** op de 57e zitting van de Algemene Vergadering of op de 59e CHR in te dienen. De EU opende eind 2002 een dialoog over mensenrechten met Iran (zie punt 4.1). Tot dusver hebben er twee gesprekken plaatsgevonden, de eerste in Teheran, de tweede in Brussel. De EU heeft bij voortduring verklaard dat de verbetering van de huidige mensenrechtensituatie in Iran van belang is en dat de dialoog de actie niet kan vervangen.

In haar in de CHR afgelegde verklaring onder agendapunt 9, sprak de EU haar tevredenheid uit over de recente toezegging van de regering van Iran om de eerbiediging van de mensenrechten in het land te versterken en de rechtsstaat te bevorderen. De EU werd aangemoedigd door de permanente uitnodiging aan de thematische geledingen van de Commissie om het land te bezoeken en te bekijken hoe het staat met de samenwerking van de Iraanse regering met de Groep Willekeurige Detentie. De EU nam nota van het de facto moratorium op doodsvonnissen door steniging als eerste stap naar de afschaffing van deze praktijk.

De EU bleef evenwel ernstig verontrust over de voortdurende ernstige schendingen van de mensenrechten in Iran en drong er bij de regering op aan het hervormingsproces van het justitieel apparaat te versnellen. De EU was ernstig verontrust over executies die nog steeds worden uitgevoerd zonder duidelijke eerbiediging van de internationaal erkende garanties. Meer bepaald is de praktijk van openbare terechtstellingen betreurenswaardig. De EU was evenzeer bezorgd over het gebruik van foltering en andere vormen van wrede, onmenselijke en vernederende bestraffing in Iran. De situatie van de vrijheid van mening en meningsuiting is nog steeds zorgwekkend, zoals onder andere blijkt uit de recente opschorting van verscheidene hervormingsgezinde nieuwsbladen en de gevangenneming van journalisten, studenten en intellectuelen. De EU nam ook met grote bezorgd heid nota van de voortdurende schendingen van de mensenrechten van vrouwen en van de discriminatie, zowel in rechte als in de praktijk, van vrouwen en meisjes. Personen die behoren tot religieuze minderheden, met inbegrip van de baha'is, worden nog steeds gediscrimineerd.

Zowel in de derde commissie van de 57e zitting van de Algemene Vergadering als in de 59e CHR diende de EU resoluties over Irak in. In de derde commissie werd de resolutie bij stemming aangenomen. In de resolutie werd uiting gegeven aan ernstige bezorgdheid over uitblijvende vooruitgang in de situatie van de mensenrechten in het land en werden de systematische, wijdverbreide en zeer ernstige schendingen van de mensenrechten, onder meer de veel toegepaste doodstraf, de summiere en willekeurige executies, met inbegrip van politieke moorden en de wijdverbreide en systematische martelpraktijken streng veroordeeld.

Tijdens de zitting van de CHR veranderde de situatie in Irak aanzienlijk en verdween de Iraakse regering die het voornaamste doelwit van de resolutie was. Derhalve moest de structuur van de resolutie tijdens de zitting worden herzien. De met 31 stemmen voor, 3 tegen en 12 onthoudingen aangenomen resolutie verlengde het mandaat van de speciale rapporteur met een jaar. Het mandaat van de speciale rapporteur zal vooral bestaan uit het verzamelen van nieuw beschikbare informatie over schendingen van mensenrechten en internationaal recht door de regering van Irak over talrijke jaren.

In de CHR werd de EU-resolutie over de Israëlische nederzettingen in de bezette Arabische gebieden met 50 stemmen voor en 1 tegen (2 onthoudingen) aangenomen. In de resolutie werd uiting gegeven aan ernstige bezorgdheid over het voortdurende conflict tussen Israël en Palestina, dat geleid heeft tot een schijnbaar eindeloze spiraal van haat en geweld en tot meer lijden voor zowel Israëli's als Palestijnen en tot de voortdurende nederzettingsactiviteiten van Israël, met inbegrip van de illegale vestiging van kolonisten in de bezette gebieden en aanverwante activiteiten. In de resolutie worden alle daden van geweld, met inbegrip van moorden, willekeurige terroristische aanslagen waarbij burgers werden gedood en gewond, provocatie, ophitsing en vernietiging streng veroordeeld en worden de partijen opgeroepen samen te werken met het oog op een spoedige, onvoorwaardelijke en ongewijzigde uitvoering, van het door het kwartet bekrachtigde scenario.

In haar verklaring over de schending van de mensenrechten in de bezette gebieden betreurde de EU het dat geweld en schendingen van de mensenrechten door beide partijen in het conflict het afgelopen jaren waren doorgegaan, en geleid hebben tot een vicieuze cirkel van pijn en lijden. De EU achtte vooral het doden en verwonden van kinderen aan beide zijden, alsmede de gevolgen daarvan voor het leven, de persoonlijke ontwikkeling en het welzijn van degenen die door het geweld werden getroffen, bijzonder verontrustend.

Zoals vorig jaar was de EU mede-indiener van de resolutie over de situatie in bezet Palestina, die handelt over zelfbeschikking, en onthield zij zich van stemming over de mensenrechten in de bezette Syrische Golanhoogte. De resolutie over de schending van mensenrechten in de bezette Arabische gebieden, inclusief Palestina, verdeelde de stemmen van de EU-landen in de 58e CHR. In de 59e zitting onthielden alle EU-landen, op één na, zich van stemming. Eén EU-land stemde tegen de resolutie. In haar stemverklaring was de EU bezorgd dat terrorisme in de tekst niet op een voldoende duidelijke en ondubbelzinnige wijze werd veroordeeld. Ook werd de Palestijnse autoriteit niet opgeroepen om haar toezegging om de mensenrechten te eerbiedigen na te komen.

De EU-landen onthielden zich van stemming over de resolutie betreffende de mensenrechten van de Libanese gevangenen in Israël. In de stemverklaring betoogde de EU dat sommige elementen in de resolutie tot de bevoegdheid van andere VN-organen horen, zoals de Veiligheidsraad. De EU herhaalde haar bezorgdheid over de opsluiting van verscheidene Libanese burgers in Israëlische gevangenissen.

De EU riep de Libanese autoriteiten op mee te werken met de VN-mechanismen inzake mensenrechten en hun toegang tot Libië te vergemakkelijken en de verplichtingen om de mensenrechten te bevorderen en te beschermen volledig na te komen.

In haar verklaring in de CHR was de Europese Unie verheugd over sommige verbeteringen in de situatie van de mensenrechten in Saudi-Arabië. De EU werd aangemoedigd door de medewerking die de speciale rapporteur tijdens zijn bezoek in oktober 2002 over de onafhankelijkheid van rechters en advocaten van de Saudi-autoriteiten had ontvangen. De Europese Unie bleef echter ernstig bezorgd over de toepassing van de internationale basismensenrechtennormen in Saudi-Arabië. De EU betreurde de praktijk van foltering en wrede en onmenselijke bestraffing en het uitspreken van de doodstraf, met kennelijke minachting voor de internationaal erkende garanties, en zij was evenzeer bezorgd over willekeurige en geïsoleerde opsluiting, de omstandigheden in de gevangenissen, het ontbreken van wettelijke vertegenwoordiging voor verdachten en de rol van bekentenissen in de rechtsprocedure. De EU betreurde ook de voortdurende beperkingen van de vrijheid van meningsuiting, godsdienst, vergadering, vereniging en reizen en bleef ernstig bezorgd over de situatie van vrouwen die het slachtoffer blijven van systematische discriminatie.

De situatie van de mensenrechten in Syrië kwam aan de orde in de verklaring van de EU in de CHR. De EU werd aangemoedigd door de vrijlating door Syrië van meer dan 600 politieke gevangenen in de loop van de afgelopen twee jaar, en door het verlenen van vergunningen voor het uitgeven van onafhankelijke publicaties. De EU bleef evenwel bezorgd over de algemene mensenrechtensituatie in dat land. Er waren meldingen over wijdverbreid folteren in Syrische gevangenissen en het gebrek aan verantwoordelijkheid van de veiligheidsdiensten. De EU betreurde de politiek gemotiveerde arrestaties en processen van prominente leden van de civiele maatschappij en journalisten wegens de uitoefening van hun vrijheid van uitdrukking, alsook de veroordelingen van twee leden van het Parlement.

5. Conclusie

Democratie, rechtsstaat en de bevordering en bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden zijn grondbeginselen van de Europese Unie. De geschiedenis, en zeker die van de Unie zelf, leert dat het huldigen van die beginselen een fundamentele voorwaarde is voor welvaart, rechtvaardigheid, vrede en stabiliteit voor allen.

De verantwoordelijkheid voor het volgen van die beginselen berust in de praktijk in de eerste plaats bij de regeringen. Bij het nemen van die verantwoordelijkheid vertrouwen de regeringen op de bijdragen van internationale organisaties, de civiele samenleving, de zakenwereld alsmede plichtbewuste personen, waaronder vakmensen als artsen, juristen en leerkrachten, en de media.

Dit verslag is een bron van informatie voor al deze actoren en heeft dus als doel de discussie te verbreden over de manier waarop het mensenrechtenbeleid van de EU kan worden verbeterd. De conclusies van de Raad van 25 juni 2001 over mensenrechten en democratisering in derde landen vormen het uitgangspunt voor deze discussie. Zoals al is gezegd in hoofdstuk 2, zijn de in deze conclusies neergelegde prioriteiten in hoofdzaak de volgende: coherentie en samenhang tussen het communautaire optreden en het GBVB, respectievelijk het ontwikkelingsbeleid; integratie van de mensenrechten en de democratisering in het beleid en de activiteiten van de EU; transparantie in het mensenrechten- en democratiseringsbeleid van de EU; en het regelmatig aanwijzen en evalueren van prioritaire activiteiten bij de uitvoering van dat beleid.

In zijn conclusies van 10 december 2002 heeft de Raad actie ondernomen ten aanzien van de vastgestelde prioriteiten, door toe te zeggen (i) de mensenrechten en de democratisering op te nemen in de agenda voor de jaarlijkse bespreking van de prioriteiten voor het extern beleid; (ii) de belangrijkste aangelegenheden te bespreken die waarschijnlijk aan de orde komen in de VN-Commissie voor de rechten van de mens en de Commissie sociale, humanitaire en culturele onderwerpen van de Algemene Vergadering van de VN, teneinde zodoende het algemene standpunt van de EU in deze fora voorafgaand aan de vergaderingen vast te leggen; en (iii) tussen de vergaderingen van de VN-Commissie voor de rechten van de mens de uitvoering van de door de EU in deze commissie aanhangig gemaakte resoluties te toetsen. Nadien heeft de Raad op 19 maart 2003 conclusies vastgesteld over de algemene lijnen van het EU-optreden in de 59e CHR, alsook conclusies betreffende Iran en China in de context van dit forum (zie punten 4.1.3. en 4.2.2.).

Bij wijze van follow-up van die conclusies is sedertdien een reeks parallelle maatregelen uitgevoerd, die overeenstemmen met de vier onderling gelieerde prioriteitengebieden en waarnaar in verscheidene punten van dit verslag wordt verwezen.

Coherentie en consistentie

Coherentie en consistentie veronderstelt nauwe samenwerking en coördinatie tussen de diverse actoren die betrokken zijn bij het optreden van de Gemeenschap, het GBVB en het ontwikkelingsbeleid. Thans worden inspanningen geleverd om de rol van COHOM en van de delegatiehoofden in derde landen te versterken en om de samenwerking tussen de ambassades van de lidstaten en de delegaties van de Commissie te verbeteren. De mensenrechten zijn nu ook opgenomen in de landenstrategiedocumenten en in de nationale indicatieve programma's. Die coördinatie-activiteiten kunnen evenwel alleen resultaten opleveren indien gelijktijdig aandacht wordt geschonken aan zowel de interne als de externe dimensie van het mensenrechtenbeleid van de EU.

In dit verband blijkt uit het verslag dat een aantal aspecten die voor de bescherming en de bevordering van de mensenrechten van belang zijn, binnen de EU meer aandacht vergen. Grote uitdagingen zijn onder andere de volledige toepassing van de rechtsnormen en garanties die zijn neergelegd in bindende communautaire wetgeving, op vraagstukken zoals racisme en vreemdelingenhaat, en ervoor zorgen dat de bescherming van de mensenrechten niet in het gedrang komt door wetgevende en andere initiatieven op gebieden zoals asiel en immigratie en de strijd tegen het terrorisme (zie punten 3.1.1. tot en met 3.1.3.).

Integratie
Wat de integratie van de mensenrechten in het beleid betreft, is op een aantal punten vooruitgang geboekt. In de eerste plaats worden in het verslag nieuwe initiatieven aangestipt in verband met het gebruik van de mensenrechtenclausules in handels- en samenwerkingsovereenkomsten en in het kader van de financiering van mensenrechtenprojecten via het Europees Initiatief voor de Democratie en de Mensenrechten (EIDHR). Die omvatten de oprichting van werkgroepen inzake mensenrechten en de opstelling van nationale en regionale actieplannen (zie punten 2.4., 4.1.1., 4.1.5. en 4.1.6.).

Het verslag beklemtoont ook dat er behoefte is aan meer operationele aandacht voor mensenrechten in de politieke dialoog. Op het institutionele vlak geformuleerde gemeenschappelijke wijzen van aanpak en standpunten ingenomen in de Algemene Vergadering van de VN en de CHR dienen een vervolg te krijgen op politiek niveau in het kader van het rechtstreekse overleg en de dialoog met derde landen. Omgekeerd zou het resultaat van het overleg en de dialoog op zijn beurt de geloofwaardigheid en de doeltreffendheid van het optreden van de EU in de belangrijkste internationale fora kunnen verbeteren. Het overzicht van strategieën, standpunten en acties in dit verslag dient thans te worden gebruikt om de toepassing van het volledige gamma van instrumenten van de EU verder te verbeteren, teneinde de mensenrechten in het kader van haar algemene externe betrekkingen te bevorderen. (zie punten 2.4., 4.1.1. tot en met 4.1.4. en 4.2.).

Transparantie
Het vraagstuk van de transparantie is op verscheidene manieren aangepakt. Ten eerste zijn de leden van de Groep rechten van de mens (COHOM) verscheidene malen bijeengekomen met vertegenwoordigers van de belangrijkste NGO's om de voorbereiding voor de 59e vergadering van de CHR te bespreken, terwijl het Griekse voorzitterschap de onder het Deense voorzitterschap in gang gezette praktijk voortzette en met de voornaamste NGO's voor- en nabesprekingen hield over de bijeenkomsten van COHOM (zie punt 2.5.). Ten tweede hebben de leden van de Groep COHOM in juni 2003 tevens een aantal facetten van het EU-mensenrechtenbeleid besproken met de heer Bob van den Bos, lid van de Commissie buitenlandse zaken van het Europees Parlement en rapporteur van het EP-jaarverslag over de mensenrechten in 2002.

Het model voor de structurele dialoog met derde landen voorziet ook in participatie van NGO's en vertegenwoordigers van de civiele samenleving (zie punt 4.1.3.). Bovendien hebben het Raadssecretariaat en het secretariaat van het EP de informele contacten tussen beide instellingen geïntensiveerd, en zijn het Raadssecretariaat en de Commissie begonnen met het maken van een interinstitutionele website over het EU-mensenrechtenbeleid in de externe betrekkingen, zulks ter aanvulling op de informatie in het onderhavige verslag.

Het is duidelijk dat de interactie tussen de Raad enerzijds en het Europees Parlement en de civiele samenleving anderzijds nog steeds kan worden verbeterd. Betere interactie blijft nodig, niet alleen wegens de intrinsieke waarde van transparantie, maar ook omdat die interactie verdere vooruitgang kan opleveren op het gebied van integratie en de toetsing van de prioritaire acties. In dit verband vormen de bespreking van het jaarverslag van het Europees Parlement, het discussieforum over de mensenrechten en andere vormen van dialoog met de civiele samenleving nuttige evaluatiemechanismen (zie punt 2.5.). In het jaarverslag van het EP wordt bij voorbeeld ingegaan op een aantal mensenrechtenthema's die steeds terugkeren op de agenda van de EU, zoals de doodstraf en de kinderrechten; daarnaast worden de Raad en de Commissie in het verslag verzocht specifieke maatregelen te ondernemen om ernstige schendingen van de godsdienstvrijheid in derde landen tegen te gaan, welk onderwerp het Parlement bijzonder na aan het hart ligt. Bovendien beklemtonen zowel het verslag van het EP als de organisaties die de civiele samenleving vertegenwoordigen, dat de mensenrechtendialogen reële inhoud en effecten moeten hebben, en dat de EU er niet voor mag terugschrikken in haar politieke dialoog, met name met belangrijke derde landen, ernstige mensenrechtenproblemen aan de orde te stellen.

Transparantie houdt ook verband met de noodzaak van een hoger niveau van coherentie en consistentie in het mensenrechtenbeleid van de EU. In dit verband zou de geloofwaardigheid van het externe mensenrechtenbeleid van de EU gebaat zijn met een hoger niveau van verantwoordelijkheid voor de situatie op het gebied van de fundamentele rechten in de EU. Het verslag vermeldt verscheidene ontwikkelingen die kunnen leiden tot een meer permanente verificatie van de mensenrechtensituatie in de lidstaten op het niveau van de EU. Het Handvest van de Grondrechten is een belangrijk instrument ter verwezenlijking van die doelstelling, niet louter omdat de EU-burgers, advocaten en het Hof van Justitie zelf het Handvest benutten, maar ook omdat elk voorstel tot wet- of regelgeving dat door de Commissie wordt aangenomen nu wordt getoetst op verenigbaarheid met het Handvest, hetgeen blijkt uit de opneming van een standaardoverweging die het verband legt met de fundamentele rechten (zie punt 3.2.).

Het Handvest is ook relevant voor de werkzaamheden van het EU-netwerk van onafhankelijke deskundigen inzake de fundamentele rechten, dat door de Europese Commissie in september 2002 is opgericht. Dat netwerk speelt een rol in het kader van de monitoring van de naleving van de mensenrechten door de lidstaten, door de internationale en Europese instrumenten voor de bescherming van de rechten van de mens van een register te voorzien, door de evaluatie van de gemeenschappelijke thematische kwesties te bevorderen en door bij te dragen tot de ontwikkeling van het EU-mensenrechtenbeleid (zie punt 3.1.).

Toetsing van prioritaire acties

De toetsing van de prioritaire acties tijdens de door het verslag bestreken periode had in de eerste plaats betrekking op de evaluatie van de 59e zitting van de Commissie voor de rechten van de mens (zie punt 4.2.2.), en op de follow-up van de evaluaties van de voorgaande jaren. In dit verband werd in januari 2003 een aantal gezamenlijke ad hoc bijeenkomsten belegd van de Groep rechten van de mens en vertegenwoordigers van een aantal geografische Raadsgroepen, met het oog op de voorbereiding van de 59e CHR. In mei 2003 nam de Groep rechten van de mens andermaal haar evaluatie van het optreden van de EU in de CHR ter hand, in het licht van de ervaring die was opgedaan in de 59e CHR. De Groep rechten van de mens zal met behulp van in Genève gedetacheerde deskundigen uit de lidstaten en voortbouwende op het werk dat reeds onder het Griekse voorzitterschap is verricht haar werkzaamheden onder het Italiaanse voorzitterschap voortzetten.

De toetsing van een andere prioritaire actie had betrekking op de uitvoering van de EU-richtsnoeren over foltering. Te dien einde heeft het Politiek en Veiligheidscomité in december 2002 een werkdocument aangenomen met voorstellen om de doeltreffendheid van de EU-richtsnoeren over foltering te verbeteren (zie punt 4.3.5.). Van een aantal van deze voorstellen is reeds werk gemaakt vóór het einde van deze verslagperiode, terwijl nu wordt gewerkt aan de follow-up van andere voorstellen.

Slotopmerkingen

De analyse van de 59e zitting van de VN-Commissie voor de rechten van de mens toont aan dat de EU er niet altijd in slaagt haar mensenrechtendoelstellingen te verwezenlijken, zelfs niet na aanzienlijke inspanningen. In dit verband heeft de ervaring uitgewezen dat de EU gemakkelijker positieve resultaten boekt wanneer haar doelstellingen duidelijk zijn omschreven (bijvoorbeeld in de vorm van een gemeenschappelijk standpunt, of in specifieke thematische richtsnoeren, zoals die over foltering en over de doodstraf), wanneer gecoördineerde pogingen worden gedaan om specifieke mensenrechtenkwesties in het kader van de betrekkingen met derde landen aan te pakken (door middel van de politieke dialoog en andere instrumenten, zoals demarches) en wanneer de nodige middelen beschikbaar zijn om de EU-strategie te ondersteunen (bij voorbeeld via het Europees Initiatief voor de Democratie en de Mensenrechten)

De aanneming van het facultatief Protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering door de Algemene Vergadering van de VN in december 2002, en de inwerkingtreding van het Statuut van Rome van het Internationaal Strafhof in juli 2002, zijn twee voorbeelden waarbij de politieke, diplomatieke en financiële inspanningen van de EU hebben bijgedragen tot een positief resultaat. Volgend jaar zal de EU zich derhalve blijven beraden op de vraag hoe haar aanpak kan worden verfijnd, teneinde op deze verwezenlijkingen voort te bouwen en werk te maken van het bereiken van haar voornaamste doelstelling: het peil van de mensenrechtenbescherming in de gehele wereld verhogen.

BIJLAGE I:

OVERVIEW OF INITIATIVES FINANCED BETWEEN 1 JULY 2002 AND 30 JUNE 2003 THROUGH CHAPTER B7-7

I/ Projects selected through Calls for Proposals

Support for the abolition of the death penalty

Organisation	Title	Region	Max. EU Contribution
Penal Reform International	The Commonwealth Caribbean Death Penalty Project	ACP	1 128 341
Great Britain – China Center	Strengthening the defence of death penalty cases in the People's Republic of China	Asia	526 572
University of Westminster – Centre for Capital Punishment Studies	Informing and supporting strategies for replacing the death Penalty	Worldwide	905 480
Fédération internationale des ligues des droits de l'homme	Soutien aux défenseurs des droits de l'Homme dans leur mobilisation en faveur de l'abolition de la peine de mort	Worldwide	611 200
American Bar Association	A Study of How States' Death Penalty Systems Comport with Minimum Standards Designed to Protect Due Process and Fairness	Worldwide	860 159
British Institute of International and Comparative Law	Legal Tools for Commonwealth Africa	ACP	415 576
Death Penalty Information Centre	Laying the Groundwork for Change: A Three-Year Program of Intensive Public Education, Outreach to the Media, and Assistance to Death Penalty Organisations	Worldwide	450 000
Total N° of Projects:		**Total max. EU Contribution:**	
7		**4 897 328**	

Fighting impunity and promoting International Justice

Organisation	Title	Region	Max. EU Contribution
World Federalist Movement-Institute for Global Policy on behalf of the Coalition for the International Criminal Court	The NGO Coalition for the International Criminal Court Phase IV, Part IV – "From Entry into Force to a Fully Functioning Court"	Worldwide	1 500 000
Non c'è pace senza giustizia /No Peace Without Justice	Towards the Universality of the Jurisdiction of the International Criminal Court	Worldwide	1 500 000
Gustav Stresemann Institut e.V. (GSI) - Academy for European Politics and Economics	Information and Ratification Campaign on the ICC in Central Asian Countries and Mongolia	Regional	518 169
Total N° of Projects:		**Total max. EU Contribution:**	
3		**3 518 169**	

Combating (i) racism and xenophobia (ii) discrimination against ethnic minorities and indigenous peoples

Region	Number of Projects	Max. EU Contribution
Europe	11	8 299 748
Mediterranean	4	2 507 757
Latin America	8	5 242 674
ACP	4	2 285 027
Asia	5	2 731 117
Total	**32**	**21 066 323**

Region: Europe			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
COOPI – COOPERAZIONE INTERNAZIONALE	Promotion of positive interethnic relations toward peace building, development and integration in multiethnic regions of West, Central East and South East Serbia	Federal Republic of Yugoslavia	776 435
European Dialogue (UK)	Ethnic Minorities and Access to Justice	Russia	572 550
Caritas der Diözese Feldkirch	"Building Kosovo's Future from within" Integration and reconciliation as stepping stones towards a mutually tolerant society of all ethnic groups	Federal Republic of Yugoslavia	434 547
Bureau on Human Rights (Moscow)	"The Public Campaign to Combat Racism, Xenophobia, Antisemitism and Ethnic Discrimination in the Multi-National Russian Federation."	Russia	1 138 112
Centre for the Study of Global Ethics, University of Birmingham, England, United Kingdom	Releasing Indigenous Multiculturalism through Education (RIME)	Regional	901 489
Media Diversity Institute, London, UK	Training the media, empowering minorities: a project for improved media coverage of ethnic and minority issues in the South Caucasus	Regional	1 168 326
CARE Deutschland	Community Advocates Programme – Advancing the Rights of the Roma in the Federal Republic of Yugoslavia	Federal Republic of Yugoslavia	718 150
Women's Aid Federation of England	Strengthening Diversity	Russia	635 839
World Vision Deutschland e.V.	Inter-communal Centres for Youth (ICY) - Georgia	Georgia	672 000
Novosibirsk State University	Extension of the possibilities of indigenous peoples of Siberia in obtaining a high level education	Regional	762 300
CISP Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli	Ethnic Reintegration in North-Eastern Bosnia & Herzegovina: Enhancing Minority Participation in Local Governments	Bosnia	520 000
11 Projects			**8 299 748**

Region: Mediterranean			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
SHATIL, the New Israel Fund's Empowerment and Training Centre	Bedouin Education: Mobilizing Community Activism for Equal Access to Education	Regional	659 460
MADA: Arab Center for Applied Social Research	Increasing Presence, Monitoring Absence: Combating Discrimination Against Palestinian Citizens of Israel	Regional	897 937
Mossawa Centre The Advocacy Centre for Arab Citizens of Israel	Campaign Against Racism	Regional	650 000
Community Advocacy	Bedouin Citizens for Equal Rights	Regional	300 360
4 Projects		**2 507 757**	

Region: Latin America			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
APS-Associazione per la Partecipazione allo Sviluppo	"Promoción de los Derechos Humanos con los Pueblos Indígenas del Chaco boliviano	Regional	347 408
MUGARIK GABE	Fortalecimiento de la Capacidad de los Pueblos Indigenas de Antioquia para el Ejercicio de sus Derechos y su Autonomia en el Contexto del Conflicto armado Colombiano	Regional	694 448
C.I.S.S. - COOPERAZIONE INTERNAZIONALE SUD-SUD	"Derechos Humanos y Participación Social Maya, Contra el Racismo y Discriminación, en el Altiplano Occidental de Guatemala"	Guatemala	600 000

SUD-SUD	Altiplano Occidental de Guatemala"		
Ibis Dinamarca	Reunificación, Revalorización Cultural y Continuidad del Pueblo Secoya	Regional	401 565
CISP – Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli	Apoyo a la promoción y defensa de los derechos de los Pueblos Indígenas y Afrodescendientes de la Costa Caribe de Nicaragua	Regional	983 188
U-landsorganisationen Ibis (Ibis-Danish Solidarity and Development Organisation)	Lucha contra la discriminación étnica y de género en el ámbito de la educación y la participación política en Guatemala	Guatemal a	1 218 414
Comitato Internazionale per lo Sviluppo dei Popoli CISP	Fortalecimiento a los Procesos de Organizacion de 120 Comunidades afro-colombianas, para la Defensa y Reconocimiento de sus Derechos Etnoculturales y territoriales	Colombi a	643 790
Asociación por la Paz y el Desarrollo	Consolidación organizativa y social de la parcialidad indígena Mbya Guaraní, de Paraguay.	Regional	353 861
8 Projects		**5 242 674**	

Region: ACP			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
COOPERAZIONE INTERNAZIONALE - COOPI	Renforcement des actions de lutte à la discrimination de la minorité pygmée Aka en RCA et valorisation de son identité socioculturelle	Regional	867 767
CAURWA (Communauté des Autochtones Rwandais)	Promotion des droits et la participation des Batwa dans la société civile	Rwanda	306 407
ENTRECULTURAS – FE Y ALEGRÍA	Lucha contra la discriminación racial y la xenofobia en la República Dominicana	Regional	652 724
Action pour la Promotion et la Défense des Droits des Personnes Défavorisées (APRODEPED)	Sensibilisation des principaux responsables de l'Apllications des Lois à la	DR Congo	458 129
des Personnes Défavorisées (APRODEPED)	Situation et aux Droits des Minorités ethniques et des Victimes de Discriminations à l'Est du Congo et Assistance et Assistance juridique à celles-ci		
4 Projects		**2 285 027**	

Region: Asia			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
Oxfam GB	Combating Xenophobia and Discrimination against Dalits in Nepal	Nepal	421 445
SOUTH ASIA FORUM FOR HUMAN RIGHTS	Europe-Asia exchange project on experiences of the politics of recognition	Regional	363 744
South Asia Human Rights Documentation Centre	Combating Caste Discrimination in South Asia	Regional	598 516
Just World Partners	Peoples' Voices – Helping Indigenous People to Decide their own Development	Indonesia	364 705
Friedrich Naumann Foundation	Community Centres for the Empowerment of Indian Women in Malaysia	Regional	982 707
5 Projects		**2 731 117**	

(i) The prevention of torture and (ii) the provision of support for the rehabilitation of torture victims

Region	Number of Projects	Max. EU Contribution
Europe	8	4 532 970
Mediterranean	3	1 755 709
Latin America	2	1 465 408
ACP	5	3 513 160
Worldwide	1	1 414 219
Total	**19**	**12 681 466**

Region: Europe			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
Bulgarian Helsinki Committee	Prevention of Torture in the Closed Institutions of Central and Eastern Europe	Regional	972 731
The Kosovo Rehabilitation Centre for Torture Victims (KRCT)	Rehabilitation of Torture Victims and Torture Prevention	Federal Republic of Yugoslavia	328 701
Former Political Prisoners For Human Rights	Prevention of Torture in Georgia – Government, Society, Victims	Georgia	301 510
Latvian Centre for Human Rights and Ethnic Studies	"Monitoring Human Rights and Prevention of Torture in Closed institutions: prisons, police cells and mental health care institutions in Baltic countries"	Regional	724 628
Association "Vive Žene" Tuzla	VIVE ŽENE, Psychotherapeutic Centre for Women and Children	Bosnia	460 000
THE HUMAN RIGHTS FOUNDATION OF TURKEY	Project Concerning the Treatment and Rehabilitation Centers for Torture Survivors	Turkey	700 000
Izmir Bar Association Center on Human Rights Law and Law Researches	The Role of Jurists in the Prevention of Torture	Turkey	360 374
Kharkiv Human Rights Protection Group	Campaigning against torture and cruel treatment in Ukraine	Ukraine	685 026
8 Projects		**4 532 970**	

Region: Mediterranean			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
B'Tselem: The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories	Combating Torture of Palestinians	Regional	745 000
Treatment and Rehabilitation Center for Victims of Torture, Ramallah, Palestine	The Treatment and Rehabilitation Center for Victims of Torture (TRC), Ramallah -Palestine	Regional	361 326
DANCHURCHAID	Post-trauma Rehabilitation of Palestinians Physically Disabled due to Torture	Regional	649 383
3 Projects		**1 755 709**	

Region: Latin America			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
ASOCIACIÓN ABUELAS DE PLAZA DE MAYO	Centro de Rehabilitación Abuelas de Plaza de Mayo	Argentina	645 674
Instituto Peruano de Educación en Derechos Humanos y la Paz (IPEDEHP)	Incorporación de prácticas de prevención de la tortura en el comportamiento y actitud de las autoridades políticas, militares y policiales y de los líderes comunitarios".	Perou	819 734
2 Projects		**1 465 408**	

Region: ACP			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
NDH-Cameroun	« Pas-de-Torture » (Prévenir la Torture au Cameroun pour une nation plus respectueuse des droits de l'homme)	Regional	310 225
Cooperazione Internazionale (Coopi)	Female Victims of Inhuman and Degrading Treatment Support Programme in Sierra Leone	Sierra Leone	999 359
INDEPENDENT MEDICO LEGAL UNIT-KENYA	INDEPENDENT MEDICO LEGAL UNIT-KENYA	Regional	350 768
COSV Comitato di Coordinamento delle Organizzazioni per il Servizio Volontario	Preventing the use of violence and torture practices among youth in Zimbabwe	Zimbabwe	655 854
Amnesty International	Preventing the practice of torture through education	Regional	1 196 954
5 Projects			**3 513 160**

Region: Worldwide			
Organisation	**Title**	**Country**	**Max. EU Contribution**
Organisation Mondiale Contre la Torture (OMCT)	Prévention de la torture et renforcement du rôle des ONG dans les mécanismes internationaux et régionaux de droits de l'homme	Worldwide	1 414 219
1 Project			**1 414 219**

II/ Targeted Projects

Development and Consolidation of Democracy and the Rule of Law, Respect for Human Rights and Fundamental Freedoms

Organisation	Title	Country	Max. EU Contribution
Comité Inter-Eclesial para a Paz em Angola - COIEPA	"The Church and the Construction of Peace in Angola"	Angola	600 000
Asociacion Latinoamericana Para Los Derechos Humanos (ALDHU)	"Continuidad: una Red de Comunicaciones para la Cuenca Amazonica"	Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Ecuador, Guyana, Surinam, Peru, Venezuela	644 293
Comisión Colombiana De Juristas (CCJ)	Strengthening Social and Institutional Capacity for the Promotion, Defence, and full attainment of civil and political rights in Colombia	Colombia	650 000
Fédération mexicaine d'organismes publics des droits de l'Homme (FMOPDH)	Institutional Strengthening of the Human Rights Bodies of Mexico	Mexico	640 000
Foundation for International Studies - University of Malta	"Mediterranean Masters in HR & Democratisation"	Regional / Southern & Eastern Mediterranean	782 792
Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution (ASPR)	"Training for Civilian Aspects of Crisis-Management - Phase II"	Worldwide	1 260 000
University of the South Pacific	Transforming our Communities through Good Governance	Fiji	635 000
Fiji Human Rights Commission	Capacity Building Support for the Fiji Human Rights Commission	Fiji	453 000
Secretaria General de la Communidad Andina	Initiative for Andean Regional Stability	Colombie, Bolivie, Equateur,	939 400

		Pérou et Venezuela	
Collectif des ligues et associations de défense des droits de l'homme du Rwanda (CLADHO)	"Project for the support of the Civil Society in the Gaçaça-process in Rwanda - Surviving together"	Rwanda	299 805
OHCHR	"Observation of Human Rights in Burundi	Burundi	600 000
OHCHR	Assistance to the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission (TRC)	Sierra Leone	960 000
UNDP	Legal Advisory Unit in the Office of the UN Resident Co-ordinator in Zimbabwe	Zimbabwe	268 825
Transparency International	"Equipping Civil Society to Combat Corruption in the Arab World"	Regiona / Mediterranean	705 000
OCDE	"Measuring Democracy, Human Rights and Good Governance"	Worldwide	1 510 000
Bureau du Haut Commissariat des Nations Unies aux Droits de l'Homme en République Démocratique du Congo	Appui aux activité de Promotion et de Protection des DH dans les Provinces de l'Est en RD Congo	DR Congo	904 960
OHCHR	Prison Conditions in Colombia: Institutional Strengthening of the Prosecutor General's Office, the Ombudsman Office, and the Ministry of Justice	Colombia	600 000
OHCHR	"Strengthening the Implementation of Human Rights Treaty Recommendations through the Enhancement of National Protection Mechanisms"	Worldwide	1 409 920
UNICEF	Capacity Building for Monitoring and Implementation of Children's Rights in Bosnia Herzegovina	BiH	600 000

Council of Europe	Programme joint avec le Conseil de l'Europe portant sur 6 volets relatifs au renforcement de la démocratisation et de l'état de droit	CEEC	3 349 229
UNDP	Support to the strengthening of civil society in the framework of its participation in the process of penal reform in Haiti	Haiti	700 000
Heinrich Böll Stiftung	Programma de dialogo en Cuba	Cuba	532 000
Heinrich Boell Foundation, Arab Middle East Office	The Promotion of Women's Rights Through Empowerment, Awareness and Legal and Political Reform	Regional / Mediterranean: Egypt, Jordan, Lebanon, West Bank & Gaza	890 000
UNDP	Sustained Good Governance in Ethiopia	Ethiopia	496 000
OVSE	"Roma, use your ballot wisely!"	Bosnia & Herzegovina, Croatia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Serbia/FRY, Montenegro/FRY; Albania and Moldavia	300 000
Cairo Institute for Human Rights Studies	Enhancing the Role of Civil Society in Human Rights and Political Reform in the Arab Region	Egypt	800 000
Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ)	Civic Education and Voter Education	Mozambique	720 000
Friedrich Ebert-Stiftung Tunisian Office	Strengthening Trade Union Movement in Tunisia	Tunisia	716 800
The Olof Palme Institute	Promoting Democracy in Burma	Burma	800 000
The Danish Institute for Human Rights	EU-IRAN Human Rights Dialogue	Iran	239 178

Organisation of American States	"Strengthening of Democracy in Venezuela"	Venezuela	600 000
MOVIMONDO	"Fortalecimiento de la lucha contra la impunidad y promocion de la Corte Penal Internacional en Guatemala"	Guatemala	895 909
Mexican Foreign Ministry	Harmonisation legisl. mex avec instruments internationaux DH	Mexico	600 000
Foundation Sebrenica	Memorial Sebrenica	Bosnia Herzegovina	250 000
Total N° of Projects:	**Total max. EU Contribution:**		
34	**26 411 447**		

Support for the activities of the International Penal Tribunals and the Establishment of the International Criminal Court

Organisation	Title	Country	Max. EU Contribution
International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)	"Outreach programme for the ICTY"	Bosnia and Herzegovina ; Federal Republic of Yugoslavia (FRY); Croatia; Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM)	640 000
Bejin Seminar	Comparative Study of Implementation measures for the Rome Statute	China	69 550
Total N° of Projects:	**Total max. EU Contribution:**		
2	**709 550**		

Election Observation and Assistance

Organisation	Title	Country	Max. EU Contribution
OSCE/ODIHR	"EC support to the OSCE/OIDIHR Electoral Observation Mission for the Parliamentary Elections in FYROM, 2002"	FYROM	506 000
Participacion Ciudadana – Universidad Simon Bolivar	"Support to General Elections in Ecuador, October and November 2002"	Ecuador	119 350
Agmin Italy	"Support to General Elections in Ecuador, October and November 2002"	Ecuador	1 215 800
-	"EC EOM to the Parliamentary Election in Nepal, 13, November 2002"	Nepal	997 000
IOM	EU-EOM in Palestine - 20 January 2003 and March 2003	West bank Gaza	2 500 000
-	"EU EOM - Elections Législatives au Madagascar, décembre 2002	Madagascar	974 000
GTZ	EU-EOM for the General Elections in Kenya 2002	Kenya	1 786 433
The Palestinian Independent Commission for Citizens' Rights (PICCR)	Voter and Civic Education Programme for the Communities of the West Bank and Gaza Strip	West bank Gaza	349 706
IOM	EU EOM	Nigeria	2 972 000
-	EU EOM	Cambodia	1 468 040
-	EU EOM	Rwanda	1 381 428
Total N° of Projects:		**Total max. EU Contribution:**	
11		**13 920 051**	

BIJLAGE II:

OVERVIEW OF INITIATIVES FINANCED BETWEEN 1 JULY 2002 AND 30 JUNE 2003 THROUGH CHAPTER B7-624 AND B5-813

Integration of Children's Rights in Development Policy (B7-624)

Organisation	Title	Country	Max. EU Contribution
UNICEF Brussels Office	Leave No Child Out - A partnership between the European Commission and the United Nation Children's Fund on Children's Rights	Central and Eastern-Europe, Central Asia, Balkans, Baltic States	400 000
Total N° of Projects:		**Total max. EU Contribution:**	
1		**400 000**	

Support to victims of violations of Human Rights (B5-813)

Name of Organisation	Project Title	Countries	Max. EU Contribution
International Rehabilitation Council for Torture Victims (IRCT)	Implementation of the Istanbul Protocol Project	EU	991 413
Behandlungszentrum für Folteropfer Ulm	Rehabilitation of torture victims in the Behandlungszentrum für Folteropfer Ulm (BFU) Medical, therapeutic and psycho-social support and integration work	EU	600 000
THE REDRESS TRUST	Improving Torture Survivors' Access to Justice and Reparation Worldwide	EU	1 102 388
The Swedish Red Cross	The Swedish Red Cross Centres for victims of torture	EU	930 234
IfF-Refugio München e.V.	Partnership for Health Care, Rehabilitation and Support for Survivors of Torture, Gross Human Rights Violations and War and their Families in Germany	EU	1 477 273
Total N° of Projects:		**Total max. EU Contribution:**	
5		**5 1001 308**	

Europese Unie — Raad

Jaarlijks verslag over de mensenrechten 2003

Luxemburg: Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen

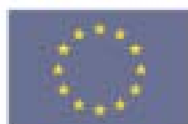
2003 — 119 blz. — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-824-3016-2
ISSN 1680-9785

QC-AA-03-001-NL-C

Dit verslag is het vijfde in een reeks. De vier vorige verslagen zijn gepubliceerd in oktober 1999, 2000, 2001 en 2002. Er wordt mee beoogd de gehechtheid van de Europese Unie aan de wereldwijde naleving van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden meer bekendheid te geven, en ze te delen. Het heeft niet de ambitie uitputtend te zijn, maar wil wel zorgen voor meer transparantie in de voornaamste standpunten en activiteiten van de EU, en tevens een referentiedocument vormen voor de verslagperiode, d.w.z. het tijdvak van 1 juli 2002 tot en met 30 juni 2003.

Nadere informatie over het mensenrechtenbeleid van de Europese Unie
kan worden gevonden op het volgende webadres:
http://europa.eu.int/pol/humanrights/annualreport

Publicatiebureau
Publications.eu.int

ISBN 92-824-3016-2